

AIZANOI ACADEMIA
Journal of Economics, Business and Political Studies

Aizanoi Academia

Journal of Economics Business and Political
Studies

Yil (Year): 2024, Cilt (Volume): 2 Sayı (Issue): 2

ISSN: 2980-2172

www.aizanoiacademia.com

E-ISSN: 2980-2172

Aizanoi Academia

İktisat, İşletme ve Siyasal
Çalışmalar Dergisi

CİLT: 2 SAYI: 2 EKİM 2024

AIZANOI ACADEMIA
Journal of Economics, Business and Political Studies

Aizanoi Academia

*Journal of Economics, Business
and Political Studies*

VOLUME: 2 ISSUE: 2 OCTOBER 2024

<https://aizanoiacademia.com>

Aizanoi Academia

İktisat, İşletme ve Siyasal Çalışmalar Dergisi Journal of Economics, Business and Political Studies

EKİM/ OCTOBER	CİLT / VOLUME 2	SAYI / ISSUE 2	2024
---------------	-----------------	----------------	------

İmtiyaz Sahibi / Owner
Doç. Dr. Özer Özçelik

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / General Manager
Doç. Dr. Ersin Nail Sağdıç

Baş Editör / Editor-in-Chief
Doç. Dr. Özer Özçelik
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Editör / Editor
Doç. Dr. Ersin Nail Sağdıç
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Editör / Editor
Dr. Öğr. Üyesi Serhat Gözen
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Alan Editörleri / Editorial Board

Kamu Yönetimi ve Siyasal Çalışmalar
Public Administration and Political Studies
Prof. Dr. Yavuz Bozkurt
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Maliye
Public Finance
Prof. Dr. Fazlı Yıldız
Balıkesir Üniversitesi

İşletme
Business Administration
Doç. Dr. Burcu Mucan Özcan
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

İktisat
Economics
Prof. Dr. Taner Güney
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dil Editörleri / Language Editors

Türkçe Dil Editörü
Turkish Language Editor
Doç. Dr. Erdal Aday
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

İngilizce Dil Editörü
Public Finance
Dr. Öğr. Üyesi İsmail Çifçi
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Sekreteryası / Secretary
Araş. Gör. Hasan Hüseyin Aleçakır
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Yazışma Adresi / Correspondence Address
aizanoiacademia@gmail.com

E-ISSN
2980-2172

Aizanoi Academia İktisat, İşletme ve Siyasal Çalışmalar Dergisi, yılda bir cilt ve iki sayı olarak (Mart ve Ekim) yayımlanan, çift-kör hakemlik süreci yürüten uluslararası akademik bir dergidir. Dergide öne sürülen fikirler makale yazar(lar)ına aittir. Dergide yayınlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlarına ait olup Dergimizin kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır. Aizanoi Academia İktisat, İşletme ve Siyasal Çalışmalar Dergisi'nde yer alan yazılar Yayın Kurulundan izin alınmaksızın başka yerde yayınlanamaz. Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.

Aizanoi Academia Journal of Economics, Business and Political Studies, is a double-blind peer-reviewed academic journal which is published twice per year (March and October). Thoughts put forward in the journal are of author(s). All the responsibility for the content of the papers published here belongs to the author/authors and does not express the official view of the Journal. An article published in Aizanoi Academia Journal of Economics, Business and Political Studies may not be published elsewhere without the permission of the Editorial Board. The publication languages of the journal are Turkish and English.

Dergi Basım Tarihi / Journal Publication Date: Ekim 2024 / October 2024

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Tekin	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Çelikkaya	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Birol Erkan	İskenderun Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Cüneyt Koyuncu	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Prof. Dr. Carlos Flores Juberias	Universidad de Valencia
Prof. Dr. Durmuş Çağrı Yıldırım	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal Demirhan	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. İdris Sarısoy	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Jülide Yıldırım Öcal	TED Üniversitesi
Prof. Dr. Köksal Büyük	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Mecit Eş	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammed Veysel Kaya	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Selami Sezgin	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Seyfettin Erdoğan	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman Emre Özcan	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Şennur Sezgin	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Kestane	Kilis 7 Aralık Üniversitesi
Doç. Dr. Andela Jakšić-Stojanović	University Donja Gorica
Doç. Dr. Askoldas Podviekzo	Mykolas Romeris University
Doç. Dr. Arzu Al	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan Alsu	Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Güner Tuncer	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Doç. Dr. Hakan Kiracı	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Jozsef Kaposzta	Szent István University
Doç. Dr. Luís Miguel Soares Santos Marques	Universidade da Beira Interior.
Doç. Dr. Mehmet Şengör	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Meral Balcı	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Kırca	Ordu Üniversitesi
Doç. Dr. Selim Tüzüntürk	Bursa Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Sónia Cristina Almeida Neves	University of Beira Interior
Doç. Dr. Tunga Bozdoğan	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Dr. Bogdan Manole Decebal	University of Alba Iulia
Dr. Hary Febriansyah	Bandung Institute of Technology
Dr. Luan Vardari	University of Prizren

Aizanoi Academia İktisat, İşletme ve Siyasal Çalışmalar Dergisi, Index Copernicus, Eurasian Scientific Journal Index, Directory of Research Journals Indexing, Türk Eğitim İndeksi ve Scientific Indexing Services tarafından indekslenmektedir.

Aizanoi Academia - Journal of Economics, Business and Political Studies, indexed by Index Copernicus, Eurasian Scientific Journal Index, Directory of Research Journals Indexing, Türk Eğitim Index and Scientific Indexing Services.

CİLT 2 – SAYI 2 HAKEMLERİ

REFeree LIST OF VOLUME 2 - ISSUE 2

Prof. Dr. Fazlı Yıldız	Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Ercan Taşkın	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Doç. Dr. Doğan Bozdoğan	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Göksel Karaş	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Doç. Dr. Özlem Sökmen Gürçam	Iğdır Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Alkan	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Orçun Girgin	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Salim Danış	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Kübra Gözen Bozdoğan	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Öğr. Gör. Ali Kosat	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Aizanoi Academia - İktisat, İşletme ve Siyasal Çalışmalar Dergisi
Aizanoi Academia - Journal of Economics, Business and Political Studies

Yıl (Year): 2024, Cilt (Volume): 2 Sayı (Issue): 2

<https://aizanoiacademia.com>

ISSN: 2980-2172

TABLE OF CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Research Article / Araştırma Makalesi	Pages
1) <i>Space Trade: The Future of Universal Trade</i> Murat Öztürk	(65-74)
2) <i>Türkiye ile Federal Almanya Arasındaki Dış Ticaret İlişkileri</i> <i>Foreign Trade Relations Between Türkiye and Federal Germany</i> Ahmet Yücedağ & Güner Tuncer	(75-97)
3) <i>Mülteci Korumasının Küresel Kamusal Mal Olarak Değerlendirilmesi</i> <i>Evaluating The Refugee Protection As a Global Public Good</i> Nijat Imanov & Ahmet Tekin	(98-112)
4) <i>Küreselleşme: Subjektif Bir Değerlendirme</i> Globalization: A Subjective Assessment Ozan Aytepe	(113-120)
5) <i>Tarım Sektörünün Türkiye ve Diğer Ülkeler ile Karşılaştırılması</i> <i>Agricultural Sector With Türkiye and Other Countries Comparison</i> Tuba Yıldız & Hatice Dayar	(121-146)

SPACE TRADE: THE FUTURE OF UNIVERSAL TRADE

UZAY TİCARETİ: EVRENSEL TİCARETİN GELECEĞİ

Murat Öztürk¹

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi:

16.07.2024

Kabul Tarihi:

10.10.2024

JEL Kodları: B17, F17,
F47

Öz

Uzay ticareti, uzay sektörü ve ekonomisi ışığında doğmuş ve milyarlarca dolar bütçeyle dünya literatüründe ve pratik iş hayatında yerini almış bir kavramdır. Elbette henüz emekleme aşamasında olduğunu bile düşünemeyeceğimiz uzay ticareti ile ilgili yapılacak çalışmaların, otoritelere ve kurumlara stratejik değerlendirmeler sunması oldukça değerlidir. Bu bağlamda bu çalışma ile geçmişten bugüne ve bugünden geleceğe uzanan bir bağlamda literatür temelli ve teorik yaklaşımları içeren bir metodoloji ile bir "uzay ticareti teorisi" oluşturulmaya çalışılmış ve oluşturan teori olası bir zaman ölçeği ile sunulmuştur. Sonuç olarak elde edilen gelişmelerin politik, teknolojik, ekonomik ve sosyal faktörlerle etkileşimi göz önünde bulundurularak bir teori haritası sunulmuş ve ilerleme kaydedilebilmesi için gerekli unsurlar değerlendirilmiştir. Nihai olarak ise gelecekteki çalışmalar için bir değerlendirme sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Uzay Ticareti, Gezegenler Arası Ticaret, Yıldızlararası Ticaret, Galaksiler Arası Ticaret

Article Info

Research Article

Article History

Received:

16.07.2024

Accepted:

10.10.2024

JEL Codes: B17, F17, F47

Abstract

Space trade or space commerce is a concept that was born in the light of the space sector and economy and has already taken its place in world literature and practical business life with a budget of billion dollars. Of course, studies to be conducted regarding space trade, which we can consider as not even in its infancy, to present to the authorities and institutions strategic evaluations are quite valuable. In this context, with this study, a "space trade theory" has been tried to be created with a methodology that includes literature-based and theoretical approaches in a context extending from the past to the present and from the present to the future and has been presented with a potential time scale. As a result, a theory map has been presented by considering the interaction of the obtained developments with political, technological, economic and social factors, and the necessary elements have been evaluated in order to make progress. Finally, an evaluation has been presented for future studies.

Keywords: Space Trade, Space Commerce, Interplanetary Trade, Interstellar Trade, Intergalactic Trade

Atf vermek için / To cite: Öztürk, M. (2024). Space Trade: The Future of Universal Trade. *Aizanoi Academia*, 2(2), 65-74.

¹ Dr., Lecturer, Kutahya Dumlupınar University, murat.ozturk@dpu.edu.tr, [Orcid:0000-0002-5983-331X](https://orcid.org/0000-0002-5983-331X)

Introduction

Almost all the facts and situations that human beings are in contact with have changed in time in parallel with human evolution and development and have taken on brand new formats as time goes by. One of the most important and effective of these is undoubtedly the facts and dynamics related to economy and trade. In fact, the definition, scope, tools, methods and practices related to trade have developed throughout history over time (Rodrik, 2018). In short, primitive local trade networks that started with barter and evolved into the use of money have gradually been replaced by the use of the first international organized and comprehensive export-based trade networks such as the silk and spice routes. Later, a very intense globalization process following geographical discoveries, and the industrial revolution has dominated the world economic system and, with the influence of economic integrations, has taken on a structure that we call global or universal.

In the time period we are in, while on the one hand we are still taking steps towards reaching a more effective and powerful global/universal trade (such as the establishment of international economic and commercial institutions and their enrichment of activities or the establishment of new economic integrations and the elimination of commercial barriers and obstacles), on the other hand we are setting sail for commercial activities that will push the boundaries of the world we live in with a much more advanced vision (such as space tourism and space mining). Of course, due to the different economic, social and political realities that exist in different geographies of the world, completely different commercial and economic agendas find a place in the agenda, vision and mission of nations, companies and individuals.

However, as mentioned, in the 21st century, space trade is no longer a utopia or a fantasy world fiction, but a phenomenon and success that has begun to be achieved concretely for some countries, companies and individuals. In this context, it is important to understand, define, categorize and bring together space trade with new paths and application maps in terms of science and the practical world as of today. Otherwise, the formation of a conceptual confusion in the following years and periods and the failure of the literature to maintain its integrity of meaning are potential risks. In this context, with this study, a concept has been prepared regarding space trade in terms of existing literature and practices, and it is aimed to add a comprehensive and basic resource to the literature in terms of space trade for both science and the practical world in the future.

As for the point at hand, it is of great importance to form an intergalactic concept for space trade, which is a relatively new concept for the world, by independently considering the existing literature and the developments seen in the practical world. More precisely, there is a need for an interdisciplinary theory development that will include all current and potential commercial activities that exceed and may exceed the borders of the world, including developments and realities in space sciences. This theorization should be done by grading or categorizing in accordance with the potential time scale of general and other space activities to which it will be connected.

1. Methodology

In conducting an academic study, it is possible to use quantitative, qualitative and mixed methods, especially for exploratory or confirmatory based research, and theoretical research, literature review/analysis and modelling/simulation methods for studies on concept development or concept formation (Creswell & Creswell, 2017; Flick, 2018; Ghauri & Grønhaug, 2010). In this context, the correct and appropriate use of each method according to the nature of the research and study is important.

In line with the purpose and objectives of the research, theoretical research and literature review methods were used to systematically review the existing knowledge on space trade and to contribute to the evolution of theories by developing theoretical frameworks, as underlined by generally accepted academic conventions (Booth et al., 2016; Sauer & Seuring, 2023; Tranfield et al., 2003). Therefore, in the research, the literature was first examined and analysed in depth. Then, space trade and related theoretical research were brought together, and a conceptual roadmap and a concept integrity were brought to the literature. In other words, a method that starts from a theoretical perspective and continues with the concepts and then progresses to the conceptual and additionally conceptual dimension through the applications and expectations in literature and practice has been preferred.

2. Literature Review

The concept of space trade has a very complex structure due to its new history and related concepts. In fact, there is a similar negative situation for almost every economic and administrative science concept related to space. Therefore, it is considered useful to create a concept guide first in order to provide unity in the literature and to support the comprehensibility of the research.

2.1. Space Economy

It is not possible to focus on all economic and administrative space-based concepts and theories in a single study. In fact, the focus of this study is to make sense of space trade, which has become international and has now taken on a global/universal form, and to support the theories related to it. However, when the literature on this subject is examined, it is determined that there are many synonymous or intertwined concepts. Therefore, it is important to first clearly state some basic concepts. In particular, it is important to network the concepts of space economy and space trade and establish the connection between them.

The space economy, in a broad definition, covers all economic activities that cover all actions and processes from the research and exploration of space to its use and management (Bryce Space and Technology, 2019; OECD, 2012, 2014). In this context, all activities and phenomena aimed at meeting the needs of life forms such as the use of space and its orbits, space mining, space tourism and potential astro-trade are part of the space economy.

At this point, it is important to mention a distinction. Because the concepts of space economy and space sector can be considered equal or equivalent. However, while the concept of space sector refers to an industrial and scientific structure/field that includes space-related technology, activities and services, space economy is concerned with the total benefit, impact and economic value created by the technology, activities and services in question (NASA, 2021; OECD, 2012; Space Foundation, 2022). In short, space economy examines the economic dimension of the space sector. Therefore, the space economy is considered as a fundamental concept that is quite comprehensive and includes concepts such as the space sector and space trade and their effects.

2.2. Evolution of Space Trade Theory

The concept of space trade (or space commerce) began to be mentioned in science fiction and some scientific discussions in the mid-20th century. However, it was not until the 1970s and 1980s, with the rise of space exploration, that the concept was taken more seriously and discussed (Cernan, 2007; Clarke, 1972; Kaku, 2018). Today, we see different definitions and scopes,

including different viewing angles, to explain space commerce in the literature. However, it is possible to say that the development of the concept of space tourism has been guided by the military, political and commercial world until recent past, and the steps taken under the leadership of public authorities and institutions such as NASA/SpaceX have also guided academic progress over time. In other words, development and progress in space-related scientific activities have had a supporting status for other activities rather than a leading role.

While we see that an academic concern and understanding about space commerce took shape in the 1990s, we see that some research-level activities on space commerce began with NASA in the 1960s, and later with NASA and ESA in the 1970s. However, with the rise of the telecommunications sector, which promised a great commercial potential, especially in the 1960s and 1970s, space and the space economy, to which it is directly connected, have now taken their place in the academic and practical world agenda indispensably. The first practical manifestation of the commercial space concept was the placement of the first commercial communications satellite, Early Bird, into orbit in 1965 (McLucas, 1991). As a matter of fact, a new page was officially opened for world trade as of this date.

By 1980, some important expansions were recorded regarding space activities, including commercial and economic concepts. In fact, one of the most important steps was the "Commercial Space Launch Act (CSLA)", which became law in the USA in 1984. According to this act, regulations requiring spacecraft launches to be carried out only by government agencies (such as NASA) were expanded, creating a framework that allowed (and even encouraged) private companies to send vehicles into space for commercial purposes (Commercial Space Launch Act, 1984; Dolman, 2005). Thus, by paving the way for private initiatives and capital, the concept of space trade has become the focus of entrepreneurs and investors.

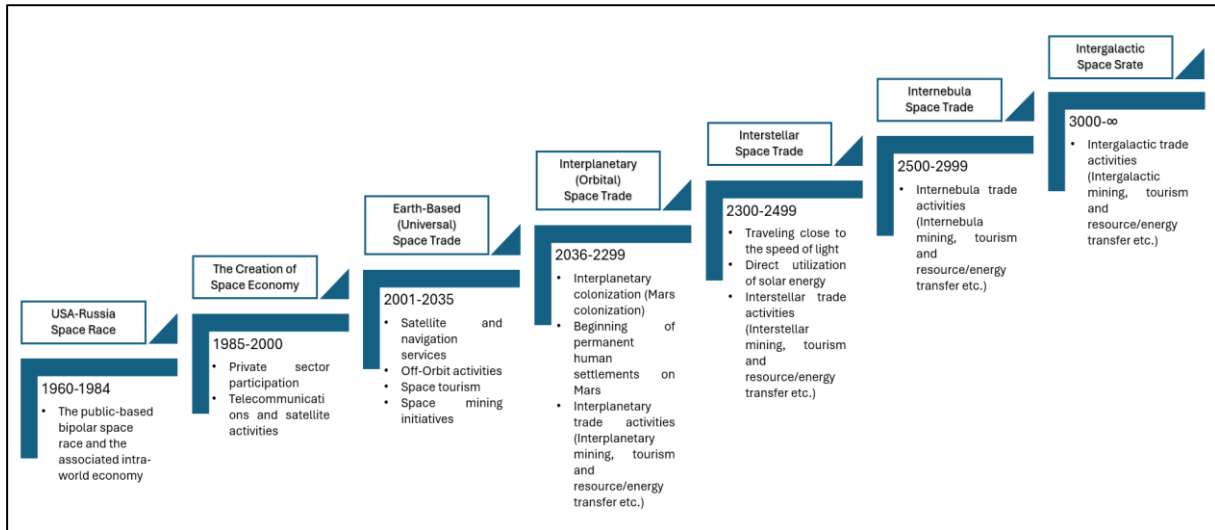
After the 1980s, the concept of space trade began to be established as a concept in academic literature and in the world of practical application. Although it was initially interpreted as a part of economic activities related to space and aviation, under specific headings such as satellite services, telecommunications, space tourism or space mining, it began to take on a more specific and broader concept in the 2000s (Collins, 2006; Hammond, 1999; Lewis, 1996; McLucas, 1991). Indeed, by Lewis, J. S. "Space Trade" was defined as a new economic field that deals with the extraction of natural resources in space (especially minerals to be obtained from asteroids) and their use in the world economy (Lewis, 1996). Therefore, perhaps for the first time, not only one-way spending on space activities was mentioned, but also the economic potential of space, in addition to the scientific or defence-based benefits, was emphasized.

When all these definitions and approaches are examined, it is seen that they are based only on Earth-centered commercial activities. In other words, all current definitions and approaches in the literature include activities such as satellite studies or space tourism conducted Earth-centered. However, as it is known, colonization and life activities, and therefore economic and commercial activities, will soon begin on extraterrestrial planets, especially Mars (Dastagiri, 2017; Musk, 2017; Zubrin, 1995). At this point, there will be a commercial relationship with nearby planets. In addition, the scientific world almost certainly considers extraterrestrial intelligent life forms, and some advanced civilizations have already been categorized. In this context, there is a potential space trade activity with distant planets and even other galaxies (Davies, 2010; Kardashev, 1964; Tarter, 2001; Zubrin et al., 1996). Therefore, the definition to be developed should also include/cover all these scientifically based potential situations and phenomena. In light of this data, today, we can define space trade with a basic and comprehensive approach as follows:

“Space trade refers to all goods and services exchanges that are somehow connected to space and the practices and phenomena related to them.”

With this definition, space trade has a structure that includes almost every space-based commercial activity from the past to the present, as well as all commercial potential activities that may arise in the future. In other words, all commercial actions that may occur, whether originating from Earth or from other planets, are included in the scope. In this context, development of the space trade theory and its predictions regarding to literature are presented in Figure 1.

Figure 1: Evolution and Future of Space Trade

Source: The figure was originally created within the scope of research.

As can be seen from the relevant figure, from today until 2035, the development of the Earth-centered space sector and a space trade activity that does not extend beyond our orbit are still expected (Zubrin et al., 1996). For the years 2036 and beyond, it is expected that space colonization will take place starting from Mars and that an off orbit/orbital/interplanetary space trade will now be implemented (Musk, 2017). For the transition to the next stage, that is, the start of an interstellar space trade, it will be necessary to wait for the 2200s with an optimistic estimate but the 2300s with reasonable predictions (Dyson, 1960; Kaku, 2018). Later, it will be possible to enter a period in which commercial activities will be possible between the nebular star clusters of the Milky Way galaxy, which we can call the Internebular, by the 2400s (Kaku, 2018; Kardashev, 1964). Finally, it has taken its place in the literature as a situation that is predicted to reach a period of space trade that will start in the 3000s and that will allow us to be listed among advanced civilizations (Kaku, 2018; Kardashev, 1964).

Although different dates and expectations come to the agenda from different opinion leaders, individuals, institutions, sources and authorities, the time-scale space trade theory and future predictions presented above in line with the current findings and studies of space and economic sciences are more than just speculations, they include theories that can be scientifically substantiated. In fact, the size of the space economy, which was \$250 billion annually just 10 years ago, has more than doubled today, reaching approximately \$600 billion, and a significant portion of this, \$450 billion, is made up of commercial space activities (Space Foundation, 2024). By 2035, when we enter the phase of interplanetary space trade, this figure is expected to be between 1.5 and 2 trillion dollars (OECD, 2023; Space Foundation, 2024). Based on this, we can say that in the very near future, space-related commercial activities will take over the leading share of the world's economic outlook.

Another important point is that economic gains are not the only aspect of space trade. In other words, people and nations are becoming more connected to each other and their cooperation

is increasing through space trade (Dick, 2007; Krige et al., 2000). Moreover, it plays an important catalyst role for a technological and sustainable future.

2.3. Space Trade Applications

In addition to all commercial applications that theoretically exist and may exist in the world, space trade applications also include brand new additional commercial applications. Of course, for each activity, it is necessary to access the necessary resources and technological development according to the physical space access limit of the civilization level to which it is connected. Today, defence industry, satellite, telecommunication and communication services, tourism and activities related to science-based sectors are commercial applications that have already been implemented (Collins, 2006; McLucas, 1991; OECD, 2023; Peng et al., 2024; Space Foundation, 2022, 2024).

In the near future, new applications such as Mars colonization and settlement (Kaku, 2018), space mining (Creola, 1996; Forgan & Elvis, 2011; Lewis, 1996; O’Leary, 1977; Sonter, 2006), on-orbit and off-orbit energy production (Glaser, 1968; Koshelev & Starks, 1997; Sasaki et al., 2013), medical or advanced technology sector production (NASA, 2022; Wani et al., 2024), off-world repair and support services (for satellites and stations), space logistics (Baker & Eichstadt, 2005; Snead, 2004), agriculture (Wheeler, 2017; “White Paper the Space Agriculture Endeavour,” 2016; Zeidler et al., 2017), artificial intelligence and robotics studies are expected to be implemented with increasing momentum in every new step.

In the distant future or perhaps even in the very near future with the doors that new technologies will open, space trade applications that are not foreseen today will certainly find a place for themselves in large numbers. After all, the future (especially when it comes to economy and trade) is a phenomenon that is very difficult to predict and is pregnant with very big developments (Arthur, 1994; Taleb, 2007). What is important for authorities and businesses is to be able to prepare themselves for expected developments as well as trying to predict what might happen.

3. The Intergalactic Concept of Space Trade

Although an intergalactic concept is presented in Figure 1 above, in fact, all of these are stages created based on the technological level that the world civilization has reached. In other words, a division has been made based on the boundaries that we can carry trade with, centered on the world and humanity. This is the theory and application development that should be taken as a priority. However, it should be noted that the Fermi Paradox (Hart, 1975), the Drake Equation (Kellermann et al., 2020), the Kardashev Scale (Kardashev, 1964) and SETI Research (Tarter, 2001) also provide us with important theories and supporting elements regarding the existence of extraterrestrial civilizations. For this reason, the possibility of a space trade activity that is not Earth-centered (with extraterrestrial civilizations) in the possible future is an important theory that should be taken into consideration from a scientific perspective.

If somehow communication can be established with an extraterrestrial civilization (which is theoretically accepted to be possible with civilizations much more advanced than ours), then reaching the level of intergalactic space trade presented has the potential to be possible in the near future. Therefore, assuming that the world civilization is not alone and leaving the conflict and competition within itself aside, turning to space trade will be in favour of the people of the world in all scenarios. In fact, in one way or another, more resources and solutions for advanced welfare and unlimited needs of societies are found in space, with exoplanets, stars, nebulae and galaxies.

4. Conclusion

This article attempts to present the theory of today's trade, which has transformed from a universal structure to an interplanetary mode, from the past to the future, centered on "space trade". So much so that, trade, which began nationally with the barter system of primitive societies and became international by organizing with the first civilizations such as the Sumerians and Akkadians, has taken on a universal structure after the mid-1900s with the influence of globalization following the industrial revolution. After a short period of time following the Second World War, the space competition, which began especially between the USA and Russia, has reached a completely different level, paving the way for the space sector and economy, and with the technological developments achieved, it has become very clear that space trade applications are being implemented practically as of today. In addition, the potential timetable for future space trade and related theories have also been written.

As can be understood from the literature and conceptual approaches on which the article is based, there are several basic factors on which progress depends when it comes to space trade. In particular, the roles taken by legal regulations, technological developments and initiatives related to space trade are of vital importance. Because, as of the point the world has reached, it is seen that technological developments are the main factors for the beginning of space trade, legal regulations for its acceleration and private initiatives for its development.

Of course, it is not limited to these. Especially when it comes to space, countries' security and defence reflexes can be quite sensitive and their cooperation can be blocked by some political and military obstacles. However, as in the case of the international space station, progress in space trade that exceeds the borders of our world is only possible with the coming together of different nations and states and their private initiatives. Otherwise, it will not be possible to realize the timetable and theoretical progress that Figure 1 tries to express. However, it will be possible to bring the timetable forward with a faster and more sincere integration and cooperation than expected.

In summary, the developments in space trade are only a very small area on the tip of an iceberg. It is understood that all potential developments in this regard are possible with a carefully planned and prepared world cooperation. However, for a human civilization that will extend to many years or eternity, the progress and development of space trade activities in some way is an absolute necessity.

5. Discussions and Proposals

Space trade is currently at a world-based level, and it is expected that space trade will take on an interplanetary structure by 2036. In light of all these expectations, a future calendar has been prepared and a theory presentation has been presented in this article in the light of scientific and academic studies on space (including theories from different accepted disciplines). However, as is the case with almost every new discipline and subject, space trade is still in its infancy and contains potential progress and developments that may or may not be foreseen. In this context, it is important to conduct new studies combined with different disciplines.

Of course, while the margin of error regarding possible commercial developments that may occur even 1-5-10 years in the future is quite high, the possibility of theories on space trade, which depend on hundreds or even thousands of different factors, to be realized with high accuracy is quite unlikely. However, it is also impossible to deny that the main road maps drawn are worth the golden key in the developments to be achieved. In this context, perhaps the most important point to emphasize is that increasing the accuracy of the theories and predictions in question is only possible with more interdisciplinary studies and research.

In particular, there is a need for new studies that include assumptions and model proposals regarding the new level of space trade that we will reach with the colonization of Mars, that can make inferences on the optimization of efficiency and resource use, that cover space trade investment and financing, that are integrated with economics, finance or business sciences, or that can form the infrastructure of the new space trade structure that will emerge in the event of the existence of extraterrestrial civilizations and the contacts to be established with them.

Yazar Beyanı

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak yazar(lar) tarafından hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Çalışma tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

References

- Arthur, W. (1994). *Increasing returns and path dependence in the economy*. University of Michigan Press. <https://doi.org/10.3998/mpub.10029>
- Baker, J. D., & Eichstadt, F. (2005). Commercial cargo transport service for ISS. *Acta Astronautica*, 57(2–8), 257–265. <https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2005.04.001>
- Booth, A., Sutton, A., & Papaioannou, D. (2016). *Systematic approaches to a successful literature review*. Sage Publications.
- Bryce Space and Technology. (2019). *Global space economy overview: Size and growth*.
- Collins, P. (2006). Space tourism: From earth orbit to the Moon. *Advances in Space Research*, 37(1), 116–122. <https://doi.org/10.1016/j.asr.2005.05.107>
- Creola, P. (1996). Space and the fate of humanity. *Space Policy*, 12(3), 193–201. [https://doi.org/10.1016/0265-9646\(96\)00018-5](https://doi.org/10.1016/0265-9646(96)00018-5)
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE Publications.
- Dastagiri, M. B. (2017). The theory and economics of Mars and Moon colonization: Steps and policy advocacy. *European Scientific Journal, ESJ*, 13(28), 239. <https://doi.org/10.19044/esj.2017.v13n28p239>
- Davies, P. C. W. (2010). *The eerie silence: Renewing our search for alien intelligence*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Dick, S. J. (2007). Assessing the impact of space on society. *Space Policy*, 23(1), 29–32. <https://doi.org/10.1016/j.spacepol.2006.11.004>
- Dyson, F. J. (1960). Search for artificial stellar sources of infrared radiation. *Science*, 131(3414), 1667–1668. <https://doi.org/10.1126/science.131.3414.1667>
- Flick, U. (2018). *An introduction to qualitative research* (5th ed.). SAGE Publications.
- Forgan, D. H., & Elvis, M. (2011). Extrasolar asteroid mining as forensic evidence for extraterrestrial intelligence. *International Journal of Astrobiology*, 10(4), 307–313. <https://doi.org/10.1017/S1473550411000127>

- Ghuri, P., & Grønhaug, K. (2010). *Research methods in business studies: A practical guide*. Pearson Education.
- Glaser, P. E. (1968). Power from the Sun: Its Future. *Science*, 162(3856), 857–861. <https://doi.org/10.1126/science.162.3856.857>
- Hammond, W. (1999). *Space transportation: A systems approach to analysis and design*. American Institute of Aeronautics and Astronautics. <https://doi.org/10.2514/4.862380>
- Hart, M. H. (1975). Explanation for the absence of extraterrestrials on Earth. *Quarterly Journal of the Royal Astronomical Society*, 16(2), 128–135.
- Kaku, M. (2018). *The future of humanity: Terraforming Mars, interstellar travel, immortality, and our destiny beyond Earth*. Doubleday.
- Kardashev, N. S. (1964). Transmission of information by extraterrestrial civilizations. *Soviet Astronomy*, 8, 217–221.
- Kellermann, K. I., Bouton, E. N., & Brandt, S. S. (2020). Is anyone out there? In *Open skies: The national radio astronomy observatory and its impact on US radio astronomy* (pp. 229–262). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-32345-5_5
- Koshelev, M., & Starks, S. (1997). Energy from space. *ACM SIGNUM Newsletter*, 32(3), 9–13. <https://doi.org/10.1145/270439.270443>
- Krige, J., Russo, A., & Sebesta, L. (2000). *A history of the European Space Agency 1958-1987* (R. A. Harris, Ed.; Vol. 2). ESA Publications.
- Lewis, J. S. (1996). *Mining the sky: Untold riches from the asteroids, comets, and planets*. Addison-Wesley Pub. Co.
- McLucas, J. L. (1991). *Space commerce*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674429802>
- Musk, E. (2017). Making humans a multi-planetary species. *New Space*, 5(2), 46–61. <https://doi.org/10.1089/space.2017.29009.emu>
- NASA. (2021). *National aeronautics and space administration*.
- NASA. (2022). *The benefits of microgravity (μg)*. In Space Production Applications (InSPA). <https://www.nasa.gov/missions/station/the-benefits-of-microgravity/>
- OECD. (2012). *OECD handbook on measuring the space economy*. OECD Publishing.
- OECD. (2014). *The space economy at a glance 2014*. <https://doi.org/10.1787/9789264217294-en>
- OECD. (2023). *The space economy in figures*.
- O’Leary, B. (1977). Mining the Apollo and Amor asteroids. *Science*, 197(4301), 363–366. <https://doi.org/10.1126/science.197.4301.363>
- Peng, K.-L., Kou, I. E., & Chen, H. (2024). An overview of space tourism. In *Space tourism value chain* (pp. 1–22). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-97-1606-7_1
- Rodrik, D. (2018). *Straight talk on trade: Ideas for a sane world economy*. Princeton University Press.
- Sasaki, S., Tanaka, K., & Maki, K. (2013). Microwave power transmission technologies for solar power satellites. *Proceedings of the IEEE*, 101(6), 1438–1447. <https://doi.org/10.1109/JPROC.2013.2246851>

- Sauer, P. C., & Seuring, S. (2023). How to conduct systematic literature reviews in management research: A guide in 6 steps and 14 decisions. *Review of Managerial Science*, 17(5), 1899–1933. <https://doi.org/10.1007/s11846-023-00668-3>
- Snead, J. (2004, July 11). Architecting rapid growth in space logistics capabilities. *40th AIAA/ASME/SAE/ASEE Joint Propulsion Conference and Exhibit*. <https://doi.org/10.2514/6.2004-4068>
- Sonter, M. (2006). *Asteroid mining: Key to the space economy*. National Space Society. <https://nss.org/asteroid-mining-key-to-the-space-economy-2/>
- Space Foundation. (2022). *The space report 2022: The authoritative guide to global space activity*.
- Space Foundation. (2024). *The space report 2023*.
- Taleb, N. N. (2007). *The black swan: The impact of the highly improbable* (1st ed.). Random House.
- Tarter, J. (2001). The search for extraterrestrial intelligence (SETI). *Annual Review of Astronomy and Astrophysics*, 39(1), 511–548. <https://doi.org/10.1146/annurev.astro.39.1.511>
- Tranfield, D., Denyer, D., & Smart, P. (2003). Towards a methodology for developing evidence-informed management knowledge by means of systematic review. *British Journal of Management*, 14(3), 207–222. <https://doi.org/10.1111/1467-8551.00375>
- Wani, A., Prabhakar, B., & Shende, P. (2024). Strategic aspects of space medicine: A journey from conventional to futuristic requisites. *Space: Science & Technology*, 4. <https://doi.org/10.34133/space.0123>
- Wheeler, R. M. (2017). Agriculture for space: People and places paving the way. *Open Agriculture*, 2(1), 14–32. <https://doi.org/10.1515/opag-2017-0002>
- White paper the space agriculture endeavour. (2016). *Open Agriculture*, 1(1), 70–73. <https://doi.org/10.1515/opag-2016-0011>
- Zeidler, C., Vrakking, V., Bamsey, M., Poulet, L., Zabel, P., Schubert, D., Paille, C., Mazzoleni, E., & Domurath, N. (2017). Greenhouse module for space system: A lunar greenhouse design. *Open Agriculture*, 2(1), 116–132. <https://doi.org/10.1515/opag-2017-0011>
- Zubrin, R. (1995). The economic viability of Mars colonization. *Journal of the British Interplanetary Society*, 48(10), 407–414.
- Zubrin, R., Wagner, R., & McKay, C. P. (1996). The case for Mars: The plan to settle the red planet and why we must. *Nature*, 383(6603), 780–780.

TÜRKİYE İLE FEDERAL ALMANYA ARASINDAKİ DIŞ TİCARET İLİŞKİLERİ*

FOREIGN TRADE RELATIONS BETWEEN TURKEY AND FEDERAL GERMANY

Ahmet Yücedağ¹

Güner Tuncer²

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi:

02.06.2024

Kabul Tarihi:

18.09.2024

JEL Kodları: N14, N44, N74.

Öz

1950'lerin başında Türkiye ve Federal Almanya Cumhuriyeti özellikle Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkileri ve temel dış ticaret politikaları açısından önemli benzerlikler göstermektedir. Bu benzerliklerin yanında iki ülkenin birbirleri arasında çeşitli ticari anlaşmalara da imza attığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasındaki ticari anlaşmaların değerlendirilmesini bu iki ülkenin kayda değer büyüme gerçekleştirdiği 1950-1955 dönemi için gerçekleştirmektir. Bu dönem içerisinde Türkiye'nin dış ticaret politikasının yönetim şekli Bakanlar Kurulu kararlarına dayanmaktadır. 1950-1955 dönemi içerisinde Federal Almanya Cumhuriyeti ile yapılan ticari anlaşmalar 03.05.1952 ve 25.11.1953 tarihli bakanlar kurulu kararlarında yer almakta olup bu kararlar tarihsel araştırma metodu çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bakanlar Kurulu Kararı, Demokrat Parti Dönemi, Dış Ticaret Politikası, Federal Almanya Cumhuriyeti.

Article Info

Research Article

Article History

Received:

02.06.2024

Accepted:

18.09.2024

JEL Codes: N14, N44, N74.

Abstract

Turkey and the Federal Republic of Germany in the early 1950s show significant similarities in terms of the relationship particularly with the United States and basic foreign trade policy. In addition to these similarities, it is seen that the two countries have signed various commercial agreements. This study aims to evaluate the trade agreement between Turkey and the Federal Republic of Germany that the country has recorded two perform to realize value growth for the 1950-1955 period. Turkey's foreign trade policy is based on the Council of Ministers' decisions during this period. Commercial agreements with the Federal Republic of Germany during the period 1950-1955 are included in the Council of Ministers decisions dated 03.05.1952 and 25.11.1953 and these decisions are examined within the framework of the historical research method.

Keywords: Council Of Ministers Decision, Democratic Party Period, Federal Republic Of Germany, Foreign Trade Policy.

Atf vermek için / To cite: Yücedağ, A. ve Tuncer, G. (2024). Türkiye ile Federal Almanya Arasındaki Dış Ticaret İlişkileri. *Aizanoi Academia*, 2(2), 75-97.

* Bu çalışma Türkiye ile Federal Almanya Arasındaki Dış Ticaret Anlaşmaları: 1950-1955 Dönemine Yönelik Tarihsel Bir Araştırma başlıklı tezden türetilmiştir.

¹ Maliye Bilim Uzmanı, ahmetyucedag00@gmail.com

²Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, guner.tuncer@dpu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-5579-9436

Giriş

İkinci Dünya Savaşı sonrası Dünya; siyasi, askeri ve ekonomik anlamda soğuk savaş içine girmiştir. Bir tarafta Amerika Birleşik Devletleri diğer tarafta ise Sovyetler Birliği sahip oldukları güçlere bağlı olarak diğer ülkelerin siyasetinde ve ekonomilerinde önemli belirleyiciler olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye ve Federal Almanya Cumhuriyeti ülkeleri de soğuk savaştan etkilenerek ulusal ve uluslararası politikalarını yönlendirmeye çalışmışlardır. Soğuk savaş kapsamında Sovyetler Birliği tehdidinden uzaklaşmak adına bu iki ülke benzer şekilde ABD ile olan ilişkilerini geliştirmeye çalışmışlardır. Özellikle 1950'lerin başında iki ülkenin de temel politika benzerliği liberal anlayış etrafında dış ticaretin serbestleştirilmesine yönelik uygulamalardan oluşmuştur. Fakat zaman ile Federal Almanya'nın serbestleştirilmenin yanında yaptığı sektörel ve yapısal politika dönüşümleri dış ticaret açığını kapatırken Türkiye'de ise tersi sonuçlar ortaya çıkmıştır.

1950'lerin başında benzer politika uygulamaları gösteren Türkiye ve Federal Almanya Cumhuriyeti arasında çeşitli ticari anlaşmalar oluşturularak ekonomik işbirliğine katkılar sağlanmaya çalışılmıştır. 1950'lerin başındaki dış ticaret politikalarının ve soğuk savaş kapsamında ABD ile olan askeri, ekonomik ve politik işbirliklerinin benzerliği bu iki ülke özelindeki ticari anlaşmaların incelenmesi gerekliliği önemini ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye'de 1950-1960 döneminin en büyük büyüme oranları 1950'de 9.4 ve 1951 yılındaki 12.8'lik veriler ile ilk beş yıl içinde yaşanmıştır. Bu dönemde büyümeye katkı yapan en önemli uygulamalardan birisi dış ticaretteki serbestleştirme faaliyetleridir. Özellikle 1954 yılına kadar yapılan dış ticarete serbestleştirme politikaları aynı zamanda diğer ülkelerle olan ticari anlaşmaların da gelişimini hızlandırmıştır. 1954'e kadar temel politikaları benzerlik gösteren Türkiye ve Almanya Federal Cumhuriyeti aralarında önemli ticari anlaşmalara imza atmışlardır.

Bu çalışmanın amacı Türkiye ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasındaki ticari anlaşmaların değerlendirilmesini bu iki ülkenin kayda değer büyüme gerçekleştirdiği 1950-1955 dönemi için tarihsel araştırma metodu ile gerçekleştirmektir. Tarihsel araştırma metodu kapsamında iki ülke arasındaki ticari anlaşmaların incelenmesi Türkiye'de çıkarılan bakanlar kurulu kararlarına dayanmaktadır. Çünkü 1950-1960 döneminin dış ticaret politikasının hukuki kaynağı ve en önemli yönetim şekli bakanlar kurulu kararlarına dayanmaktadır (Boratav 2015:112). 1950-1955 dönemindeki bakanlar kurulu kararları arşiv incelemesi sonucunda Türkiye ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasındaki ticari anlaşmalar 03.05.1952 ve 25.11.1953 tarihli bakanlar kurulu kararlarında yer almaktadır. Bu çalışma ile en temel düzeyde tarihsel araştırma metodu aracılığıyla maliye tarihi yazınına katkı sağlamak hedeflenmiştir.

1. Araştırmanın Amaç, Kapsam ve Yöntemi

Türkiye'de 1950-1960 döneminin en büyük büyüme oranları ilk beş yıl içinde yaşanmıştır. 1950'de 9.4 ve 1951 yılındaki 12.8'lik büyüme oranları Türkiye iktisat tarihi açısından önemli yıllar olmuş olup bu dönemde büyümeye katkı yapan en etkili aşama ise dış ticaretteki serbestleştirme faaliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır. 1950-1960 döneminde dış ticaretin serbestleştirilmesi ile birlikte önemli bir büyüme trendi yakalayan Türkiye ve Almanya Federal Cumhuriyeti aralarında önemli ticari anlaşmalara imza atmışlardır. Bu çalışmanın temel amacı Türkiye ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasındaki ticari anlaşmaların değerlendirilmesini bu iki ülkenin kayda değer büyüme gerçekleştirdiği 1950-1955 dönemi için gerçekleştirmektir. Bu değerlendirme Türkiye'de çıkarılan bakanlar kurulu kararlarına dayanmaktadır. Boratav (2015)'a göre 1950-1960 döneminin dış ticaret politikasının en önemli yönetim şekli bakanlar kurulu kararlarıdır. Bu kapsamdan hareketle 1950-1955 dönemi incelendiğinde Türkiye ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasındaki ticari anlaşmalar 03.05.1952 ve 25.11.1953 tarihli bakanlar kurulu

kararlarında ele alınmaktadır. Çalışma bu iki bakanlar kurulu kararında yer alan ticari anlaşmaları tarihsel araştırma metodu ile incelenmesine dayanmaktadır. Yapılan değerlendirmeler kapsamında bu çalışmada tarihsel araştırma metodu tercih edilerek maliye tarihi yazınına katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Çalışmanın devamında ilk olarak Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları, Federal Almanya Cumhuriyetinin 1948-1960 dönemi için genel ekonomik durumu ve dış ticaret politikası ele alınacaktır. Sonrasında ise 03.05.1952 ve 25.11.1953 tarihli bakanlar kurulu kararları kapsamında Türkiye ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasındaki ticari anlaşmalar değerlendirilecektir. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu çalışmanın araştırma yöntemi tarihsel araştırmadır. Seyidoğlu (2003)'na göre tarihsel araştırma, toplumsal olayların geçmişteki durumunu incelemeye yönelik araştırmadır. Araştırmacı geçmişe ait incelemesini resmi kaynaklar, raporlar, yasal belgeler vb. unsurlara dayalı olarak tarihsel olayları tanıtmaya ve/veya olaylar arasında ilişki kurmaya çalışır.

Bu açıklamalar ışığında çalışmada tarihsel araştırma metodu uygulanarak Türkiye ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasındaki ticari anlaşmaların değerlendirilmesini bu iki ülkenin kayda değer büyüme gerçekleştirdiği 1950-1955 dönemi için gerçekleştirilecektir.

2. Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları

DP hükümeti Adnan Menderes ile 1950, 1951, 1954, 1955 ve 1957 yıllarında olmak üzere toplam beş hükümet kurmuş ilk iki hükümet programında 'ülkenin ekonomik faaliyetlerinin %80'ini tarım kesiminden oluştuğu' ifade ederek kalkınmadaki iktisat politikasının tarımsal öncelikli olacağını ifade etmiştir (Ekzen, 2009:47). Ayrıca serbest girişim ile ilgili düzenlemeler yapılmış ve DP hükümetinin iktidarda kaldığı süre boyunca tarımsal iktisat politikasıyla birlikte serbest girişim ve özel sektörün aktifleştirilmeye çalışılmıştır (Bila, 1999:1-460). DP ve CHP ekonomik politikalarına bakıldığında temel farklılıklar yoktu. Fakat DP'nin uygulamalarına bakıldığında geçmişten kopmuş ve şartlar elverdiği sürece liberal politikaları benimseyip uygulamaya çalışmıştır. DP hükümeti kanuni düzenlemeler ve yardımlar ile özel sektörü destekleme arzusundaydı. Fakat özel sektör içinde yer alan milli iş adamları ve sanayiciler hala olgunlaşmamış ve gelişmemiş bir toplumsal kesimi temsil ettiğinden dolayı devletin elinde bulunan teşekkülleri satın almaya veya yerli sanayiye yatırım yapma eğiliminde tereddütte kalmışlardır (Zürcher, 1988:1-31). Bundan dolayı DP hükümeti döneminde özel sektörün büyümesi çok yavaş oldu. Özel sektörün insiyatif almamasından ötürü, devletin piyasaya girmesi gerektiği izlenimi uyandırması üzerine özellikle enerji haberleşme ve ulaşım gibi sektörlerde devletin varlığını gösterme yatırım yapma eğilimine sevk etti. Bu da Cumhuriyetin ilk yıllarından DP dönemine kadar devam eden devletçilik anlayışına geri dönüş olarak algılandı. Hatta DP hükümeti döneminden önce 11 adet kamu iktisadi teşekkülü kurulurken DP hükümeti döneminde bu sayı 17 olması devletçiliğe dönüşün bir göstergesi olarak anlaşılmaktadır (İnan, Yakın Dönem Türk Politika Tarihi, 2008:3-35). Hükümet devletin sadece yerli sermaye girişimi ve KİT'ler vasıtasıyla kalkınamayacağını düşündüğünden ülkenin zenginlik kaynaklarını aktif bir şekilde kullanıp üretebilmek amacıyla yabancı sermayeye yöneldi. DP tarafından çıkartılan 'Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu' ile devlet tekelinde bulunan petrol, maden ve enerji gibi işletilmesinde ulaştırma ve diğer altyapı yatırımlarında yabancı sermayeye kolaylıklar sağlandı. Böylece tek parti döneminde özel sektör aleyhinde olan engeller kaldırılmıştır (Baytal, 2007:545-547). Özel sektör sanayi faaliyetlerinde önemli bir gelişme göstermesine rağmen, kamu sektörü de büyüdüğü için sanayi sektöründe kamunun payı bir azalma göstermemiştir.

Yerli hammaddeye dayalı tüketim mallarında ithal ikameci politikalar uygulanmış. Bu gelişmeler sonucunda da imalat sanayi hasılası 1947-1953 yılları arasında %5,6 1953-1957 yılları

arasında ise %13,7'lik bir artış göstermesine rağmen 1958'de istikrar tedbirleri sonucunda %2,8'e düşmüş, 1959'da da %2,7'lik artış göstermiştir (Önder, Özçelik & Odabaşı, 2012:50-110). 1950-1959 döneminde büyük imalat sanayinde hem katma değerde hem de istihdamda kamu ve özel sektörün tüketim malları ağırlığı %65'ten fazladır. Ara mallarının payı kamu katma değerinde %17,7 özelde ise %26,9'dur. Yatırım mallarının payı ise kamu sektöründe %9,1 özel sektörde ise %7'dir. Aynı dönemde toplam imalat sanayi katma değerinin %51,5'i ve toplam istihdamın %41,8'i kamu sektörü tarafından gerçekleştirilmiştir. Katma değerde kamu sektörü tüketim malları ve yatırım mallarında özel sektör ise ara mallarında ortalamanın üzerinde pay almışlardır (Temel, Boyar & Saygılı, 2002:49-64).

1950'li yıllardan itibaren kamu kesimi borçları ile finanse edilen sanayileşme politikası benimsenmiştir. Bu bağlamda 1950-1956 yılları arasında sanayi sektöründe üretim yaklaşık %30 dolaylarında artmıştır. Bu artışta en önemli payın tekstil, şeker, çimento, demir-çelik ve kauçuk sektörlerinde olduğu görülmektedir. Sanayi üretiminin hemen hemen yarısı devlet tarafından kurulan KİT'ler vasıtası ile sağlanmaktaydı. Ancak 1955 yılından itibaren endüstriyel gelişme. Bu yavaşlamanın başlıca nedeni ithalatın giderek güçleşmesi hammadde ve yedek parça ithalatının yapılamamasıdır (Parasız, 1998:25-26). Menderes dönemi sanayileşme politikasını kabaca özetleyecek olursak; 1950'ler özel Teşebbüsün ve altyapı imkanlarının oluşturulduğu yıllar olmuştur. 1930'ların mirası olan KİT'lerin özelleştirilmesi 1950'lerde de gündemde kaldı. Fakat benimsenen politikalar KİT'lerin önemini artırmış olup güçlendirmiştir (Erkan, 2007:34-35). İnsanların üçte ikisinin tarımda çalıştığı ve milli gelirin yarısından fazlasının tarıma dayalı olduğu bir ülkede iktidar olan DP'nin temel ekonomik gelişme stratejisi de tarıma dayalı bir stratejiydi. Hükümet benimsediği tarıma dayalı ekonomik stratejisinde uzun vadeli bir tarım politikası yerine daha kısa sürede ve hızlı bir üretim stratejisini benimsedi. Bu kısa süreli üretim stratejisinin yapı taşı tarımdaki makine özellikle de traktörün kullanımıydı (Kuzucu, 1992:522).

Tarım makinelerinin sayısının artması atıl olan toprakların ekime açılmasına olanak sağlamıştır. Rakamsal olarak ifade edecek olursak; Traktör sayısı 1948 yılına göre 1952 yılında 15 kat artmıştır. Aynı dönemde biçerdöver sayısı yaklaşık 3,5 kat artmıştır. 1948 yılında 13,9 milyon hektar olan ekili alan 1956'da 22,5 milyon hektar ve 1959 yılında 22,9 milyon hektara ulaşmıştır (Ahmad, 1996:227-228). 1957 yılından itibaren tarımda azalan verimler yasası işlemeye başlamıştır. 1950'de 37,8 milyon hektar olan meralar 1960 yılında 28,6 milyon hektara inmiştir. Buda kişi başına ekili alan miktarını %25 artmasına karşılık hayvanların otlatılacak meraların azalmasından dolayı et fiyatlarında artışlara neden olmuştur (Oktar & Varlı, 2010:1-22). Hayvancılıkta yaşanan bu olumsuz duruma karşılık Demokrat Parti iktidarı köylü kesimin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için Ziraat Bankası aracılığıyla ucuz ve uzun vadeli kredi politikası uygulayarak üretim ölçeğini genişletmeyi başarabilmiştir (Önder, Özçelik & Odabaşı, 2012:50-110). 1950-1960 yılları arasında buğday ve arpa üretim miktarı yaklaşık olarak 3 kat artmıştır. Meydana gelen artışları tarımda makineleşme, daha önce atıl olan toprakların tarıma açılması, tarım kredilerine bağlayabiliriz. Ayrıca tarımda yaşanan üretim artışının yanında Menderes'in uygulamış olduğu tarım politikaları sonucunda kurumsal yeniliklerde meydana gelmiştir. Bunlara örnek verecek olursak; Tarımsal üreticinin ürettiği tahıl ürünleri Toprak Mahsulleri Ofisi aracılığıyla almak, Hayvancılık alanında ise Et ve Balık Kurumu ile et piyasasını ve mezbahaneleri denetlemek amacıyla kurumsal işletmeler açılmıştır (Önder, Özçelik & Odabaşı, 2012:50-110).

Literatürde adından sıkça bahsedilen ve tarım odaklı fon kullanımına izin veren Marshall yardımları ile ülkeye tarım aletlerinin girişi kolaylaştırıldı (İnan, 2005:117-140). Ülkeye girişi kolaylaşan motorlu taşıtlar ile yapılan karayolları sayesinde tarım ile geçimini sağlayan halk araziden elde ettikleri tarım ürünlerini daha kolay ve daha hızlı bir şekilde pazara ulaştırmayı sağladı, buda tarım ile geçimini sağlayan kesimin refahının artmasına ve zenginleşmesine olanak

sağladı (Alpkaya & Alpkaya, 2004: 1-270). Tarım ile uğraşan köylü kesiminin zenginleşmesi DP dönemi kırsal kesim için 'altın yıllar' olarak ifade edilir (Toker, 1990:48-49).

DP hükümeti döneminde tarımda yapılan reformlardan bir diğer düzenleme ise Toprak reformu konusuydu ve düzenleme daha önce ifade edilen görüşlerden ayrıydı (Karaömerlioğlu, 2006:25-150). Ayrıca yeterli toprağı bulunmayan köylüler geçim sıkıntılarından dolayı tarımda emekçi oldu veya şehirlere göç etmek zorunda kaldı. Göç edilen şehirler arasında yer alan Ankara İstanbul gibi bazı büyük şehirlerimizde gecekondulaşma altyapı yetersizliği ve işsizliğe bağlı olarak suç işleme oranlarında artış olmaya başladı ve Hükümetin önüne yeni bir sorunlar yığını çıkarmış oldu (Kumcu & Pamuk, 2001:477-500).

Menderes döneminde gerçekleşen maliye politikalarını inceleyecek olursak; vergi konusunda devlet menfaati yerine vatandaşların menfaatini gözeterek iş birliği kurmak istemiştir. Uygulanan Maliye politikası konusuna değinmeden önce dolaylı ve dolaysız vergi kavramlarını açıklamakta fayda olacaktır. Dolaysız Vergiler; Mükellefin kendisine düşen vergi yükünü başkasına yansıtmaya olanağı bulunmayan vergilerdir. Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Motorlu Taşıtlar Vergisi ve Emlak Vergisi dolaysız vergilere örnek verilebilir. Dolaylı Vergiler; Mal ve hizmet kullanımından kaynaklanan vergilerdir. Vergiye tabi ve hizmetlerden Yararlanan herkes, gelir düzeyi ne olursa olsun aynı oranda vergi öder. Dolaylı vergiler mal ve hizmet satın alınırken ödendiği için tahsili kolay ve ucuzdur. Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi dolaylı vergilere örnek verilebilir.

Demokrat Parti hükümeti vergi politikasının ana hatlarını 1954 yılı programında kısaca şu şekilde açıklamıştır (Coşar, 2005:29-58): Milli gelir artışına paralel olarak devlet gelirlerinin artmasını sağlamak, Vergiler ile milli gelir arasında denge sağlamak, Vergi uygulaması ile iktisadi gelişme politikası arasında uyum sağlayarak Tarım, Sanayi ve ticareti engelleyecek vergi uygulamasından kaçınmak, Dolaylı ve dolaysız vergileri arasında ülke gerçeklerine uygun bir oranın korunmasına gayret etmek ve mümkün olduğunca dolaysız vergi lehine çevirmek, Vergilerin sosyal yönünü göz önünde tutmak, Vergicilik alanında istikrarı sağlamak, Vatandaşların huzur içinde çalışmasını ve para kazanmasını sağlamak, Bahsi Geçen şartlar ile birlikte zamanın zihniyetine uygun vergi sistemi uygulamak.

Menderes Cumhuriyet döneminin maliye politikası alanında en büyük vergi reformunu 1949 yılında hazırlamıştır. Bu vergi reformu 1950 yılında yürürlüğe konulan gelir vergisi, kurumlar vergisi, Vergi Usul Kanunu ve Esnaf Vergisi (birkaç yıl sonra kaldırılmıştır) Kanunları ile gerçekleştirilmiştir. Gelir vergisinde yapılan reformlarla en az geçim indirimi, Artan oranlılık ve ayırma ilkeleri getirilmiştir. Bu ilkeler vergi adaletini sağlamaya çalışmaktaydı. 1950 yılında yapılan vergi reformları Alman vergi kanunları örnek alınarak yapılmıştır Ayrıca Vergi Usul kanununda da yapılan reformlar ile defter, fatura, bilanço, değerlendirme vb. müesseseler Türkiye'deki sistemine yerleşmiştir 1950'de başlanılan vergi reformu ve çalışmaları 1957'de gider vergileri ile sona erdirilmiştir. Gider vergileri reformunda istihsal vergisi adı altında toplu muamele vergisi tipi benimsenmiştir (Kıvanç, 2008:178-180). DP iktidarı süresince çeşitli vergi düzenlemeleri ile devletin Kalkınma için ihtiyacı olan fonların temin edilmesi amaçlanmıştır. Vergi adaletini sağlanması ile temel ihtiyaç maddelerindeki vergilerin düşürülmesi amacıyla hareket edilmiştir (Coşar, 2005:29-58).

Dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı incelendiğinde, 1950 yılında dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki Payı %64 iken, 1952 yılında %73,2'e daha sonra tekrar bu oran eski seviyelerine inmiştir. 1952 yılından sonra ise dolaysız vergilerin Payı yeni vergi sisteminin oturmasıyla artmıştır. 1959 yılında tekrar 1950 yıllardaki düzeye inmiştir (Önder, Özçelik & Odabaşı, 2012:50-110). Dolaysız vergilerin önemli bir kalemi olan gelir üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki Payı ise 1950 yılında %33 iken, 1959

yılında da %33,1 seviyelerinde olmuştur. Gelir üzerinden alınan vergilerde, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerde pek bir değişiklik olmamakla birlikte gümrük vergilerinde ise özellikle korumacı politikaların etkisi ile dış ticarettten alınan vergilerin vergi gelirleri içindeki Payı artmış 1950 yılında %18,4'den 1959 yılında %23,9'a yükselmiştir. Gelir, esnaf ve kurumlar vergisi yukarıda da anlatıldığı üzere 1950 yılında yürürlüğe girmiş ve 1951 yılında tahsil edilmeye başlanmıştı. Gelir vergisi mükellef sayısı 1951 yılında 53661'den 1955 yılında 103638'e çıkmıştır. Kurumlar Vergisi mükellef sayısı 1951 yılında 1651'den 1957 yılında 2214'e yükselmiş gelir vergisi mükellef sayısı 5 yıl içinde %100 yakın artış göstermiştir (Coşar, 2005:29-58).

1950'lerdeki vergi gelirlerinin artması ekonomik gelişmeyi de etkilemiştir. 1950'de Ekonomik kalkınma yönelik harcamalar toplam harcamaların %21'ini tekabül ederken 1960'da %35'ler seviyesini yükselmiştir. Böylece yurdun çeşitli bölgelerine aynı anda Ekonomik kalkınma politikaları dahilinde faaliyetler yapılabilmektedir. Demokrat Parti iktidarının para politikasına ilişkin en önemli görüşü para politikasını büyümenin önüne geçmemesi aksine büyümei kolaylaştırması gerektiğidir. Bu görüşü hükümet programlarında enflasyonist bir mali politika izlenmeyeceğini vurgulayarak, deflasyoncu bir politikanın da İktisadi ve Mali kaynakları kısırlatacağını belirtmiştir (Önder, Özçelik & Odabaşı, 2012:50-110). Hükümet GSMH büyüdüğü sürece Merkez Bankası kaynaklarının kullanılmasının bir sorun yaratmadığını ileri sürerek masrafi yatırımların açıktan finanse edilerek reel kıymet oluşturacağını ifade etmiştir. Bu görüşü benimseyen hükümet başlangıçta para politikasına temkinli yaklaşmış fakat dış kaynaklardan bekleneni elde edemeyince Merkez Bankası kaynaklarına yönelmiştir (Coşar, 2005:29-58). 1950 yılından sonra iktisadi Kalkınma hızlandırmak amacıyla 15 Ağustos 1951 tarih ve 5841 sayılı kanun ile ödünç para verme işlemlerinde bankaların uygulayacakları azami faiz oranı, teminatl kredilerde %8,5'den %7'ye açık kredilerde ise %12'den %9'a düşürülmüştür. Ayrıca mevduata ödeyecekleri azami faiz oranları ise vadesiz veya 3 aya kadar, vadeli mevduatlarda %4,5'den %2,5'e düşürülmüş ve 3 aydan daha uzun vadeli mevduatlarda ise %2,75 ile % 4 arasında değişen faiz oranları belirlenmiştir. TCMB ise faiz oranlarına 1951'de %4'den %3'e düşürmüş, 1955'te %4,4 çıkartmıştır. Bu verilerden de Anlaşılabileceği üzere reel Faizler negatif düzeydedir. 1953'den sonra ise bankalar Kanunu'na yapılan ek düzenleme ile mevduat munzam karşılıkları TCMB'ye yatırılarak bu paraların hazine tarafından kullanılmasına olanak sağlanmıştır (Önder, 2005:162-165).

1950 yılından itibaren izlenen para politikası ile TCMB'nin kamu açıklarının olmayan bir kuruluş haline gelmesi bol kredi ve plansız yapılan Politikalar sonucunda Fiyatlar genel seviyesini hızla yükseltmiş TL'nin değeri büyük kayıplara uğramış, gelir dağılımında adaletsizlikler oluşmuş, ihracat- ithalat düşmüş, üretim maliyetleri yükselmiş ve yatırımlar azalmıştır. Bu dönemde kamu ve özel sektör yatırımları ve cari harcamaları krediler vasıtası ile karşılanmış, artan Kredi hacmi nedeniyle fiyatları yükselmiştir. bu dönemde yaşanan sıkıntılar ise kredi, emisyon artışı ve borçlanma politikaları ile aşılmaya çalışılmıştır (Önder, 2005:162-165).

1950-1953 yılları arasında genişletici politikalar, ihracatın durması ve yeterli Finans kaynaklarının bulunamaması nedeni ile 1953-1960 döneminde enflasyonu yükseltmiş ve kamu kesiminin yükünü arttırmıştır. Daralan ithalat ile birlikte kapasite kullanım oranları düşerek toplam mal arzı azalmıştır. 1954 ten itibaren dış kaynaklarda görülen azalmaya rağmen hızlı büyüme hedefine devam edilerek kamu yatırımları artırılmıştır. Genişletici para ve kredi politikaları ile enflasyonist talep baskısı oluşmuştur. Demokrat Parti döneminin en önemli karakteristik özelliği para ve kredi arzının artırılması vasıtasıyla ekonomik kalkınmanın başarılabilirliğine olan inancın devam etmesidir. Bu yöndeki uygulamalara karşın iç ve dış baskılar artmış; tarımsal kredileri sınırlandırmalar getirilmeye başlanmış, TCMB kredi hacmini daraltmak amacıyla faiz oranlarını yükseltmiştir. Ayrıca bankaların vereceği kredileri tavan getirilmiş, Milli Koruma Kanunu uygulamaya sokulmuştur. 1957 yılında Ticaret Bakanlığı'na gerekli gördüğü mallar için fiyat tespit

yetkisi verilerek, 1958 yılında karaborsa ve haksız Kazancı önlemek amacıyla Kömür Demir ve Sümerbank ürünlerine zam yapılmıştır. Fakat alınan tüm önlemlere rağmen oluşan enflasyonist hava giderilememiş ve Demokrat Parti hükümeti IMF ile istikrar politikaları için görüşmelere başlanmıştır (Önder, Özçelik & Odabaşı, 2012:50-110). Demokrat Parti'nin 1950-1960 dönemi Dış Ticaret politikalarına bakacak olursak 1950 yılların başından itibaren uygulanan dış ticaret politikalarında bazı değişiklikler olmuş bu değişiklikler ise; Dış ticarete uygulanan kliring anlaşmalardan vazgeçilerek yerine serbest döviz temeline dayanan Ticaret anlaşmaları uygulanmaya başlanmış ve dış ticarete uygulanan koruma tedbirleri büyük oranda terk edilerek gümrük tarifeleri ile koruma tercih edilmiştir (Tekinşer & Önder, 2008:221-239).

İthalatın büyük ölçüde serbest olduğu 1950-1954 yılları arası ithalat hızlı bir şekilde artmış, döviz sıkıntısı ile karşılaşınca 1954 ten sonra 1958 yılına kadar sürekli bir azalma meydana gelmiştir. 4 Ağustos 1958 tarihinde alınan ekonomik kararlardan sonra elde edilen döviz ile 1958 yılından sonra tekrar artmıştır. İhracat 1950-1954 yılları arasında Kore savaşının etkisi ve tarımda benimsenen politikalar ile artmıştır. Fakat bu durumların ortadan kalkması ile bir dalgalanma sürecine girmiştir (Tokgöz, 1999:57-65).

1950-1954 yılları arası dış ticarete meydana gelen büyük artışlar sonucunda Menderes dış ticarete korumacı ve müdahaleci önlemleri almıştır. Böylece serbest ithalat rejimine 1954 yılında son verilerek hükümet liberasyon listesi, ithalat kota listesi, kredi ithalat listesi ve istisnai ithalat listesini belirlemiştir (Parasız, 1998:25-26). İthalat üzerinde gerçekleştirilen bu önlemleri oluşan Dış ticaret açığının yalnızca bir yönünde iyileştirme sağlamaktaydı. Dış ticaret açığını azaltmak için hükümet çeşitli önlemler almak istiyordu fakat Türkiye'nin ihracatında karşılaştığı sorun yapısal bir özellik göstermekteydi. Türkiye'nin ihracatında tarımsal ürünleri oldukça yüksek bir Paya sahiptir. Bu nedenle tarımsal ürünleri mevsimsel dalgalanmalardan etkilenmesi nedeniyle Alınan önlemler tam anlamıyla amacına ulaşamamaktaydı. Ayrıca yurtiçi talepte meydana gelen artış veya azalışlar ülkenin ihracatında dalgalanmalara neden olmaktadır (Önder, Özçelik & Odabaşı, 2012:50-110). Dış ticaret ve cari işlemler hesabının kronikleşen açığı, iç ve dış kaynak yetersizliği Türkiye ekonomisini dışa bağımlı ve kırılgan bir hale getirmiştir. Tek parti döneminden devir alınan altın ve döviz stoklarının erimesiyle ithalat yapılamaz bir noktaya gelmesinden dolayı kısa vadeli dış borç kaynakları ile ithalat yapılması Demokrat Partinin yurtiçinde ve yurt dışında itibar kaybetmesine yol açmıştır. 1958 yılında OECD ülkeleri içerisinde kurulan bir yardım konsorsiyumu DP hükümetine bir takım istikrar tedbirlerini içeren paket önermiştir. Bu paketten çıkan istikrar önlemlerini DP hükümeti 4 Ağustos 1958 tarihinde yürürlüğe koymuştur (Tokgöz, 1999:57-65).

Hükümet kredi hacmini düşürmek, emisyondaki artışı durdurmak, Türk Lirası'nın değerini düşürmek gibi şartlarla dış ödemeleri yürütülmesini mümkün kılacak kredilerin verilmesi için İstikrar Programı denilen tedbirleri kapsayan 4 Ağustos 1958 tarihinde yürürlüğe giren kararlar şunlardır:

Türk lirasının değeri düşürülecek. Katlı kur sistemine geçilerek ihraç malının cinsine göre 210, 280 ve 620 kuruş gibi farklı prim uygulanacak, ithalatta da ek olarak 620 kuruş tahsil edilecek diğer bir ifade ile TL devalüe edilmiş oldu. Genişletici para politikası uygulamasından vazgeçilecek ve para arzı sıkı kontrol altına alınacak, bu nedenle de emisyon hacmi ve kredi hacmi daraltılarak selektif kredi politikasına geçilecek. İç piyasada kamu iktisadi kuruluşlarının ürünlerinin fiyatları yükseltilecek, açıkları azaltılacak. Dolaylı olarak toplam talep azaltılacak. İthalat rejimi yeniden düzenlenecek, ihtiyaçlar üç aylık kotaları içeren bir programa bağlanacak. İhracatı hızlandırmak ve artırmak için farklı kur sistemi uygulanacak. Bütçe denkliliğini sağlayacak yönde harcamalar azaltılacak. Yatırımlarda verimli ve kısa vadelere öncelik verilecek.

4 Ağustos 1958 kararları para, mal ve emek piyasalarının eksik işlediği mal ve hizmet piyasalarında devlet güdümünün yüksek olduğu bir ekonomide yürürlüğe konulmuştur. 4 Ağustos kararları IMF tipli Ortodoks para ve maliye politikasını içeren bir istikrar önlemleridir (Önder, Özçelik & Odabaşı, 2012:50-110). Programın nominal çapaları ise para arzı, kredi hacmi ve faiz oranlarıdır. Diğer bir ifade ile çoklu çapa söz konusudur (Parasız, 2010:103-104). 4 Ağustos 1958 kararları ile birlikte Türkiye’de çoklu döviz kuru denilen döviz politikası uygulanmaya başlamıştır. Bu politikaya göre ihracatçılar tarafından elde edilen dövizlere düşük döviz kuru, ithalatçılara döviz satışı sırasında yüksek döviz kuru uygulanmıştır (Baş, 2006). 4 Ağustos 1958 kararlarının yürürlüğe girmesiyle birlikte dış kredilerde artışlar yaşanmıştır. Türkiye’nin uzun dönemli dış borçlarında borç ertelemesine gidilerek bu borçlar bir ödeme planına bağlanmış bunun sonucunda 350 milyon dolarlık yeni dış kredi imkanı sağlanmıştır. 4 Ağustos 1958 kararlarından sonra bazı bankalarında tasfiye edilmesi gerekmiş, tasfiye edilen bankalar ise; Sanayi Bankası, Esnaf Kredi Bankası, Doğubank, Raybank, Türkiye Kredi Bankası (Erdoğan, 2008:187-197). Dolar cinsinden ithalatın 1953-1958 yılları arasında %40’tan daha fazla düşmesi ve baskıların giderek artması sonucu 4 Ağustos 1958’de doların TL karşısında 2,2 katı değerlenmesi fiili bir devalüasyonun kabul edilmesini zorunlu kılmıştır. 4 Ağustos kararları, yaşanan bu devalüasyonun yanı sıra, 1953 yılından sonra uygulamaya konan dış ticaret kontrollerinin sınırlı ölçüde gevşetilmesine Milli Koruma Kanunu uygulamalarının fiilen sonlandırılmasına, kamu işletmelerinde zamlara ve bütçe açıklarının daraltılması temeline dayanmaktadır (Erdoğan, 2008:187-197).

DP hükümetine yapılan en büyük eleştirilerden biri ise kısa vadeli iktisat politikalarını benimsemiş olmasıydı. Kısa vadeli politikalar istenilen sonuçları vermemesi ayrıca bir tartışma konusu yaratmıştır. 27 Mayıs Darbesinden sonra askeri rejimin ilk işlerinden biri “Devlet Planlama Teşkilatını” kurarak kısa vadeli iktisat politikaları yerine uzun vadeli çalışmalar yapmak olmuştur.

DP iktidara geldikten sonraki ilk dört yıl ekonomi gelişme evresine girdi ve ekonomi %13 oranında büyüdü. Ancak ülke ekonomisinin belli yapı taşlarına dayanmayan yönünün hissedilmeye başlandığı 1954 yılı durgunluğunda büyüme oranı %10 geriledi, DP dönemi sonunda büyüme oranı %4’e kadar düşmüş oldu ve istikrarlı bir büyüme sağlanamadı (İnan, 2008:3-35). 1950’lerde görülen hızlı büyümenin etkisi tarım alanında yapılan reformlar ve makineleşmeye bağlı olarak tarıma açılan yeni topraklar olmuştur. Ancak 1953’ten sonra devletin farklı alanlarda yaptığı yatırımlar artmış fakat tarıma gereken yatırımlar aynı oranda artmamış yapılan bu hamleler ile DP’nin siyasette söz sahibi olan köy halkını seçmen kitlesi olarak gördüğü anlaşılmaktadır (Turgut, 1991:165-169).

Köy halkını yada diğer bir ifade olarak ziraat işiyle uğraşan kesimin seçmen kitlesi olarak görülmesine Örnekler verecek olursak; hububat fiyatları 1953’ten sonra dünya genelinde düşmesine rağmen hükümet Toprak Mahsulleri Ofisi aracılığıyla üreticiye yüksek fiyat vermeye devam etmiş başka bir örnek olarak da tarım kredileri 1950’lerde 400 milyon TL’yi biraz geçerken 1960’larda 2,5 Milyar TL’ye yaklaşmıştır. Ayrıca hükümet tarafından yapılan tarım gelirlerine muafiyetler gibi bazı zorlayıcı şartlar popülist politikalara yol açmış ve bu durumun önüne geçilemez olmuştur (Özkan, 2004:32-47). Devlet gelirlerinin azalmasına neden olan bu tür politikalar ayrıca devlete bağımlı sabit maaşlı memurlar tarafından hoşnutsuz karşılanmaya başlandı ve kentli muhalefetin artmasına neden oldu. 1954’de başlayan ekonomik durgunluğa karşı hükümet tarafından sert kanunlar çıkarılarak bastırılmaya çalışıldı. Bu gibi uygulamalarla güveni tekrardan kazanmaya çalışan hükümet 1956’da çıkarttığı ‘Milli Koruma Kanunu’ meclis tarafından yasalaştırıldı (Koçak, 1996:54-55). Bu süreçte Türkiye ekonomisine verilen karşılıksız kredi ve yardımlar için ABD’ye bağımlı hale gelmiştir (İnan, Yakın Dönem Türk Politik Tarihi, 2008:3-35). Türkiye’nin jeopolitik konumundan ve kıtalar arasında köprü konumunda olmasından dolayı Soğuk Savaş dönemlerinde de gereken kredileri bulmasına rağmen ekonomik istikrarı

sağlayamamıştır (Toker, 1992:510-541). Demokrat Parti döneminin sonlarına doğru da hükümetin ekonomi üzerindeki etkinliği iyice zayıflamıştı.

3. Federal Almanya Cumhuriyetinin Genel Ekonomik Durumu ve Dış Ticaret Politikası 1948-1960

On iki yıl Nazi diktatörlüğü Avrupa'yı uçuruma soktu, ırkçı fanatizme ve korkunç suçlara yol açtı ve savaş ve imha kamplarında yaklaşık 60 milyon insanın hayatına mal oldu. Nazi Almanya'sı Mayıs 1945'te koşulsuz olarak teslim olduktan sonra Müttefikler Almanya'yı dört bölgeye ayırdılar. Batılı güçler parlamenter demokrasinin gelişmesini teşvik ederken, Sovyetler Birliği doğuda sosyalist bir blok oluşturmaya çalıştılar. Federal Almanya Cumhuriyeti, 23 Mayıs 1949'da kuruldu. İlk Federal Meclis seçimleri 14 Ağustos'ta yapıldı ve Konrad Adenauer Federal Şansölye oldu. Doğu bölgesinde ise 7 Ekim 1949'da Alman Demokratik Cumhuriyeti kuruldu ve Almanya doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrıldı. Genç Federal Cumhuriyet, batı demokrasileri ile yakın ilişkiler kurmaya çalıştı. Bunun en belirgin oluşumu 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun kurucu üyelerinden olmasıdır. 1957'de bugünün Avrupa Birliği olan Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran antlaşmayı imzalayan altı ülkeden birisi olmuştur. Federal Almanya 1950'lerde ekonomik ve sosyal istikrar sağlayarak hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. 1948'de para birimi reformu ve ABD Marshall Planı ile birlikte, sosyal piyasa ekonomisi oluşumu ile birlikte "ekonomik bir mucize" olarak da tanımlanan önemli bir canlanma kaydetmişlerdir.

1948'de yapılan parasal, ekonomik ve kurumsal reformlar ekonominin istikrarlı bir yapıya doğru ilerlemesine neden olmuştur. Sanayi üretimi 1949'da %24 ve 1950'nin ilk yarısında %12 oranında artmıştır. 1948-1960 dönemi boyunca yıllık ortalama büyüme oranı yıllık %15 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam açısından önemli aşamalar kaydetmesine rağmen bu alanda tam sürdürülebilirlik yaşanmamış ve ciddi iş kayıpları da meydana gelmiştir. İstihdam yaratmadaki karışıklıklar beraberinde 9 milyon mülteci akınına meydana getirmiştir. Bu dönem içerisinde en önemli sorunlardan birisi sermaye yetersizliğidir. İkinci dünya savaşının sebep olduğu tahribatın ve savaş nedeniyle sermaye teçizatına el konulması da sermaye stokunu tüketmiştir. Ayrıca girişimcilerin yatırımlarına gelecekte el koyulma ihtimali de yatırım yapılmasında bir korku meydana getirmiştir.

Ekonomide zamanla fiyatlar genel seviyesi ve verimlilik hızla artarken ücret oranları hızla artmıyor bu durumda kârlılığı oldukça geliştiriyordu. Keynesyen politikaların temel alındığı bu dönemde canlandırıcı para politikası, tasarruf için vergi teşvikleri ve devlet tarafından yatırım planlaması üç temel politika eylemi olarak uygulanmıştır. Haziran 1948 ve Nisan 1949'da yapılan Vergi Kanunu Düzeltme Yasası ile sermaye oluşturulması için vergi indirimleri önemli bir uygulama olarak hayata geçirilmiştir. Ayrıca gelir vergisi programının şiddetini azaltmak için 1948-1955 döneminde gelir vergisi reformları yapılmıştır. Yatırımlar açısından darboğazda olan madencilik, çelik ve enerji sektörlerinde yatırım planlamaları gerçekleştirilmiştir. Doğu Avrupa pazarlarının kaybına rağmen Alman dış ticareti çarpıcı bir şekilde toparlanmıştır. Dış ticaret, 1948-1950 arasındaki iki yıllık döneme göre yıllık %84,4 artmıştır. 1950'ler boyunca ise reel olarak yılda %16 artış kaydetmiştir. Böylece Batı Almanya ticaret açığını çok hızlı bir şekilde kapamış ve üstüne ticaret fazlası vermeye başlamıştır.

Almanya'nın teslim olması ile birlikte Müttefik Kontrol Konseyi'nin ilk tedbirlerinden biri, Almanların uluslararası ticaretle uğraşmalarını yasaklamaktı. Bütün ticaret müttefik kanallarından geçmek zorundaydı. Almanya'nın neyi ihraç etmesi ve ithal etmesi gerektiğine dair karar tamamen müttefiklerin kontrolüne ve iznine tabiydi. Genel olarak Almanya gıda ve hammadde ithal etmekteydi ve makine imalatından, elektroteknik ve kimya endüstrilerinden ağırlıklı olarak mamul

ihraç etmişti. Savaştan önce, Almanya'nın ihracatının yaklaşık yüzde 97'si, çoğu mamul olan endüstriyel ürünlerden oluşuyordu (Stolper & Roskamp, 1979: 382-383).

Savaştan sonra, ithalat hala Batı Müttefiklerine bağlı olup, bu ülkeler tarafından bağışlanan yiyeceklerden oluşuyordu. Ancak, endüstriyel üretim için hammadde ithalatı 1947'de tüm ithalatın sadece yüzde 1'ine karşılık iken 1948'de yüzde 6'ya çıkarıldı. Batı Almanya başta hammadde olmak üzere, özellikle geleneksel kömür ihracatına ek olarak kereste de ihraç etmeye başladı. Soğuk savaş hızlı bir şekilde dört işgal bölgesinin de bir birim olarak ele alınacağı varsayımını ortaya çıkardı. Amerikan ve İngiliz bölgeleri 1947'de birleşti ve 1948'de de Fransız bölgesiyle birleşti. Müttefiklerin temel yiyecekleri ve hammaddeleri batı bölgelerine yoğun bir şekilde kaydı. Marshall Planı kurulduğunda, Almanya ilk başta fiili ve daha sonra Avrupa Kurtarma Programının tam üyesi oldu (Stolper & Roskamp, 1979:383).

Savaş sonrası Alman ekonomik kalkınmasının itici güçlerinden biri kuşkusuz ihracattı. Almanya'nın Hem GSMH içindeki hem de dünya ihracatındaki payları 1950'lerde hızla artış gösterdi. 1953 yılında Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya'nın arkasında en çok ihracat yapan üçüncü ülke oldu. 1960 yılında ise ABD'nin arkasında ikinci sırada yer aldı (IFO, 1997: 202-204).

Alman endüstrisinin uluslararası pazarlara hızlı geri dönüşüne katkıda bulunan çok sayıda faktör arasında, yalnızca Alman ekonomisinin yüksek talep esnekliğine sahip olması ve özel tüketici gereksinimlerine esnek cevap verilmesi değil, aynı zamanda endüstriyel ekipman ihracatının hizmetlerle eşlik etme kabiliyetinin ve istekliliği de olmasıdır. Bunların yanında organizasyon, geliştirme, eğitim ve öğretim ve sıkı bir onarım hizmetleri ağı da ifade edilebilecek faktörlerdir. Bir diğer önemli faktör, Almanya Federal Cumhuriyeti'ndeki ticaret politikasının başlı başına bir ekonomik düşünce okulunun ekonomik felsefesi tarafından yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Giersch ve Schmieding (1992)'e göre Alman politika yapıcılar, kendi pazarlarını açmanın başarısı için ön koşul olarak ticari serbestleştirmeyi ön plan koydular. Bu kapsamda uygulanan politikalar ile 1954 yılının sonunda, özel sektör ithalatının %95'i serbestleştirildi.

İthalat politikası açısından Almanya 1950'lerde dünya pazarına dönüş hamleleri oluşturdu. Kasım 1949'da Alman hükümeti dış ticaret politikasının sorumluluğunu tekrar üstlendiği döneme kadar dış ticaret merkezileşmişti ve neredeyse tamamen kota kısıtlamalarına tabi tutulmuştu. Müttefiklerin, Alman ekonomisinin uluslararası ticaret ilişkilerine yeniden girmesini sağlamaya hazır olmadan önce zamana ihtiyaçları vardı. 1947'nin başından beri, ortak ihracat-ithalat ajansı, dış ticaretin yürütülmesinden sorumluydu. İthalat ve ihracatı denetim ve kontrol altında olan Almanya 1949 yılına kadar yaklaşık elli ülkeyle ikili kota sistemleri pazarlığı yapmıştır. 1 Ekim 1951'de yürürlüğe giren yeni tarife programı ile Almanya ihracat ve ithalat politikası açısından önemli bir avantaj oluşturdu (IFO, 1997: 202-204).

4. 03.05.1952 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararındaki Ticari Anlaşma

Türkiye ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasında yapılan ticari anlaşmayı ortaya koyan 03.05.1952 tarihli bakanlar kurulu kararı A,B,C,D listelerinden ve Türkiye'nin Almanya Federal Cumhuriyetine tanıdığı Gümrük Tarife Tavizleri Listesinden oluşmaktadır.

A listesinde yer alan mal grupları; Çiçek soğanı ve ilâh, Fiğ (tohumluk olarak kullanılacaklardan gayri), Portakal, Kavun dâhil yaş meyve, (herkese eşit muamele tatbik edilmek şartıyla, yasak edilme devrelerinin tespit hakkı mahfuzdur), Gıda sanayisinde kullanılan çekirdekler, Serbestleştirilmiş olmadıkları müddetçe taze veya tuzlu balıklar hava geçmez şekilde kapalı kutular içinde konserve balıklar, şarap, Sanayinle kullanılan şarap, Likör, Kepek, Tütün

döküntüsü, Lüle taşı, Talk, Kömür, Palamut hulâsası, Gülyağı, Defne yağı, Keten elyafı, El ile düğümlü yün halı ve kilimler, Muhtelif mallar.

B listesinde yer alan mal grupları; Yalnız damızlık aygır (Tarım Bakanlığının önceden müsadeseyle), Yalnız damızlık boğa ve inek (Tarım Bakanlığının önceden müsadeseyle), Yalnız damızlık koç ve koyun (Tarım Bakanlığının önceden müsadeseyle), Yalnız damızlık kümes hayvanları (Tarım Bakanlığının önceden müsadeseyle), Yalnız 1 Kg'a kadar kutular içinde ambalajlı ve üzerinde çocuk gıdası olduğunu bildiren etiketi havi koyu kutu halinde teksif edilmiş süt, İşlenmiş deriler, Yalnız röntgencilere ve sanayicilere mahsus deri eldiven, Yalnız telâ, İpekten ve suni ipekten şeritçi ve kaytancı eşyası Yalnız ihraç mallarının ambalajında kullanılan pamuk kurdale Pamuktan şeritçi ve kaytancı eşyası Pamuktan ocak fitili, Yalnız makine ve sanayide kullanılan keçe ve keçeci mamulâtı Yalnız pamuktan silindir keçesi, Yalnız yün ve pamukla karışık yünden mamul İç çamaşırı (Sadeleri) Yalnız pamuktan erkek yakalıkları Yalnız pamuktan varis çorapları Sade veya makine işi ile ajurlu mendiller, Yalnız erkek için fôtr şapka Keçe şapka taslağı, suni ipek ipliğı, yalnız paraşütlük Yalnız korse imalinde kullanılan ipek, suni ipek ve diğer lifli maddeler ile mensuç kumaş, yalnız filtrasyonda kullanılan vatka, Yalnız 20 numara ve daha yukarı penye ve mako, trikotaj, koton perle pamuk iplikleri, Yalnız 20 numara ve daha yukarı, Penye ve mako, trikotaj ve 12 numara ve daha yukarı koton perle iplikleri, 50-60 numara (50 ve 60 dâhil) pamuk iplikleri, Yalnız ağ ipliğı, Yalnız dekstrin, Yalnız film ve hassas maddeler yapıştırmaya mahsus müstahzar zamklar, Ömür otu (Bira çiçeğı), Fidanlar ve aşu kalemleri (Tarım Bakanlığının önceden müsadeseyle) Tohum (Tarifenin hangi pozisyonuna girerse girsin Tarım Bakanlığının önceden müsadese alınmak şartıyla ithal listesinin tahsis bölümünde telâkki edilerek muamele görür), Levha, yaprak, çubuk, şerit veya boru şeklinde plâstik maddeler (renkli ve şeffaf olanlar da dâhildir.), Her nevi plâstik mensucat, Şeritçi ve kaytancı eşyası, Yalnız dolma kalemler (kurşun veya mürekkepli), Yalnız motosikletler için siper, şuhunet muhafaza eden kaplar, fluorensa lâmbalar için duy, plâstik diş ile benzerleri genel ithal listesinde bulunan diğer plâstik mamuller ile plâstik klişeler, Ağaçtan talaş Yalnız ağaçtan tecrit malzemesi (1 santimetreden İnce olanlar) ve ağaç, yün, İplik ve bunlar ile talaş veya yongalardan malzeme inşaiye vesair mamulât (bir veya İki yüzü tahta veya kontrolplâk kaplı olanlar hariç), yalnız akümülatör için tahta separatör, yağ makinesi merdaneleri, piston başlığı ve kalıpları, Yalnız kundura kalıbı, Ağaçtan suni aza, Ağaç kundura çivisi, Yalnız ağaçtan stor takımları, Diş fırçası hariç fırçacı mamulâtı Spor aletleri, Mekik hariç ağaçtan dokumacı mamulâtı, Yalnız diş fırçaları, Ahşap kurma evler (Gümrük Tarife Kanununda ismen yer almamış olan sair kurma ve portatif evler tarifenin hangi pozisyonuna girerse girsin mütemmim cüzleri ile beraber ithal listesinin tahsis bölümünde telâkki edilerek muamele görür), Sargı kâğıt, Âdi matbaa kâğıdı (Gazete kâğıdı hariç), Ömür otu (Bira çiçeğı), Fidanlar ve aşu kalemleri (Tarım Bakanlığının önceden müsadeseyle) Tohum (Tarifenin hangi pozisyonuna girerse girsin Tarım Bakanlığının önceden müsadese alınmak şartıyla ithal listesinin tahsis bölümünde telâkki edilerek muamele görür), Levha, yaprak, çubuk, şerit veya boru şeklinde plâstik maddeler (renkli ve şeffaf olanlar da dâhildir.), Her nevi plâstik mensucat, Şeritçi ve kaytancı eşyası, Yalnız dolma kalemler (kurşun veya mürekkepli), Yalnız motosikletler için siper, şuhunet muhafaza eden kaplar, fluorensa lâmbalar için duy, plâstik diş ile benzerleri genel ithal listesinde bulunan diğer plâstik mamuller ile plâstik klişeler, Ağaçtan talaş Yalnız ağaçtan tecrit malzemesi (1 santimetreden İnce olanlar) ve ağaç, yün, İplik ve bunlar ile talaş veya yongalardan malzeme inşaiye vesair mamulât (bir veya İki yüzü tahta veya kontrolplâk kaplı olanlar hariç), Yalnız akümülatör için tahta separatör, yağ makinesi merdaneleri, piston başlığı ve kalıpları, Yalnız kundura kalıbı, Ağaçtan suni aza, Ağaç kundura çivisi, Yalnız ağaçtan stor takımları, Diş fırçası hariç fırçacı mamulâtı Spor aletleri, Mekik hariç ağaçtan dokumacı mamulâtı, Yalnız diş fırçaları, Ahşap kurma evler (Gümrük Tarife Kanununda ismen yer almamış olan sair kurma ve portatif evler tarifenin hangi pozisyonuna girerse girsin mütemmim cüzleri İle beraber ithal listesinin tahsis bölümünde telâkki edilerek muamele görür), Sargı kâğıt, Âdi matbaa kâğıdı

(Gazete kâğıdı hariç), İyi matbaa kâğıdı, Yalnız hendese vesairede müstamel hassas kâğıtlar, Yalnız muhasebe ve İstatistik makineleri için delgi kartları, Yalnız taş hurufat ile basılmış veya çizilmiş milimetrelî hendese kâğıdı ve mukayyit aletleri için diyagram kâğıdı, Sigara kâğıdı, Katranlı ve sargılık kâğıtlar, Abajur (krep) kâğıdı, Yalnız uçak postaları İçin ince zarf ve yazı kâğıdı, Renkli kâğıtlar, Yalnız yağlı,parafınli, mumlu, gliserinli, zamklı, kolalı, kitreli, reçineli, albuminli, kollodyumlu ve emsali kâğıtlar (matbu olanlar dâhildir), Kesilmemiş yazı kâğıdı, Mukavvalar, Yalnız masura, bobin, düğmeler, kaynakçı siperleri ve jakar kartonları (maşe mukavvadan mamul), Yalnız baritli cilâlî âlâ mukavvalar, Yalnız ihracatta kullanılacak yapılmış veya kesilmiş mukavva kutu, Resimli, resimsiz ilânat, Yalnız sanayide kullanılan çıkartma kâğıtları Yalnız ham karbon kâğıdı, heliograf aletleri için hususi evsafıta kâğıt, telgraf bandı ve ihraç mallarının kıymetlendirilmesinde kullanılan kâğıt bandrollar ile lokomotif sürat kontrol saati bandı, Yalnız ihraç mallarının ambalajında kullanılan hususi evsafıta kâğıt torbalar ve çimento torbalan, Yalnız filtre bezi Sanayi Birliğince filtre bezi olduğunun tevsiki şartıyla, Yalnız filtre bezi ve dekatir bezi Sanayi Birliğince dekatir veya filtre bezi olduğunun tevsiki şartıyla, Kasarsız pamuk mensucat, Yalnız filtre makinesinde kullanılan bez (Sanayi Birliğince filtre bezi olduğunun tevsiki şartıyla), Kaşarlı pamuk mensucat, Yalnız su geçmez trençkotluk kumaşlar ve dekatir bezi (İSanayi Birliğince dekatir bezi olduğunun tevsiki şartıyla), Pamuk mensucat, Yalnız cibinlik ve perde için tüller, Yalnız sıhhi baldırak, Her nevi korseler, karın bağları ve kemerler, Jütten kasarsız iplik, Yalnız 4 numara ve daha ince iplikler, Yalnız kasarsız keten ipliği, Jüt ipliği, Yalnız 4 numara ve daha ince kenevir iplikleri, Yalnız kasarlık keten ipliği, Yalnız keten ipliği (boyalı ve yıkanmış), Müfredat ifeere satılabilecek hale getirilmiş iplikler (kendir ipliği hariç) ve kunduracı ipliği, Yalnız biçer bağlar makinelerine mahsus kutru 5 mm. ye kadar sicim ve iplikler, Kutru 5 mim. den yukarı manilâ ve sicim, ip ve halat, Yalnız balık ağları, Kendir ve ramiden sargılık kaba bez, Yelken ve çadır bezi, Keten mensucat, Yalnız zeytin tâsir torbaları, Yalnız sair kolanlar, Yalnız yelken, her nevi çadır, vagon ve mavna örtüleri, Lâstik ve kauçuk tel, Elâstiki mensucat, Yalnız sanayiye mahsus çizme, Sair kauçuk mamulât, kauçuk contalar, fren lâstikleri ve takozlar dâhil, Arduaz taşı, Çimentolar, Ateş toprağı, Ateş tuğlası ve kiremidi, Toprak pota, Yalnız lâboratuvar için toprak pota, Yalnız lâmba beki, Döşemelik tuğla Banyo, kurna ve saire, Çini veya porselenden sofrâ takımları (kahve fincanları hariç), Çini ve porselenden izalâtörler Yalnız makineler için çini veya porselenden parçalar, Yalnız şişeler Yalnız damlalıklı şişeler, Ayna, mağaza ve emniyet camları, Her nevi lâmba şişeleri, Elektrik ampulleri, Yalnız camdan düğmeler ve yalnız camdan ve camlaştınlmış porselenden sanayide ve elektrik tesisatında tecrit için kullanılan mamuller, Yalnız boş cam tüp ile damlalıklar ve sühnet muhafaza eden kaplar, hususi yıkıma makineleri ile temizlenen camdan tükrük hokkası, cam irrigatör, cam bağıt, cam göz kadehi, tecrübe tüpü, cam küvet ve cam huni ile elektrik ampulü imalinde yarı mamul madde olarak kullanılacak cam ve cam tüpler, deri, perdahlamaya mahsus cam merdane, cam elyafından safiha camdan tecrit pamuğı ve madenci lâmbalarımın far camları, Et kalınlığı 6 mim. den yukarı ve kutru 60 mm 'den büyük ve 600 mm 'den küçük dökme borular ve bunların raptiye ve kapakları, Yalnız vesaiti nakliye dingilleri ile rulmanlı küçük tekerlekler, demirden kaba mamulât, Demir soiba, ocaklar ve aksamı ile şofbenler (şoffoenler hangi maddeden mamul olursa olsun bu bölümden muamele görürler), Yalnız havagazı fırın ve ocakları ve aksamı, ispirto ocağı ve aksamı, Demir sobalar, ocaklar ve aksamı, Elektrik sobaları ve aksamı, Demir kasa, Balta hariç her nevi demirden el alâtı Yalnız koyun kırpma ve tenekeci makasları, Bıçakçılık eşyası ve diğer bıçakçılık eşyası, Yalnız çakı ve kalemtraş, Sade ve boyalı demir yazıhane, dolap, kutu, çekmece ve aksamı, Yalnız menteşeler ve kapı sürgü yayı, Diğer çilingir mamulâtı, Yalnız saç tokası, toplu İğne, çorap şişi, çuvaldız, firkete ve çengelli iğne, Demir telden kafeslikler, Yalnız kopça ve raptiyeler, Demir mensucat, Demir bidon ve fiçı, Yalnız demir bidon ve fiçı, Diğerleri, demir bidon ve fiçı, Diğerleri, Yalnız lâmba ve aksamı, şişe kapsülleri, saç ve çelik kayış raptiyeleri, emaye ve galvanizli tenke mutfak takımları, banyo, lavabo ve aptesane levazımatı, cep fenerleri, demirden mamul makine ayakları, kızak ve destekleri, film kutu ve makaraları ve film sarma aletleri, irrigatör, sürgü ve

mümasili sıhhi levazım, su tasfiye cihazı, elektrik ütüsü ve aksamı, dökme ve çelik banyolar, et makineleri ve istim ile yemek pişirme dolapları, sıhhi süt güğümleri, madenî yağ kutuları, yağdanlıklar ve avadanlık kutuları, içine konulan maddelerin suhnetini muhafaza eden kaplar, perde kornişleri için tekemmül etmiş ray veya teferruatı, çelik tel halat, bağ raptiyeleri ve gergileri, yürek ve zincir kilitleri, buyot, ekmek kızartıcı gibi elektrikli ev eşyası, demir yünü ve talaşı, flüoresan ampullerine alt demirden askı tertibatı, fiçı kapsülü, çelik bilye, demir pim ve kupilye, kelepçe boru raptiyesi, Yalnız imalâta kullanılan demir eşya ve aksamı, kayış raptiye ve makineleri, yüksük, düğme, fırkete, çelik klasör ve müellit numeratörleri, nişan tüfeklerine mahsus hedef çivileri, saçtan gözlük muhafazası (üzeri suni deri kaplı veyahut siyahlanmış saç, içi keçeli), bisiklet zilleri ve asılları bu listeye dâhil alet ve eşyanın aksamı, Yalnız bakır kaynak tozu, Lama, çubuk tahta veya yaprak halinde bakır ve pirinç, Bakırdan ve pirinçten izole tel ve kablolar, Sair tel ve kablolar, Bakır çivli, vida, perçin, cıvata ve somun, Âdi veya cilâlı çatal ve kaşık, lâmbalar, edevatı beyftiye, Maden ocakları lâmbaları, Çatal ve kaşık, lâmbalar, edevatı beytiye, Maden ocakları lâmbaları ve aksamı, Kahve değirmeni, çay ve kahve takımları, Yalnız lâmbalar ve edevatı beytiye, Zincirler, Düğme, üniforma yıldızı vesaire, Yalnız traş makineleri ve pirinç kalem ucu, Yalnız traş makineleri, Alüminyumdan mutfak takımı vesaire, Yalnız alüminyum kapsüller, Yalnız buvatagres modelleri ve duvar karoları, Alüminyumdan ve halitasından çilingir ve hırdavatçılık eşyası, Yalnız alüminyumdan mafra, fermuar, ambalaj malzemesi, çaydanlık aksamından emzik, fluoresan ampullerine ait alüminyumdan askı tertibatı, hususi yıkamaya makineleri ile temizlenen tükrüfe hokkası, sinema makinesi bobini, boya tabancası ve çorap ütüleme makinesi asamımdan çorap kalıbı, Kütük, tahta, çulbuk, boru ve tel halinde kurşun ve halitası, Toz halinde kurşun, Boru ve tel halinde çinko, Varak hallinde tutya, Her nevi kuvvet muharrike ile işleyen alâti musikiye, Tuşlu musiki alâti, Alâti musikiye aksamı, tefarrualtı ve yedek parçaları, Gramofon, fonograf, grafon (pikap hariç), Gramofon plakları, Telsiz telefon mürsile makinesi, Mevaddı kimyeviye ile yanığın söndüren alet ve aksamı, Yalnız otomatik teraziler, Basküller, Vantilatör ve aspiratör, Yaş piller, Kayış, sırnı makineleri, Elbise ve şapka makineleri ve aksamı ve yedek parçaları, Tadat vesaire makineleri ve bunların aksamı, Pulluk, Ziraat aletleri, makineleri ve aksamı, çırçır makinelerinden Roller - Gm tipi dâhildir, Yalnız mayi mahrukat, yağ ve hava tulumbaları, Yalnız döşenmiş römork, Yolcu vagonu, drezin ve oto drezin, Külçe halinde linyit kömürü mumu, yer sakızı (ozoterit), Mürekkep, kurşun kalemi ve saire, Potasyum oksalat Potasyum nitrat Ksantat dö potas vesaire, Kreozot ve emlâhı, Ayarlı kimyevi mahlüller ve kimyevi miyarlar, Hidrojen, Şaplar, Adrenalin, Salvarsan vesaire, Aseton vesaire, Furfürol vesaire, Trinitrin vesaire, Sairleri, Sakarin (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının önceden müadesiyle), Karmen, Merhemler, Sülfür dö karbon, Asit asetik (tütücü mayi veya âdi, gayrisâf olanları) (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının önceden müadesiyle), Maden parlatmaya mahsus her türlü müstahzarat, Huydan çıkarılân yağlar vesaire, Yalnız saf tolüen (Toluol), Yalnız saf benzol (Benzen), Afyon müştakkatı ve emlâhı, Müstahzaratı tıbbiye, serumlar ve aşılar, Yün mensucat ve Muhtelif mallar.

C listesinde yer alan mal grupları; Halis çelikler, Her nevi demir çelik, 22 X 22'den daha büyük dört köşe demir ve çeliklerle (20 -50) X (5 — 9) ebadından daha kalın haddelenmiş demir ve çelik. (25 — 30) X 10 mm. İlkler müstesna, Yalnız 12 mm'den daha kalın yuvarlak demirler, Yalnız 12 mm'den daha kalın beyzi demirler, Köşebentlerden yalnız 30 X 30 X 3 mm'den daha kalınları ve çeşitli köşebentlerden yalnız 30 X 45 X 5'ten daha büyükleri, Yalnız 80 mm'den daha büyük I, U ve T demirleri, 30 X 30 X 5'ten büyük L demirleri hariçtir, Galvanizli her nevi demir, Çelik, Demiryolu ray, yastık ve parçaları, Demiryolu traversleri, Demir veya çelik saç levha, çemberlik, 1 mm. den 3 mm. ye kadar (1 mm. hariç) daha kalınları, Yalnız 3 mm. İlk saç levhalar (düz), Yalnız 3 mm. demir saç levhalar (oluklu), Yalnız 1,5 mm. ye kadar (1,5 mm. hariç) demir veya çelik saç levhalar (oluklu hariçtir), Teneke, Çelik saç levha, düz, oluklu, çember resimli, Demir veya çelik tel, demir bantlar (soğuk haddeli), Dikişsiz çelik boru (Mannesman).

D listesinde yer alan mal grupları; Krom, Manganez cevheri, Kurşun ve çinko cevheri, Antlman cevheri, Bakır, Karabük pig demiri, Hurda demir.

Türkiye'nin Almanya Federal Cumhuriyetine tanıdığı Gümrük Tarife Tavizleri Listesinde yer alan mal grupları; İşlenmiş deriler, Tabaklanmış fakat boyanmamış, Vidala, vaketa ve telâtin denilen deriler, Parlatılmış fakat ruganlı ve leke olmayan dana ve inek derileri, Koyun, kuzu, keçi, oğlak, fok, timsah, yılan derileriyle sair Micimle derilerden ruganlı veya lâked, kabartmalı, kumlu, resimli, yıldızlı kadife taklidi (podösüet) maroken, tüylü vesair surette müzeyyen olanlar (eldiven için kesilmiş olanlar da dâhildir), Deri ve kösele mamulâtı, Para cüzdanları, kadın çantası, sigara ve tütün çantaları, saat, dürbün, fotoğraf vesair emsali alât gılâileri, tuvalet takımları mahfazaları, evrak ve dosya çantaları, deri köstek, Sade veya meviaddı âdiye ile mürettep olanlar. Para cüzdanları, ufak para çantası, kadın çantası, tuvalet takımları mahfazaları, sigara ve tütün çantaları, saat kösteği, Evrak ve dosya çantaları, Deri ve köseleden mamul kasık bağları, Safi veya mahlut yünden kadife, pelüş, astragan, lutr kürkler taklidi olan mensucat, Safi veya % 50 den fazlası yün olan mallar, Yüzde %50 kadar İpeğin gayri lifi mevad ile mahlut olanlar, Tül, gaz ve elektrik, İpek veya suni ipekten veya diğer mevaddı lifiye İle karışık, Düz tül ve gaz, Perdelik tül, Kadife, pelüş ve kadifeli ve havlu kumaşlar ve kurdaleler, Tamamen sun'i ipekten mallar, Sair mevaddı lifiye ile mahlut sun'i ipekten olan mallar, Nişasta ve kola, Mayi halimde kola, Çiriş, dekistrin, leykom, Şeker pancarı tohumu, Bira, Selüoit ve kazein, jelatin, nişasta, fenol, üre, asit, filatik, polyamüde (nylon), vinyl, chloridaacetaItak copolymer, vlnylidine chlorlde copolymer, acrylomitril copolymer, polivimyl aonhnl, polistre ne, poliethylene, tetrafluor oothylene polymer ve benzeri esaslardan terkip yolu ile sentetik olarak yapılan bilcümle plâstik maddeler, Tarifelerin başka yerlerinde zikredilmeyen plâstik maddelerin sair bilcümle mamulâtı, Sair maddelerle mürettep veya gayri mürettep Elektrik tesisat malzemesi, Resim edevatı ve hesap yapan cetveller, Mutfak takımları, çay ve kahve takımları, dolma kurşun kalem ve dolma mürekkepli kalem, Her nevi resim fırçaları, Resim kağıdı, Hassas kâğıt, Hassas fotoğraf kâğıdı, hassas kâğıtlar ve şeffaf saman kâğıtları, Duvar kâğıdı ve mukavvaları ve şeridi vessair kaplamalık kâğıtlar, Yıldızlı, kabartmalı, yün tozu vesairenden havlı ve deri taklitleri, cilalı ala mukavvalar (beyaz veya bir renkli), metre murabbainın asikleti üç yüz gram ve ondan yukarı, Resimler (ipekten gayri) kâğıt, mukavva, muşamba veya bez üzerine (ciltli ve çerçevesi olanlar da dahildir), Fotoğraf, fotoğravür, fotokoloğrafi, fototipl, litoğrafl, fotolitoğrafi, kromolitoğrafi, çinkoğravür, grafotlpi, tiftürük vesair sanatlarla yapılmış resimler (çıkartma oyma resimler de dahildir), Selüoz vatkasından adet bezi, Tüller ve muslinler, Düz tül ve muslin, benekli ve madenî teller ile mahlut veya mürettep olanlar da dâhildir, Pamuk fisto, Lâmba, mum, çakmak ve ocak fitilleri (mevaddı saire ile mürettep ve gayri mürettep), Beyaz alevli yanan fitiller (gömlek) (mevaddı saireden mamul olanlar veyahut mevaddı saire ile mürettep veya gayri mürettep olanlar) (yapılmış, yapılmamış dâhildir), Pamuktan kuşak (şal taklidi olanlar da dâhildir) Bohça, omuz ve baş,-masa ve yatak örtüleri, perdeler, çocuk kundağı, bayrak ve emsali hazır şeyler, ipek vesaire ile işlemeli veya sair maddelerle mürettep olsun olmasın, Her nevi keten mensucat (örme kumaşlar dâhildir.) (madenî teller ve pullar ve sair ile mürettep olanlar da dâhildir), Kadife, pelüş, Sair nebati lifler ile karışık, Bisiklet, otomobil, araba vesair vesaiti nakliye tekerleklerine mahsus iç ve dış lâstikleri ve şeritler (mevaddı saire ile mürettep ve gayri mürettep), iç ve dış lâstikleri, Elastiki mensucat ile lâstiğe batırılmış veya bir, tarafına veyahut arasına lâstik sürülmüş veyahut lâstiğe yapıştırılmış mensucat, Safi veya mahlut ipek ve suni ipek mensucat, Safi veya ipekten gayri elyaf ile mahlut yün mensucat, Tarifenin başka yerlerinde zikredilmeyen sair kauçuk mamulâtı (mevaddı saire ile mürettep veya gayri mürettep), Yere sermeye mahsus Imoleom, kaptolikan muşambaları, Mantarlı ve mutaaddit renkli, puvar, raf, sofrta ve mobilya örtmeğe ve kaplamağa mahsus muşambalar (parça veya top halinde), Siliko-alumino ve silisli ateş toprağı, Manyezit ve kıomit ateş tuğlası, Çiniden veya porselenden sofrta, tuvalet takımları, Çiniden, porselenden, alâti elektrikiye ve aksamı, ezcümle: izolâtör (mücerrit), duy, sigorta, kupsirküi, enterrüptör, nipl, rozas vesaire, Porselenden, mineden ve emsalinden suni

dişler, Damacana, Mevaddı saire file mürettep (sepet örgüsü olanlar dâhildir), Camdan boncuk, Demir zincirleri, Gemi vesaire için kaba zincirler (Galvanizli, boyalı, ziftli olsun olmasın), Köpek, bisiklet, otomobil zincirleri ve emsali, Bakır, kalay, çinko, nikel, kurşun, alüminyum galvanizli veya oksitli veyahut boyalı, Yalnız et kalınlığı 6 milimetre ve daha aşağı olan dökme borular, Fonttan, demirden kaba mamulât ezcümle çanak, pota, direk, delinmiş, delinmemiş levhalar, demir yolu makasları ve işaretleri, inşaatta müstamel çatılmış veya çatılmamış aksam, betonlarda müstamel kesilmiş, zimbalanmış saç levhaları, tekemmül etmiş alâti mihanikiye aksamından maada gemi, demiryolu, ebniye vesaire için zikredilmeyen sair kaba mamulât, Demiryolu makasları ve işaretleri, inşaatta müstamel çatılmış veya çatılmamış demir aksam, Her nevi demirden el alâti (Saplı veya sapsız), Taşçı makkap ve kaşıkları, Ziraatte müstamel makas, bağ bıçağı ve orak, Tırpan, Makas, makineli saç makası, ustura, makineli ustura, fındık kıran, tirbuşon ve emsali, Tarifenin başka yerlerinde zikredilmeyen demirden hırdavatçılık eşyası ezcümle Mutfak takımı, sofrta takımı, kahve ve çay takımları, lâmba ve aksamı, ütü, kahve değirmenleri, et makinesi, musluk, kova, banyo, apdeshane levazımatı, dirhemler, ateş kürek ve maşaları, hayvan canlan, üzengi, şişe kapsülleri ve emsali mamulât, Boyalı, cilâli, sırlı veyahut sair maden ile galvanizli, Elektrik tertibatını havi olanlar elektrik ütüsü, Bakır tel (Yuvarlak) (Mütaaddit tellerin bükülmüşü dâhildir), Cilâli nikel, alüminyum vesair âdi mevaddın galvanizli veya oksitli, Bakırdan ceryanı elektricide müstamel tel ve kablolar, Lâstik, kütaperka, kâğıt, aspeustos, plâstik vesair maddeler, Bakırdan sırmacılık eşyası (üzerine sarılı ibulunduklan makara vesairenin ve içinde buldukları kutuların sikleti dâhildir), Tel ve pul (alâti musikiye telleri hariçtir), Bakırdan heykeller, kazan, imbik, soba ve ütüler (Elektrikli ve mevaddı aaire tte mürettep olanlar da dâhildir), Bakır semaver, kahve değirmeni, lâmbalar ve edevatı beytiye, Elektrik tertibatını havi olanlar, Bakırdan çilingir ve hırdavatçı eşyası ezcümle: Mobilye, kapı. ve pencere edevatı, gem, mahmuz, zil ve çingirak, musluk, yorgancı çivileri, el aletleri, mobilya ve karyola vesair emsali (Mevaddı saire ile mürettep ve gayri mürettep), Ondüle edilmiş, kemerlendirilmiş, yivli veya oluklu, çizgili, kendinden desenli, vesair surette şekillendirilmiş levha ve yapraklar, Granüle ince pul ve tozlar, Borular ve tüpler, Mutfak takımı ve ev işlerine mahsus kap ve edevat, inşaatta müstamel çatılmış veya çatılmamış aksam yerlerine göre kesilmiş veya delinmiş levhalar ve tarifenin başka yerlerinde zikredilmeyen alüminyumdan sair kaba mamulât (sair maddelerle mürettep veya gayri mürettep), Tutya ve halitasından mamulât (mevaddı saire ile mürettep veya gayri mürettep), Sair âdi maadin galvanizli veya vernikli veyahut boyalı, Teleskop ve mikroskop, Fotoğraf cihazı ve cihaza 'müteallik aksam, Telsiz telgraf ve telefon ahiize makineleri (tamam veya natamam) lâmbalar ve hoparlörler, Başka yerde zikredilmeyen fenne, mesaha! araziye, riyaziyeye, hikmeti tahliyeye, hey'ete ve ahvali ceviyeye mütaallik alet, Tahtadan hesap vapan cetveller, Hassas teraziler (eczane ve tahlil hanelerde vesairede müstamel) (mahfaza ve dirhemler dâhildir), Demiryolu mevkilerinde ve fabrikalarda müstamel sabit büyük basküller, Akümülatör ve yedek plâkları (akümülatör plâklarından maada aksamı mamul oldukları mevada mahsus rüsuma tabidir), Zatülhareke tramvay (muharrrik, müteharrrik, tamir ve sair araibalar dâhildir), Motorlu gemiler, Yelkenli yat ve kotra beher hacmi istiabı tonundan, Matbaa ve yazı mürekkepleri ve resim boyaı, Istampı boyası, yazı makinesi şeridi, çini mürekkebi, kopya mürekkebi ve emsali mürekkepler, Aspirin (her şekilde), Müstahzaratı tıbbiye ve seromlar ve aşılar, Kauçuktan, selüloit, deriden vesair gayri mezkûr âdi mevaddan.

A listesi Almanya Federal Cumhuriyetine ithal olunacak Türk mallarını göstermektedir. Bu cetvelde yer alan ticaret hacmi 2.492.000 dolar olarak görülmektedir. Muhtelif mallar dışında en büyük kalem 500.000 dolar ile palamut hulasasıdır. Cetvele göre Türkiye'nin ihraç edeceği mallar genel ağırlık olarak tarım sektörüne dayanmaktadır.

B listesi Türkiye'ye ithal olunacak Alman mallarını kapsamaktadır. Listeye göre Alman mallarının senelik kontenjanı 41.920.500 dolardır. Listeye göre en büyük hacim 9 milyon dolar ile

pamuk mensucattır. Sektörel bazda ağırlığın sanayi malları üzerine konumlandırıldığı görülmektedir.

C listesinde Türkiye'ye ihraç olunacak Alman demir çelik malları yer almaktadır. Bu listede senelik kontenjan ton bazında belirlenmiş olup toplamda 50.000 tondur.

D listesi Federal Almanya Cumhuriyetine ihraç olunacak Türk mallarını maden alanında göstermektedir. Senelik kontenjan krom, manganez cevheri, kurşun ve çinko cevheri, antıman cevheri ve bakır açısından 7.800.000 dolardır. Karabük pig demiri ve hurda demir de ise kontenjan ton bazında belirlenmiş olup toplamda 80.000 tondur. Dolar bazındaki kontenjanda en büyük ağırlık 4 milyon dolar ile bakırdadır. Ton bazında ise 50 bin ton ile hurda demir yer almaktadır.

Bakanlar kurulu kararındaki son liste Türkiye'nin Almanya Federal Cumhuriyetine tanıdığı Gümrük Tarife Tavizleri Listesidir. Bu listede resim hadleri TL açısından belirlenmiştir.

5. 25.11.1953 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararındaki Ticari Anlaşma

Türkiye ile Almanya Federal Cumhuriyeti arasında yapılan ticari anlaşmayı ortaya koyan 25.11.1953 tarihli bakanlar kurulu kararı A ve B listelerinden oluşmaktadır.

A listesinde yer alan mal grupları; Çiçek soğanı ve ilâh, Kuru soğan (Herkese eşit muamele tatbik edilmek şartıyla, yasak edilme devrelerinin tesbiti hakkı mahfuzdur), Kavun dâhili yaş meyve, Herkese eşit muamele tatbik edilmek şartıyla, yasak edilme devrelerinin teabiti hakkı mahfuzdur, Pirinç, Gıda sanayiinde kullanılan çekirdeklerden senkest bırakılmamış olanlar, Taze veya tuzlu balıklardan serbest bırakılmamış olanlar, Tuzlu balıklar, Hava geçmez şekilde kapalı kutular içinde konserve balıklardan serbest bırakılmamış olanlar, Şaraplar, İçilen şarap, Sanayide kullanılan şarap, kepek, Ketten elyafı, El ile düğümlü yün halı, ve Muhtelif mallar.

B listesinde yer alan mal grupları; Yalnız damızlık aygır (Tarım Vekâletinin önceden müsaadesiyle), damızlık boğa ve inek (Tarım Vekâletinin önceden müsaadesiyle), Yalnız damızlık, koç ve koyun (Tarım Vekâletinin önceden müsaadesiyle), Yalnız damızlık kümes hayvanları (Tarım Vekâletinin önceden müsaadesiyle, Yalnız 1 Kg'a kadar kutular içinde ambalajlı ve üzerimde çocuk gıdası olduğunu bildiren etiketi havi koyu mayi halinde teksif edilmiş süt, İşlenmiş deriler, Yün mensucat, Yalnız tela, Yalnız erkek için fotr şapka, keçe şapka taslağı Yalnız 400 denyeden daha yukarı (400 denye hariç) suni ipek ipliği, Yalnız paraşüttük, Yalnız korsa imalinde kullanılan ipek, suni ipek ve diğer lifi maddeler ile mensuç kumaş, Yünden şeritçi ve kaytancı eşyası, İpek ve suni ipekten şeritçi ve kaytancı esvası, Yalnız ihraç mallarının ambalâjında kullanılan pamuk, kordelâ, Pamuktan şeritçi ve kaytancı eşyası, Pamuktan ocak fitili, Yalnız makine ve sanayide kullanılan keçe ve keçeci mamulâtı, Yalnız pamuktan silindir keçe, Yalnız dekstrin, Yalnız filim veya hassas maddeler yapıştımaya mahsus müstahzar zarnıklar, ömür otu (Bira çiçeği), Fidanlar ve aş kalemleri (Tanm Vekâletinin önceden müsaadesiyle), Tohumlar (Tarifenin hangi pozisyonuna girerse girsin Tarım Vekâletinin önceden müsaadesi alınmak şartıyla ithal listesinin tahsis bölümünde telâkki edilerek muamele görür), Mekik hariç, ağaçtan dokumacı mamulâtı, Yalnız diş fırçaları, Âdi matbaa kağıdı (Gazete kağıdı hariç), İyi matbaa kağıdı, Zımpara ve saireli kağıt ve mukavvalar, Yalnız hendese ve sairede müstamel hassas kağıtlar, Yalnız muhasebe ve istatistik makineleri için delgi kâğıtları, Yalnız taş hurutat ile basılmış veya çizilmiş milimetrelili hendese kâğıdı ve mukayyit aletleri için diyagram kâğıdı, Sigara kâğıdı, Katranlı vesaireli sargılık kâğıtlar, Abajur (Krep) kâğıdı, Kesilmemiş yazı kâğıdı, Yalnız uçak postalan için ince zarf ve yazı kâğıdı, Renkli kâğıtlar, Yalnız yağlı, parafinli, mumlu, gliserinli, zamklı, kolalı, kitreli, reçineli, albüminli, kollodiumlu ve emsali kâğıtlar (Matbu olanlar dâhildir), Mukavvalar, Yalnız baritli, cilâli âlâ mukavvalar, Yalnız ihracatta kullanılacak yapılmış veya kesilmiş mukavva kutu, Yalnız masura, bobin, düğmeler, kaynakçı siperleri ve jakar kartonları (Maşe mukavvadan

mamul), Yalnız ihraç mallarının ambalajında kullanılan hususi evsafıta kâğıt torbalar ve çimento torbaları, Yalnız filtrasyonda kullanılan vatka, Yalnız 20 numara ve daha yukarı penye ve mako, trikotaj, koton, perle, pamuk iplikleri, Yalnız 20 numara ve daha yukarı, Penye ve mako, trikotaj ve 12 numara ve daha yukarı koton perle iplikleri, Yalnız 50-60 numara (50 ve 60 dâhil) pamuk iplikleri, Yalnız 8-60 numara ((8 ve 60 dâhil) penye ve mersörize (Indanthren sabit boyalı) pamuk iplikleri ile 50-60 numara (50 ve 60 dâhil) diğer pamuk iplikleri, Yalnız jakar kartlarını bağlamağa mahsus ipler (Sanayi Birliğince bu işte kullanılacağına tevsiği şartıyla), Yalnız su geçmez trençkotluk kumaşlar ve dekatir bezi (Sanayi Birliğince dekatir bezi olduğunun tevsiği şartıyla), Boyalı pamuk mensucat, Yalnız cibinlik ve perde için tüller, Jütten kasarsız iplik Yalnız 4 numara ve daha ince iplikler, Yalnız kasarsız keten ipliği, Jüt ipliği, Yalnız 4 numara ve daha ince kenevir iplikleri, Yalnız kaşarlı keten ipliği, Yalnız keten ipliği (Boyalı ve yıkanmış), Müfredat üzere satılabilecek hale getirilmiş iplikler Kenevir ipliği hariç) ve kunduracı ipliği, Yalnız biçer bağlar makinelerine mahsus kutru 5 milimetreye kadar sicim ve ipler, Kutru 5 milimetreden yukarı manila ve sisalden sicim, ip ve halat, Yalnız balık ağları, Kendir ve ramiden sargılık kaba bez, Yelken ve çadır bezi, Keten mensucat, Yalnız zeytin tásir torbaları, Yalnız sair kolanlar, Yalnız yelken, her nevi çadır, vagon ve mavna örtüleri, Sade veya makine işi ile ajurlu veya işlemeli pamuk veya keten mendiller, Lâstik ve kauçuk tel, Elâstiki mensucat, Yalnız sanayie mahsus çizme, Sair kauçuk mamulât, Kauçuk contalar (Fren lâstikleri ve takozlar dâhil), Arduaz taşı, Çimentolar, Ateş toprağı, Ateş tuğlası ve kiremidi, Toprak pota, Yalnız lâboratuvarlar için toprak pota, Yalnız lâmba beki, Döşemelik tuğla, Banyo, kurna ve saire, Çini veya porselenden sofrta takımları (Kahve fincanları hariç), Çini ve porselenden izolatörler, Yalnız makineler için çini veya porselenden parçalar, Yalnız şişeler, Yalnız damlalıklı şişeler, Ayna, mağaza ve emniyet camları, Her nevi lâmba şişeleri, Elektrik ampulleri, Yalnız camdan düğmeler ve yalnız camdan ve camlaştırılmış porselenden sanayide ve elektrik tesisatında tecrit için kullanılan mamuller, Yalnız boş cam tüp ile damlalıklar ve sühnet muhafaza eden kablur, hususi yıkama makineleri ile temizlenen camdan tükürük hokkası, cam irigatör, cam baget, cam göz kadehi, tecrübe tütü, cam küvet ve cam huni ile elektrik ampulü imalinde yarı mamul madde olarak kullanılacak cam ve cam tüpler, deri perdahlamaya mahsus cam merdane, cam elyafından safiha, camdan tecrit pamuğı ve madenci lâmbalarının far camları, Et kalınlığı '6 milimetreden yukarı ve kutru 60 milimetreden büyük ve 600 milimetreden küçük dökme borular ve bunların raptiye ve kapakları, Yalnız vesaiti nakliye dingilleri ile rulmanlı küçük tekerlekler, Fonttan, demirden kaba mamulât, Demir soba, ocaklar ve aksamı ile (şof benler (şof benler hangi maddeden mamul olursa olsun bu bölümde muamele görürler), Yalnız hava gazı fırın ve ocakları ve aksamı, ispiro ocağı ve aksamı, Demir sobalar, ocaklar ve aksamı, Elektrik sobaları ve aksamı, Demir kasa, Sade ve boyalı demir yazıhane, dolap, kutu, çekmece ve aksamı, Balta hariç her nevi demirden el aleti ile yalnız koyun kırıpma ve tekencici makasları, keser ve başka yerde zikredilmeyen diğer dülgere aleti ve diğer el aleti, Bıçakçılık eşyası ve diğer bıçakçılık eşyası, Yalnız çakı ve kalemtraş, Yalnız menteşeler ve kapı sürgü yayı, Diğer çilingir mamulâtı, Yalnız saç tokası, toplu iğne, çorap şişi, çuvaldız, firkete ve çengelli iğne, Demir telden kafeslikler, Yalnız kopça ve raptiyeler, Demir mensucat, Demir bidon ve fiçı, Yalnız demir bidon ve fiçı, Diğerleri, Demir bidon ve fiçı Diğerleri, Yalnız lâmba ve aksamı, şişe kapsülleri, saç ve çelik kayış raptiyeleri, emaye ve galvanizli teneke mutfak takımları, banyo, lavabo, ve apteshane levazımatı, cep fenerleri, demirden mamul makine ayakları, kızak ve destekleri, filim kutu ve makaraları ve filim sarma aletleri, irigatör, sürgü ve mümasili sıhhi levazım, su tasfiye cihazı, elektrik ütüsü ve aksamı, dökme ve çelik banyolar, et makineleri ve istim ile yemek pişirme dolapları, sıhhi süt güğümleri, madenî yağ kutuları, yağdanlıklar ve avadanlık kutuları, içine konulan maddelerin sühnetini muhafaza eden kablur, perde kornişleri için tekemmül etmiş ray veya teferruatı, çelik tel halat, bağ raptiyeleri ve gergileri, yürek ve zincirleri, buyot, ekmek kızartıcı gibi elektrikli ev eşyası, demir yünü ve talaşı, flüoresan ampullerine ait demirden askı tertibatı, fiçı kapsülü, çelik bilya, demir pim ve kopilya, kelepçe boru raptiyesi, Yalnız imalâtta kullanılan demir eşya ve aksamı, kayış raptiye ve makineleri,

yüksük, düğme, firkete, çelik klasör ve mücellit numaratorleri, nişan tüfeklerine mahsus türleri, nişan tüfeklerine mahsus hedef çivileri, tirlin, saçtan gözlük muhafazası (Üzeri suni deri kaplı veyahut siyahlanmış saç, içi keçeli) bisiklet zilleri ve asılları bu listeye dâhil alât ve eşyanın aksamı, Yalnız bakır kaynak tozu, Lâma, çubuk, tahta veya yaprak halinde bakır ve pirinç, Bakırdan ve pirinçten izole tel ve kablolar, Sair tel ve kablolar, Bakır çivi, vida, perçin, cıvata ve somun, Âdi veya cilâlî çatal ve kaşık, lâmbalar, edevatı beytiye, Maden ocakları lâmbaları, Çatal ve kaşık, lâmbalar, edevatı beytiye, Maden ocakları lâmbaları ve aksamı, Kahve değirmeni, çay ve kahve takımları, Yalnız lâmbalar ve edevatı beytiye, Zincirler, Düğme, üniforma yıldızı ve saire, Yalnız traş makineleri ve pirinç kalem ucu, Yalnız traş makineler, Alüminyumdan mutfak takımı vesaire, Yalnız alüminyum kapsüller, Yalnız buvatagres modelleri ve duvar karoları, Alüminyum ve halitasından çilingir ve hırdavatçılık eşyası, Yalnız alüminyum matra, fermuar, ambalaj malzemesi, çaydanlık aksamından emzik, flüoresan ampullerine ait alüminyumdan askı tertibatı, hususi yıkama makineleri ile temizlenen tükürük hokkası, sinema makinesi bobini, boya tabancası ve çorap ütüleme makinesi aksamından çorap kalıbı, Yalnız alüminyum kalem ucu, Kütük, tahta, çubuk, boru ve tel halinde kurşun ve halitası, Boru ve tel halinde çinko, Tutya ve halitasından mamul eşya, Tuşlu musiki alâtı, Alâtı musikiye aksamı, teferruatı ve yedek parçaları, Gramofon, fonograf, grafon ve diktafon (Pikap dâhil), Gramofon plâkları, Telsiz telefon mürsile makinesi, Mevaddı .kimyeviye ile yangın söndüren alât ve aksamı, Yalnız tomatik teraziler, Basküller, Vantilatör ve aspiratör, Yaş piller Kayış sıırım makineleri, Elbise ve şapka makineleri ve aksamı ve yedek parçaları, Tadat vesaire makineleri ve bunların aksamı, Pulluk, Ziraat aletleri, makineleri ve aksamı (Çırçır makinelerinden Rollergin tipi dâhildir), Yalnız mayi mahrukat, yağ ve hava tulumbaları, Yalnız döşenmiş römork, Yolcu vagonu, drezin ve oto drezin, Külçe halinde linyit kömürü mumu, yer sakızı (Ozokerit), Mürekkep, kurşun kalem ve saire, Potasyum oksalat, Potasyum nitrat, Adi sud kostik (Ton), Sülfür dö karbon, Asit asetik (Tütücü mayi veya adi, gayrı saf olanları), Kreozot ve emlâhı, Ayarlı kimyevi mahlüller ve kimyevi miyarlar, İdrojen, Şaplar, Adrenalin, Salvarsan ve saire, Aseton ve saire, Fülfürol ve saire, Trinitrinvesaire, Sairleri, Zakkarin (Sağlık ve Sosyal Yardım ve kaletinin önceden müsaadesiyle) Karmen, Merhemler, Maadin parlatmağa mahsus her nevi müstahzarat, Huydan çıkarılan yağlar vesaire, Yalnız saf tolüen (Toluol), Yalnız valerian, belladon, fujermal Seyyalhulâsalar, Peridrol ve mükessefimü, Uçan yağlar vesaire, İtriyatçılıkta kullanılan cisimler, Yalnız tampon, Alçılı sargı vesaire, Dren kauçuk, Laminarya, Tıbbi yakılar, Afyon müştakati ve emlâhı, Muhtelif mallar.

A Listesi Almanya Federal Cumhuriyetine ithal olunacak Türk mallarını göstermekte olup senelik kontenjan toplamda 3.040.000 dolardır. En büyük ağırlık pirinç ve muhtelif mallar olmak üzere 1'er milyon dolardır. Bu listede yer alan mallar tarım ağırlıklıdır.

B listesi Türkiye'ye ithal olunacak Alman malları göstermektedir. Bu listede yer alan malların senelik kontenjanı toplamda 39.061.000 dolardır. En büyük ağırlık 9 milyon dolar ile boyalı pamuk mensucatıdır. Liste çeşitlilik göstermekte olup tarım, tekstil, imalat sanayi, kimya ve çeşitli tüketim mallarından oluşmaktadır.

Her iki bakanlar kurulu kararı genel olarak incelendiğinde Türkiye'nin Almanya Federal Cumhuriyeti'nden ithal ettiği malların ticaret hacmi ihraç ettiklerine kıyasla oldukça fazladır. 03.05.1952 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararındaki Ticari Anlaşma açısından A ve D cetvellerindeki senelik dolar kontenjanına göre Türkiye'nin ihraç edeceği mallar 10.292.000 dolardır. B listesine bakıldığında dolar kontenjanına göre Almanya Federal Cumhuriyeti'nden ithal edilecek mallar 41.920.500 dolardır. Bu da yaklaşık olarak Almanya Federal Cumhuriyetinin ihracat açısından Türkiye'ye kıyasla 4 katlık bir avantajı bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin sektör açısından ihracat ağırlığı tarım iken Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ise sanayi ağırlıklı olduğu görülmektedir.

25.11.1953 tarihli bakanlar kurulu açısından ise Türkiye'nin ihraç edeceği mallar dolar bazında 3.040.000 dolar iken Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ise 39.061.000 dolardır. Bu veri

açısından değerlendirildiğinde yaklaşık 12 katlık bir Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ihracat avantajı bulunmaktadır.

6. Sonuç

İnsanlık tarihine kara bir leke olarak geçen On iki yıllık Nazi diktatörlüğü Avrupa'yı uçuruma soktu. Bu dönemde savaş ve imha kamplarında yaklaşık 60 milyon insan hayatını kaybetti. Nazi Almanya'sı Mayıs 1945'te koşulsuz olarak teslim olurken Bir tarafta yenilgiyi kabul eden Almanya diğer tarafta ise kazanımlar elde etmiş ve bu kazanımları korumaya çalışan Batılı güçler ve Sovyetler birliği kendi çıkarları doğrultusunda Almanya'yı doğu ve batı olmak üzere ikiye ayırdı.

Federal Almanya Cumhuriyeti, 23 Mayıs 1949'da kuruldu. Doğu bölgesinde ise 7 Ekim 1949'da Alman Demokratik Cumhuriyeti kuruldu. Genç Federal Cumhuriyet, batı demokrasileri ile yakın ilişkiler kurmaya çalıştı.

Federal Almanya 1950'lerde ekonomik ve sosyal istikrar sağlayarak hızlı bir ilerleme kaydetmiş 1948'de para birimi reformu ve ABD Marshall Planı ile birlikte, sosyal piyasa ekonomisi oluşumu ile birlikte "ekonomik bir mucize" olarak da tanımlanan önemli bir canlanma kaydetmişlerdir. 1948'de yapılan parasal, ekonomik ve kurumsal reformlar ekonominin istikrarlı bir yapıya doğru ilerlemesine sağlamış olmasına rağmen savaştan yenilgi ile ayrılan Almanlar İstihdam açısından önemli aşamalar kaydetmesine rağmen bu alanda tam sürdürülebilirlik yaşanmamış ve ciddi iş kayıpları da meydana gelmiştir. Bu dönem içerisinde en önemli sorunlardan bir diğeri de sermaye yetersizliğidir. İkinci dünya savaşının sebep olduğu tahribatın ve savaş nedeniyle sermaye teçhizatına el konulması da sermaye stokunu tüketmiştir. Ayrıca girişimcilerin yatırımlarına gelecekte el koyulma ihtimali de yatırım yapılmasında bir korku meydana getirmiştir.

Keynesyen politikaların temel alındığı bu dönemde canlandırıcı para politikası, tasarruf için vergi teşvikleri ve devlet tarafından yatırım planlaması üç temel politika eylemi olarak uygulanmıştır. Haziran 1948 ve Nisan 1949'da yapılan Vergi Kanunu Düzeltme Yasası ile sermaye oluşturulması için vergi indirimleri önemli bir uygulama olarak hayata geçirilmiştir. Almanya'nın teslim olması ile birlikte Müttefik Kontrol Konseyi'nin ilk tedbirlerinden biri, Almanların uluslararası ticaretle uğraşmalarını yasaklamaktı. Bütün ticaret müttefik kanallarından geçmek zorundaydı. Almanya'nın neyi ihraç etmesi ve ithal etmesi gerektiğine dair karar tamamen müttefiklerin kontrolüne ve iznine tabiydi. Genel olarak Almanya gıda ve hammadde ithal etmekteydi ve makine imalatından, elektroteknik ve kimya endüstrilerinden ağırlıklı olarak mamul ihraç etmişti.

Savaş sonrası Alman ekonomik kalkınmasının itici güçlerinden biri kuşkusuz ihracattı. Almanya'nın Hem GSMH içindeki hem de dünya ihracatındaki payları 1950'lerde hızla artış gösterdi. Müttefiklerin, Alman ekonomisinin uluslararası ticaret ilişkilerine yeniden girmesini sağlamaya hazır olmadan önce zamana ihtiyaçları vardı. 1947'nin başından beri, ortak ihracat-ithalat ajansı, dış ticaretin yürütülmesinden sorumluydu. İthalat ve ihracatı denetim ve kontrol altında olan Almanya 1949 yılına kadar yaklaşık elli ülkeyle ikili kota sistemleri pazarlığı yapmıştır. 1 Ekim 1951'de yürürlüğe giren yeni tarife programı ile Almanya ihracat ve ithalat politikası açısından önemli bir avantaj oluşturdu. 1953 yılında Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Büyük Britanya'nın arkasında en çok ihracat yapan üçüncü ülke oldu.

Alman endüstrisinin uluslararası pazarlara hızlı geri dönüşüne katkıda bulunan çok sayıda faktör arasında, yalnızca Alman ekonomisinin yüksek talep esnekliğine sahip olması ve özel tüketici gereksinimlerine esnek cevap verilmesi değil, aynı zamanda endüstriyel ekipman

ihracatının hizmetlerle eşlik etme kabiliyetinin ve istekliliği de olmasıdır. Bunların yanında organizasyon, geliştirme, eğitim ve öğretim ve sıkı bir onarım hizmetleri ağı da ifade edilebilecek faktörlerdir. Bir diğer önemli faktör, Almanya Federal Cumhuriyeti'ndeki ticaret politikasının başlı başına bir ekonomik düşünce okulunun ekonomik felsefesi tarafından yönlendirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Türkiye açısından tarihi değerlendirme yapıldığında ise Demokrat parti, Tek parti döneminde yapılan toprak reformları, ormanların devletleştirilmesi, toprak mahsulleri vergisi vb. Uygulamaları temel eleştiri politikası olarak benimseyip bu uygulamalardan hoşnutsuz olan kesimlerin desteğini arkasına alarak 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinden iktidar partisi olarak çıkmıştır. DP'nin Ekonomiye bakışı ve Hükümet programı şu şekilde idi; 'Ülkenin Ekonomik Faaliyetlerinin %80'ini tarım ve türevlerinden oluştuğu için kalkınmadaki iktisat politikasının tarımsal öncelikli olacağı ifade edilmiş, ayrıca serbest girişim ile ilgili düzenlemeler de yapılarak tarımsal iktisat politikasıyla birlikte serbest girişim ve özel sektör canlandırılmaya çalışılacaktır.' Fakat özel sektörden yeteri kadar destek alınamamak ile birlikte yerli sermaye yetersizliğinden dolayı çıkartılan 'Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu' ile yabancı sermayeye kolaylıklar sağlandı.

Demokrat Parti tarıma dayalı ekonomi vaadiyle iktidara geldikten sonra Marshall yardımları ile tarımda makineleşme, atıl toprakların kullanımı ve tarım kredileri gibi araçları kullanarak kısa sürede kırsal kesim için 'Altın Yıllar' olarak ifade edilen dönem yaşanmıştır. Menderes Döneminde gerçekleşen maliye politikasında ise devlet menfaatleri yerine vatandaşların menfaatini gözeterek iş birliği kurmaya çalışmıştır. Para politikalarında ise büyümenin önüne geçmemesi aksine büyümeyi kolaylaştırması gerektiği, GSMH büyüdüğü sürece Merkez Bankası kaynaklarının kullanılmasının bir sorun yaratmayacağını ileri sürmüşlerdir.

DP Hükümeti özel sektörden yeteri kadar destek görememek ile birlikte yerli sermaye yetersizliğinden dolayı çıkartılan 'Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu' ile yabancı sermayeye kolaylıklar sağlanmış. Ayrıca ABD ve OECD'nin desteğini alarak da özel sektörün gelişmesini amaçlamış ve bu amacını gerçekleştirmek için de dış ticarete liberal bir yaklaşım benimsenmiştir.

Menderes ve arkadaşları iktidara geldikten sonraki ilk dört yıl ekonomi gelişme evresine girdi ve ekonomi %13 oranında büyüdü. Ancak ülke ekonomisinin belli yapı taşlarına dayanmayan yönünün hissedilmeye başlanmasıyla beraber Demokrat Parti dönemi sonunda büyüme oranı % 4'e kadar düşmüş ve istikrarlı bir büyüme sağlanamamıştır. DP Hükümetine yapılan en büyük eleştirilerden biri ise kısa vadeli iktisat politikalarının benimsenmiş olmasıydı. Kısa vadeli politikalar istenilen sonuçları vermemesi ayrıca bir tartışma konusu yaratmıştır. 27 Mayıs Darbesinden sonra askeri rejimin ilk işlerinden biri 'Devlet Planlama Teşkilatı'nı kurarak kısa vadeli iktisat politikaları yerine uzun vadeli çalışmalar yapmak olmuştur.

Gerek Türkiye'nin gerek Federal Almanya Cumhuriyeti'nin 1950'lilerin başındaki en temel ortak noktalarının birincisi soğuk savaş kapsamında Sovyetler Birliği tehditinden uzaklaşabilmek için ABD ile yakınlaşma ve bu yakınlaşmanın getirdiği Marshall yardımlarıdır. İkinci olarak ticari serbestleştirme faaliyetlerini güçlü bir şekilde hayata geçirmeleridir. Bu dönem içerisinde Türkiye'nin dış ticaret politikası uygulamalarının yapı taşı bakanlar kurulu kararlardır. Siyasal iktidar kendi açısından daha etkili ve kolay hamleler yapabilmek için bu uygulama metodunu seçmiştir. 1950-1960 döneminde Türkiye'nin en büyük büyüme oranları 1950'de 9.4 ve 1951 yılındaki 12.8'lik büyüme oranları ile ilk beş yıl içinde yaşanmıştır. Bu dönemin büyüme öneminden hareketle Türkiye ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasındaki dış ticaret ilişkileri 1950-1955 zaman kısıtı ile ele alınmıştır. Kısıt kapsamında dönem içinde iki ülke arasındaki dış ticaret ilişkisine konu olan 03.05.1952 ve 25.11.1953 tarihli bakanlar kurulu kararları arşiv incelemesi sonucu saptanmıştır.

İncelemeye konu olan 03.05.1952 ve 25.11.1953 tarihli bakanlar kurulu kararlarında Türkiye'nin Almanya Federal Cumhuriyeti'nden ithal ettiği malların ticaret hacmi ihraç ettiklerine kıyasla önemli bir fazlalık göstermektedir. 03.05.1952 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararındaki Ticari Anlaşma açısından A ve D cetvellerindeki senelik dolar kontenjanına göre Türkiye'nin ihraç edeceği mallar 10.292.000 dolardır. B listesine bakıldığında dolar kontenjanına göre Almanya Federal Cumhuriyeti'nden ithal edilecek mallar 41.920.500 dolardır. Bu da yaklaşık olarak Almanya Federal Cumhuriyetinin ihracat açısından Türkiye'ye kıyasla 4 katlık bir avantajı bulunmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin sektör açısından ihracat ağırlığı tarım iken Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ise sanayi ağırlıklı olduğu görülmektedir. 25.11.1953 tarihli bakanlar kurulunda ise Türkiye'nin ihraç edeceği mallar dolar bazında 3.040.000 dolar iken Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ise 39.061.000 dolardır. Bu veri açısından değerlendirildiğinde yaklaşık 12 katlık bir Almanya Federal Cumhuriyeti'nin ihracat avantajı gerçekleşmiştir.

Türkiye'de özellikle 1950-1954 dönemi hayata geçirilen liberal anlayış etrafındaki dış ticareti serbestleştirme faaliyetleri zamanla dış dengenin sağlanmasında büyük aksaklıklara neden olmuştur. Federal Almanya Cumhuriyeti ile yapılan ticari ilişkiler özelinde de görüldüğü gibi ihracata/ithalata konu olan mal gruplarının niteliği ve hacmi Türkiye'nin dış denge sağlanmasında aleyhine sonuçlar oluşturmuştur. 1954 sonrası dönemde dış dengenin sağlanmayacağı algısı dış ticaret politikasına bir dönüşüme neden olarak dış ticaret kontrollerinin ağırlık bastığı bir döneme geçiş yapılmıştır. Bunun en temel hareketi 1954 Temmuzunda uygulamaya konulan dış ticaret rejimidir. Bu rejim ile yeni kontrol ve sınırlamalar getirilerek dış açık ile mücadeleye yönelik eylem hayata geçirilmiştir. Her ne kadar bu şekilde politika uygulamaları hayata geçirilse de dış açığın giderilmesine yönelik mutlak bir başarı elde edilememiş ve Türkiye ekonomisi 1958 yılında istikrar programını hayata geçirmek zorunda kalmıştır.

Yazar Beyanı

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak yazar(lar) tarafından hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Ahmad, F. (1996). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*. İstanbul: Hil Yayınevi.
- Alpkaya, G., & Alpkaya, F. (2004). *20. Yüzyıl Dünya ve Türkiye Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Baş, Ö. (2006). *1958 ve 1970 İstikrar Programlarının Karşılaştırılması*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Baytal, Y. (2007). *Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 545-567.
- Bila, H. (1999). *CHP Tarihi (1919-1999)*. Ankara: Doğan Kitapçılık.
- Boratav, K. (2015). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Boratav, K. (2018). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2015*. Ankara: İmge Kitapevi.

- Çoşar, N. (2005). Demokrat Parti Döneminde Maliye Politikası. Süleyman Demirel Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, 29-58.
- Ekzen, N. (2009). Türkiye Kısa İktisat Tarihi: 1946'dan 2008'e. Ankara: ODTÜ yayıncılık.
- Erdoğan, Z. (2008). 1950-1960 Dönemi'nde Türkiye'de İzlenen İktisat Politikalarının Analizi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Erkan, H. (2007, Ekim 18-19). Cumhuriyetin Kuruluşundan Bugüne Türk Ekonomisinde Temel Dönüşümler Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası. Türkiye ve Almanya'da Ekonomik ve Sosyo-politik Yapısal Reformlar. İzmir.
- Giersch, H., & Schmieding, H. (1992). The fading miracle: four decades of market economy in Germany. Cambridge University Press. Gözler, K. (2005). İdare Hukukuna Giriş . Bursa : Ekin Kitabevi.
- IFO Institute for Economic Research. (1997). A Comparative Analysis of Japanese and German Economic Success. Tokyo: Springer.
- İnan, S. (2005). Pöpuiler Tarih Sözlüğü. Ankara: Adres Yayınları.
- İnan, S. (2008). Yakın Dönem Türk Politik Tarihi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karaömerlioğlu, A. (2006). Orada Bir Köy Var Uzakta. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kıvanç, H. (2008). Vergi Reformunun Çerçevesi ve Türkiye'deki Gelişimi. Vergi Dünyası Dergisi, 153-163.
- Koçak, C. (1996). Türkiye'de Milli Şef Dönemi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kumcu, E., & Pamuk, Ş. (2001). Artık Herkes Milyoner. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Kuzucu, B. (1992). Az Gelişmişlik Sürecinde Türkiye. İstanbul: Belge Yayınları.
- Oktar, S., & Varlı, A. (2010). Türkiye'de 1950-54 Döneminde Demokrat Partinin Tarım Politikaları. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 1-22.
- Önder, H., Özçelik, Ö., & Odabaşı, Y. (2012). Atatürk'ten Menderes'e Türkiye'nin Ekonomi Politikası (1923-1960). Adnan Menderes Üniversitesi, 47-111.
- Önder, T. (2005). Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Piyasalar Genel Müdürlüğü.
- Özkan, F. (2004). 1950'lerin Popülizm Açısından Bir İncelemesi. Journal of Historical Studies, 32-37.
- Parasız, İ. (1998). Türkiye Ekonomisi, 1923'ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2010). "Konjonktürel Politikalar", Tarih, Siyasi, Sosyal Gelişmelerin Işığında Türkiye Ekonomisi 1908-2008. (Ed. Nevin Çoşan ve Melike Bildirici),. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Seyidoğlu, H. (2003). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı. İstanbul: Güzem Can.
- Stolper, W., & Roskamp, K. (1979). Planning a Free Economy:Germany 1945-1960: 382-383
- TBMM Tutanak Dergisi. (1950, 05 29). Hükümet Programı. Ankara: TBMM.
- TBMMTD. (1950). Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, 28.

- Tekinşer, A., & Önder, H. (2008). Türk Dış Politikaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme (XIX. Yüzyıldan Günümüze). Mustafa Bıyıklı, Türk Dış Politikası -Cumhuriyet Dönemi-1 . İstanbul: Gökkubbe Yayınları.
- Temel, A., Boyar, E., & Saygılı, Ş. (2002). Türkiye Ekonomisinde Yapısal Değişim (1946-1999). Planlama Dergisi, 49-76.
- Toker, M. (1990). Demokrat Partinin Altın Yılları,1950-1954. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Toker, M. (1992). Demokrasi'den Darbeye (1957-1960). İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Tokgöz, E. (1999). Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1999). Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Turgut, S. (1991). Demokrat Parti Döneminde Türkiye Ekonomisi. Ankara: Adalet Matbaası.
- Zürcher, E. J. (1988). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- 03.05.1952 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararı
- 25.11.1953 Tarihli Bakanlar Kurulu Kararı

MÜLTECİ KORUMASININ KÜRESEL KAMUSAL MAL OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATING THE REFUGEE PROTECTION AS A GLOBAL PUBLIC GOOD

Nijat Imanov¹

Ahmet Tekin²

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi:

04.05.2024

Kabul Tarihi:

10.09.2024

JEL Kodları: H41, F65, J11.

Öz

20. yüzyılın sonlarına doğru insanlık için giderek daha önemli hale gelen küresel kamusal mal kavramı, son dönemlerde sıklıkla gündemde olan bir konu haline gelmiştir. Neredeyse insanlığın var oluşuyla birlikte ortaya çıkan mülteci sorunu ise bu güne kadar var olan ciddi bir sorun olmaktadır. Her geçen gün daha fazla küreselleşen dünyamızda mülteci sorunu küreselleşmenin dalgasına kapılarak küresel düzeylere ulaşmış bir sorun haline gelmiştir. Sonuç olarak mültecilerin karşılaştığı ve sebep olduğu sorunlar, bölge sınırlarını aşarak dünya ülkelerinin bir çoğunu etkisine maruz bırakmıştır. Bu doğrultuda mülteci koruması insanlık önemli bir mesele olmakta ve yeryüzünde yaşayan herkesi ilgilendirmektedir. Bu sebepten çalışmada mülteci korumasının küresel kamusal mal olarak değerlendirilmesi için gerekli olan özelliklere sahip olup olmaması ve küresel kamusal mal sınıflandırmasında yer alması konusu araştırılmıştır. Mültecilerin dünya üzerindeki yerdeğişme hareketleri sonucu ortaya çıkan sorunların çözülmesi ve bunun için gerekli olan finansmanın sağlanması ile ilgili konulara değinilmiştir.

Anahtar kelimeler: Küresel Kamusal Mal, Göç, Mültecilik, Mülteci Koruması, Mülteci Sorunu

Article Info

Research Article

Article History

Received:

04.05.2024

Accepted:

10.09.2024

JEL Codes: H41, F65, J11.

Abstract

Towards the end of 20th century, the concept of global public goods, which has become more and more important for humanity, the concept of global public goods is frequently on the agenda. The refugee problem, which has emerged almost as long as humanity has existed, is a serious problem that has existed until today. In our world, which is globalizing day by day, the refugee problem has become a problem that has reached global levels by being caught in the wave of globalization. As a result, the problems faced and caused by refugees have transcended the borders of region and exposed many of the countries of the world to its effects. Accordingly, refugee protection is an important issue investigates whether refugee protection has the necessary characteristics to be considered as a global public good and whether it should be included in the classification of global public goods. Issues related to solving the problems that arise as a result of the displacement of refugees around the world and collecting the necessary financing for this purpose are addressed.

Keywords: Global Public Goods, Migration, Refugee, Refugee Protection, Refugee Problem

Atf vermek için / To cite: Imanov, N. ve Tekin, A.(2024). Mülteci Korumasının Küresel Kamusal Mal Olarak Değerlendirilmesi. *Aizanoi Academia*, 1(2), 98-112.

¹ Maliye Bilim Uzmanı, imanovnijad@gmail.com

² Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, atekin@ogu.edu.tr,
Orcid: 0000-0002-6675-6500

Giriş

Gün geçtikçe küreselleşen dünyamızda sınırların ortadan kalkmasından dolayı tüm ülkeleri etkisi altına alan hem olumlu hem de olumsuz bir sıra olaylar yaşanmaktadır. Yaşanan olumsuz olaylara çözüm arandığı süreçte ortaya çıkan küresel kamusal mallar aslında negatif dışsallıkları önlemek için yapılan faaliyetlerdir. Küreselleşen dünyamızda ekonomik, siyasi ve kültürel açıdan ilişkilerin daha ileri seviyeye taşınması ve derinlemesine gelişmesi bu pozitif dışsallıklar gibi yaşanan negatif olaylarında tüm dünyayı kapsamasına sebep olmaktadır. Çalışmadaki alt başlıkların bir çoğunda yer alan savaş, salgın hastalıklar, terrör örnekleri gibi negatif dışsallıklar sağlayan olumsuz olayların önlenmesi için uluslararası anlaşmalar yapılması küresel kamusal malların önemini bir daha arz etmektedir. Bu açıdan dünya da düzenin sağlanması için ilişkilerin bölgesel ve küresel boyutta değerlendirilmesinin sonucu olarak genellikle soyut bir kavram olan küresel kamusal mallar söz konusudur.

Bu malların varlığının diğer amacı ve önemi ise gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere kalkınma yardımında bulunarak toplumların refahını yükseltmek ve dünya düzenini korumaktır. Az önce bahsettiğim negatif dışsallıklar olan terrörün, savaş ve salgın hastalıkların genellikle yaşandığı ülkeler geliştirmekte olan olan ülkelerdir. Küreselleşme sonucu özellikle de sağlıkla ilgili yeterli kaynaklar ayrılmadığı takdirde bu negatif dışsallıkların gelişmiş ülkelere de etki etmesi durumu söz konusudur. Bu yüzden kalkınma yardımları genellikle gelişmiş ülkelere geliştirmekte olan ülkelere yönelmektedir. Aynı zamanda adil yardım sağlanması için transferin gelişmiş bir ülkeden geliştirmekte olan bir ülkeye yönlendirilmesi söz konusudur.

Günümüzde dünya için önem arz eden konulardan biri de mülteci sorunu olmaktadır. Uzun süredir devam eden mülteci sorunu bu güne kadar genel olarak savaşlar ve iç çatışmalar nedeniyle meydana gelmekteydi. Günümüzde küreselleşmenin dalgasına yakalanan “mülteci sorunu” dünya için çok büyük sorun haline gelmiştir. Meydana gelen sıcak savaşlar veya içte birliyin olmamasından doğan çatışmalardan dolayı, vatnından ayrılmaya mecbur bırakılan insanlar farklı sorunlarla yüzleşmekte ve bu sorunların aradan kaldırılması için yüksek maliyetlerin karşılanması gerekmektedir. Önceden yalnızca sorunların tazahür ettiği bölgelerle sınırlı kalan mültecilerle ilgili sorun bölgesel niteliğe sahip olmaktadır. Fakat küreselleşme sonucu mülteci sorunu da bölgesellikten çıkarak küresel boyutlara ulaşmıştır. Ve küreselleşmenin dalgasına yakalanan bu sorun küresel düzeyde incelenmeye başlanmış ve bu durum da sorunun çözümünün daha da kolaylaşmasına sebep olmuştur.

Geçmişten günümüze kadar var olan mülteci sorunu günümüzde çok ciddi bir sorun haline gelmiştir. Dünyanın farklı bölgelerindeki savaşlar, yaşanan krizler ve b. olumsuz olaylar mülteci hareketliliğine neden olmaktadır. Günümüzde mülteci sorununun sağlamış olduğu negatif dışsallıktan etkilenen ülkelerin sayısında artış yaşanmaktadır. Çünkü 21. yüzyılın başlarında itibaren mültecilerin ilk iltica ettikleri ülkeleri geçiş ülkesi olarak kullanarak diğer bölgelere akın etmesi ve iltica başvurusunda bulunmasında artış söz konusudur. Tüm bunlar mülteci sorununun küresel düzeyde yapılacak uluslararası anlaşmalar ve işbirlikleri sonucu çözüm bulacağına işaret etmektedir. Ayrıca mülteci sorunları için finansmanın büyük bir kısmı iltica ülkeleri tarafından sağlanmakta, geri kalan kısmı ise uluslararası organizasyonlar ve bölge dışındaki diğer ülkeler tarafından sağlanmaktadır.

1. KÜRESEL KAMUSAL MAL ÇERÇEVESİNDE MÜLTECİ KORUMASI

1.1. Küresel Kamusal Malların Teorik Çerçevesi

Günümüzdü ulusal ve bölgesel özellikle birlikte küresel boyutlara ulaşan aktivitelerin yaygınlaşması, yani zarar ve faydaların yayılmasının artması sonucu küresel kamusal mal kavramı

dah çok incelenmeye başlanmıştır. Günümüzde bir çok mal ve hizmetlerin pozitif ve negatif dışsallıkları bir çok bölgenin bir çok ülkesine yayılmaktadır. Yani fayda ve zarar küresel boyutlara ulaşmıştır ve bölgesel boyutları aşarak küresel kamusal mal olarak nitelendirilmektedir. Bölgesel kamusal mallar; fayda ve zararı bir bölgedeki ülkeleri etkisi altına alan kamusal mallardır (Cook & Sachs, 1999, s. 436). Fakat bir mal ve hizmetin bir çok bölgenin bir çok ülkesine dışsallık sağlaması durumunda küresel kamusal mal kavramı ortaya çıkmaktadır (Rao, 1999, s. 68). Fakat durum öyle bir boyuta ulaşmıştır ki, ulusal ve bölgesel sınırları aşan pozitif ve negatif dışsallıklarından dolayı dünyada üzerindeki ülkelerin bir çoğu bir araya gelerek çare aramakta ve çözüm üretmektedir (Durmuş, (2006, s. 86). Bazen ortaya çıkan sorun yalnızca bir ülkeyi ilgilendiren ulusal sınırlarla kısıtlıyken zaman geçtikçe meydana gelen küreselleşmenin dalgasına kapılarak küresel boyutlara da çıkabilmektedir. Örnek olarak dünyadaki yeraltı ve yerüstü su kaynakları önceden yalnızca ait olduğu ülkeyi ilgilendirirken günümüzde bu sorun tüm dünyayı ilgilendiren bir konu haline gelmiştir (Çelebi & Yalçın, 2008, s. 10). Dünya Bankasının tarafından yapılan tanımlamada fayda ve zararının uluslararası yayılımı özelliğini taşıyan ve finansmanının tüm dünya ülkeleri tarafından oluşturulması gerekli olan mallara küresel kamusal mallar denmektedir. Birleşmiş Milletlerin yaptığı tanımlamada ise; dışsallığı sınırı aşarak dünya üzerindeki bir çok ülkeyi etkileyen, aynı zamanda hiçbir toplumun ve şimdiki ve gelecekteki nesillerin fayda ve zararından dışlanmadığı mal ve hizmetlere küresel kamusal mallar denilmektedir (Onur, 2011, s. 8). Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse; yeryüzündeki her bireyin tükete bildiği ve tüketiminde hiç bir kısıtlamanın olmadığı, ayrıca rekabetin de mevcut olmadığı mallar küresel kamusal mallar olarak tanımlanmaktadır (Rıfat, 2001, s. 18).

Bir malın küresel kamusal mal olarak gösterilebilmesi için gereken en önemli üç faktörü kendinde birleştirmesi gerekmektedir. İlk olarak fayda veya zararı bir çok bölgede yerleşen ülkelere etki etmelidir. Yalnızca bir bölgedeki ülkeler fayda veya zarar sağlarsa bölgesel sınırlarla sınırlı kaldığı için küresel kamusal maldan söz edilemez. İkincisi; ekonomik anlamda büyük ölçülü olumlu veya olumsuz dışsallığa neden olmalıdır. Sonuncusu ise; etkisi yalnızca günümüzün jenerasyonu ile değil, gelecek kuşaklara da ulaşmalıdır.

Küresel kamusal mallara; okyanus ve açık denizler, atmosfer, ozon tabakası, bulaşıcı ve salgın hastalıkların tedavi olunması, bioçeşitliliğin korunması ve b. gibi örnekler gösterilebilir. Günümüzde ise ekonomik istikrar, finansal denge, barış, yoksulluğun azaltılması gibi somut olmayan mal ve hizmetlerde küresel kamusal mal niteliği taşımaya başlamıştır (Durmuş, (2006, ss. 86-87).

1.2. Teorik Açıdan Göç ve Mültecilik Kavramları

Göç, geçmişten günümüze kadar süregelen iç savaşlar, çatışmalar, fiziksel gereksinimler ve iklim şartları ve b. sebeplerle ortaya çıkan çok eski bir olgudur. Geçmişte, insanlar daha elverişli yerleşim bölgelerine ve sulak arazilere ulaşmak, hayvanları için verimli otlaklar bulmak amacıyla yerlerini değiştirmişler. İnsanların yerini değiştirme faaliyetleri, kaynaklarda “göç olgusu” olarak isimlendirilmiş zaman geçtikçe yerini “göç etme motivasyonu” almıştır (Zorba, 2016, ss. 1-2).

Sonrasında fiziksel gereksinimlerle yer değişen ekonomik nedenler göç etme motivasyonunun ana nedenlerinden biri olmaktadır. Zaman geçtikçe bölgelerde hüküm süren istikrarsızlık ve iç savaşlar göç etme motivasyonunu tetiklemiştir. Geçmişte göçle ilgili sorunlar yaşanmamaktaydı, Çünkü o dönemde ülkelerin sınırları daha belirlenmemiştir. Fakat sınırları bilinen ülkelerin meydana gelmesi ile birlikte göçle ilgili sorunlar artmaya başlamıştır. Günümüzde göç etme, bu nedenden dolayı bazı hukuki düzenlemeler yapılmasıyla belirlenmiş kurallara uymak şartıyla yapılabilmektedir. Ayrıca göç etme motivasyonları değiştiği gibi çeşitli

ve farklı göç etme olgularında meydana gelmektedir (Gök, 2016, s. 66). Genel olarak geçen asrın ortalarında çıkan II. Dünya savaşı bitdikden bir süre sonra “mülteci” ve “sığınmacı” kavramları daha fazla kullanılır olmuştur ve bununla ilgili bazı yeni kanun ve kurallar uygulamaya koyulmuştur (UNHCR, 2010, s. 2). Bilhassa “göçmen” ve “mülteci” kavramları yalnızlıkla aynı anlamda kullanılan farklı iki kavram olmakla birlikte “sığınmacı” ve “mülteci” kavramları da tam olarak ayırt edilemeyen kavramlardır.

Cebr veya baskı uygulanmadan kendi seçimleri ile, refah düzeyini yükseltmek için, hem eğitim hizmetinden hem de sağlık hizmetinden yararlanarak kalkınma sağlamak amacıyla ulus sınırları içinde veya bölge sınırları içinde yer değiştiren kişiler “göçmen” adlandırılmaktadır.

Ülkesinden ayrılarak başka ülkelere sığınmak zorunda kalan ancak sığındığı ülkede hukuki bir statüye sahip olmayan veya kazanmak için başvurmuş fakat hakkında resmi bir karar alınmamış insanlara “sığınmacı” denilmektedir.

“Mülteci” ise sığınmacıdan farklı olarak hakkında karar verilmiş, başvurusu olumlu sonuçlanmış, sığındığı ülkede resmi statüye sahip ve bazı belirli haklar elde etmiş kişilerdir. Bundan dolayı sığınmacı olan kişilere göre mültecilerin elde ettiği haklar daha yüksek düzeylere ulaşmakta ve “mülteci” bir hukuki statü olmaktadır.

1.3. Uluslararası Metinlerde “Göç” ve “Mültecilik”

Mülteci sorunu geçmişten günümüze kadar var olan bir sorun olmaktadır. Fakat önemli bir konu olduğunun ortaya çıkması, mülteci korumasının küresel kamusal mal olarak değerlendirilmesi, bu doğrultuda geniş ve dikkat çeken araştırmalarla birlikte çalışmaların yapılması ve hukuki düzenlemelerin ortaya çıkması geçen asıra dayanmaktadır. Belirgin olarak I. Dünya Savaşı bitdikten sonra bu konunun ne kadar önemli olduğunu ve konuyla ilgili hukuki düzenlemelere baş vurulduğunu görmekteyiz. 20. yüzyılda baş vurulan hukuki düzenlemeler ve kabul edilen yeni kurallar çoğu zaman iki taraflı ve yalnızca savaş sonrası vatanlarını terk etmiş insanlarla ilgili olmaktadır (Lentini, 1985, s. 186). Daha sonra, BM³ çatısı altında hem bu konu doğrultusunda kurum ve oragnizasyonlar kurulmuş hem de insan hakları ile ilgili beyannameler oluşturulmuştur. Fakat mülteci koruması sorunu için önemli değişiklik 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi⁴ ile mümkün olabilmıştır (Odman, 1995, s. 26). Ayrıca 1967 yılında imzalanan Ek Protokol ise bazı kısıtlamaların aradan kaldırılması yönünde olumlu etkilere sahip olmaktadır. Dolayısıyla bu iki önemli belge “mülteci koruması sorunu” için dönüm noktası olmaktadır.

Cenevre Sözleşmesi, uluslararası alanda bağlayıcı olması sebebiyle mülteci hukukunun günümüzdeki en önemli aracıdır. Hukuki açıdan mülteci koruması konusu için çok büyük öneme sahip olan Cenevre sözleşmesi 1951 yılında imzalanmasına rağmen, 1954'te yani üç yıl sonra yürürlüğe girmiştir. Hukuki açıdan kimlere mülteci statüsü verileceğini belirlemekle birlikte bu statünü kazananların hangi hakları elde edeceği ile alakalı bilgiler de burada yer almaktadır (Özcan, 2005, ss. 14-16). Irkı, dini, milliyeti veya siyasi düşüncesi yüzünden kendi vatanını terk etmek zorunda kalan ve başka ülkelere sığınan kişiler mülteci adlandırılmaktadır. Sözleşmede 1951 yılından önce gelişen olaylarda vatanını terk edenler diye bir tarihi kısıtlama ve “Avrupa

³ Birleşmiş Milletler, uluslararası barış ve güvenliği korumak, uluslar arasında dostane ilişkiler geliştirmek, uluslararası işbirliğini sağlamak ve ulusların eylemlerini uyumlaştırmak için bir merkez olarak hizmet etmek amacıyla kurulmuş hükümetler arası bir örgüttür.

⁴ Sözleşme, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme sadece 1 Ocak 1951'den önce meydana gelmiş olaylar sonucunda mülteci olan şahısları kapsamaktadır.

veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” olarak yazılmış bir bendinde ise coğrafi kısıtlama söz konusu olmaktadır (Demirci, 2019, s. 427). Tarihi kısıtlama, 1951 sonrasında meydana gelen olaylar sonucu vatanını terk etmek zorunda kalan ve “Avrupa” veya “tüm dünya” seçimleriyle ayırılarak coğrafi bir kısıtlama gösterilmekteydi (Kuhlman, 1990, s. 2). Tarihsel ve coğrafi kısıtlamalar sonucu hukuki açıdan yetersiz kalan Cenevre Sözleşmesine BM tarafından 1967’de yürürlüğü giren “Ek Protokol” oluşturulmuştur (Odman, 1995, s. 41). Protokol’de kimlerin mülteci olacağı ile ilgili tarihsel kısıtlama aradan kaldırılmıştır.

“Cenevre Sözleşmesi” ve “Ek Protokol” hariç bölgesel ve küresel açıdan mülteci koruması sorunu ile ilgili çeşitli resmi belge mevcuttur. Örneğin “Schengen Sözleşmesi”, “Maastricht”, “Amsterdam” ve “Lizbon” sözleşmeleri de mülteci sorununun çözümünü kolaylaştıran önemli belgeler olmaktadır. Bu belgelerde yer alan en önemli husus, mültecilerin yer değişme hareketlerine gözlemlemek ve geçişle ilgili konuları düzenlemektir. Aynı zamanda 1967 yılında imzalanan “Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi”, bundan 2 yıl sonra imzalanmış “Bölgesel Anlamda Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi”, 1984’te yürürlüğe girmiş “Cartagena Bildirisi” ve 1989 tarihinde imzalanan “Çocuk Hakları Sözleşmesi” vb. sözleşmelerde mülteci koruması ile ilgili hususlar yer almaktadır (Buz, 2004, ss. 45-48). Son dönemlerde mülteci koruması ile ilgili geniş ve önemli araştırmalar yapan ve finansal destek sağlayan kurum ise “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği” olmaktadır.

1.4. Mülteci Korumasının Literatürde Yeri

Mülteci koruması ile ilgili meydana gelen tarihsel olaylarla birlikte literatürde mülteci korumasının küresel düzeyde değerlendirilmesine de başlanmıştır. Bu konuda çelişkili olan mesele ise mülteci korumasının bölgesel veya küresel düzeyde değerlendirilmesi ile ilgili olmaktadır. Küreselleşmenin dalgasına maruz kalarak fayda ve zararı tüm dünyayı etkileyen mülteci koruması sorunu bazılarının göre bölgesel açıdan değerlendirilse de, bir grub tarafından da küresel nitelikleriyle kaleme alınmıştır.

1998’de küresel özellikleriyle kaleme alan ilk yazar Suhrke olmaktadır. Ayrıca Suhrke mülteci sorunu için gerekli finansmanın tüm dünya ülkelerince oluşturulmalı olduğunu desteklemekteydi (Suhrke, 1998, ss. 396-403).

1999’da yaptığı araştırmaları sonucu ortaya çıkardıkları çalışmalarında Jayarama ve Kanbur da, bu konunun küresel boyutta fayda ve zarar sağlamasından dolayı küresel kamusal mal olarak nitelendirmesi gerektiğini savunmaktaydı (Jayarama & Kanbur, 1999, s. 419).

Bu konuda önemli araştırmaları ile seçilen kişilerden biri de Alexandr Betts olmaktadır. Sebep ise 2003’te bu malı kamusal mal olarak kabul etmemekteydi (Betts, 2003, s. 286). Altı yıl sonra mülteci korumasını bölgesel olarak değerlendirmiştir (Betts, "Forced Migration and Global Politics", 2009, ss. 165-166). Son olarak 2011 yılındaki çalışmasında bölgesel olarak değerlendirdiği bu kamusal malın hem de küresel nitelik taşıdığı kanaatine varmıştır (Betts, Global Migration Governance, , 2011, ss. 312-313).

Mülteci koruması sorunu ile ilgili en yeni araştırma Mottaghi’nin yapmış olduğu çalışmadır. O, mülteci akınlarının kalkınma sağlamak ve refah düzeyini yükseltmek için gerekli olan küresel kamusal mal olarak görmekteydi (Mottaghi, 2018, ss. 1-4).

Son olarak söyleye biliriz ki, göç ve insanların yer değiştirme faaliyetlerinin idare etmek veya göçmenlerin yüksek hayat standartlarına ulaştırarak kalkınma sağlamasına yardımcı olmak gibi çeşitli konular altında mülteci korumasının küresel boyutta değerlendirilmesi söz konusudur. Çeşitli başlıklar altında ele alınmasına rağmen, konuda dikkat çeken husus baskı altında vatanlarını

terk etmiş insanların karşılaştığı ve sebep olduğu problemlerin, yani mülteci koruması sorununun çözümünün küresel kamusal mal olarak görülmesidir.

1.5. Mülteci Koruması Küresel Kamusal Mal Olarak

Mülteci korumasının küresel kamusal mal olarak değerlendirilmesi için ilk önce kamusal mal özelliklerine sahip olmasını belirlemek gerekmektedir. Daha sonra ise küreselleşmenin etkisine maruz kalarak küresel kamusal mal olma özellikleri tartışılmalıdır. Fakat hepsinden önce Mülteci korumasının mal olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususu gelmektedir.

Kamusal mal ve özel mal kavramlarının incelenmesine eski zamanlardan çalışılan bir konudur. 1954 yılında yazdığı “The Pure Theory of Public Expenditure”⁵ isimli eserinde Paul Samuelson tarafından incelenen bu konuda kamusal mallar özel mallardan tüketiminde rekabetin olup olmaması ile ayırt edilmiştir. Yani bir malın tüketiminde rekabet mevcutsa, dolayısıyla bir kişinin bu malı tüketmesi diğerini bu maldan mahrum bırakıyorsa bu mal özel maldır. Fakat bir malın tüketiminde rekabet yoksa ve hiçkimse faydasından mahrum bırakılmıyorsa bu mal kamusal maldır (Samuelson, 1954, s. 387).

Dışlanamazlık özelliği ise hiç kimsenin bir malın tüketiminden dışlanamayacağı ve malın tüketiminin karşısı alınmaz. Dışlanamazlık özelliğinin kamusal malın özelliği olduğu bilinmektedir. Genel olarak kamusal malı tanımlamak gerekirse, rekabet özelliği taşımayan ve dışlanamama özelliğine sahip olan mallar olmaktadır (Musgrave, 1959, ss. 9-11). Mülteci korumasının diğer mallar gibi kamusal mal olarak görülebilmesi için bu iki niteliği taşıması gerekmektedir.

Mülteciler koruması ile ilgili tüm mal ve hizmetlere bakıldığında kısmen de olsa rekabet olmaması ve dışlanamazlık özelliğini taşıdığı görülmektedir. Mülteci korumasıyla ilgili meselelerde dünya ülkelerinin herhangi birinin finansal destek sağlanması halinde, geri kalan ülkelerin sağladığı yardımları azaltmaması söz konusu olduğundan ve meselelerin çözümü ile meydana gelen faydadan katkı sağlama bile mahrum bırakılmayan ülkelerin olmasından dolayı “dışlanamazlık” ve birinin saydığı yararın diğerinin yarar sağlamasına olumsuz etkisi olmadığından dolayı da “tüketiminde rekabet olmaması” niteliği ortaya çıkmaktadır. taşımaktadır. Kamusal mallarda için çözülmesi gerek bir konu olan “bedavacılık sorunu” burada da karşımıza çıkmaktadır (Bursalıoğlu, 2016, ss. 28-29). Finansmanına katkı sağlamayan ülkeler de bu malın üretimi sonucu küresel düzeyde kullurmuş dengeler, barışın korunması ve b. hizmetlerin faydasından yarar sağladığı kadar dengesizlik, barışın sağlanamadığı savaş durumundada negatif dışsallığın etkisine maruz kalmaktadır. Tüm bu özelliklerinden dolayı mülteci korumasının kamusal özelliklere sahip olduğu söylemek için yeterli olmaktadır.

Kamusal mal olduğunu belirledikten sonra küresel mal olma niteliği değerlendirilmesi gereklidir. Buradaki önemli olan konu mülteci korumasının bölgesel kamusal mal veya küresel kamusal mal olmasıdır. Bölgesel kamusal mallar fayda ve zararının belirli bir bölgedeki ülkelere etki ettiği kamusal mallardır (Çelebi & Yalçın, 2008, s. 7). Fakat küresel kamusal mallar küreselleşmenin getirisi olarak isminden de gözüktüğü gibi bir bölge değil, bir çok bölgedeki ülkelere fayda ve zarar sağlayan kamusal mallardır. Mülteciler genellikle iltica ettiği ülkede kalsa bile, bu sorunu küresel boyuta çıkaran kısım, bazen mültecilerin iltica ettiği ülkeyi basamak⁶,

⁵ Samuelson tarafından ortaya konulmuş saf kamu harcamaları teorisi, kamu ve özel mallar üreten bir ekonomide optimalite koşulunu sağlamaktadır. Kamu Harcamaları, Plan ve Plan dışı harcamalar ile Gelir ve Sermaye harcamaları olarak kategorize edilmiştir.

⁶ Basamak (Kavşak) ülke, gelişmiş ülkelere geçiş yapmak için mültecilerin ilk olarak iltica ettiği ülkeler ifade etmektedir.

yani geçiş ülkesi olarak kullanmasıdır ki, genelde bu ülkeler zorunlu olarak terk ettiği ülkesinin yerleştiği bölgedeki herhangi bir ülke ola bilmektedir. Mülteci fabrikası⁷ olarak kabul edilen bu ülkeler çoğu zaman Orta Doğu da savaş ve istikrarsızlığın var olduğu ülkeler olmaktadır. Bu insanlar yüksek gelişim düzeyine sahip olan ülkelere doğru ilerleyerek bu ülkelerde daha yüksek hayat standartlarını gözetmeye çalışmaktadırlar. Mülteci hareketliliğinin yoğun olduğu bölgeler mülteci trafiđi⁸ niteliği taşımaktadır. Mültecilerin yüksek refah düzeyine sahip olan ülkelere basamak (kavşak) lkelere geçerek ulaşmaktadırlar. Fakat sonuç olarak ayrıldıkları ülke belli olsa bile, iltica edecekleri ülke belli olmamaktadır. Bu durumda tüm dünya ülkeleri iltica ülkesi konumunda bulunmakla beraber “mülteci korumasını” “küresel kamusal mal” olarak göstermektedir.

“Mülteci koruması” küresel kamusal mal olarak daha dikkatle incelersek çeşitli özelliklere sahip olduğunu söyleye bilmekteyiz. İlk olarak Kaul tarafından yapılan açıklamada küresel kamusal malların tanımı faydası dünya üzerindeki ülkelerin çoğuna ulaşan, tüm toplumlara ve hem şimdiki hem de gelecekteki kuşaklara fayda sağlayan, ve dolayısıyla gelecek jenerasyonlar için yüksek refah düzeyi ve yaşam standartları sunan mallardır (Kaul, I., & Stern, 1999, ss. 9-12). Burada tüm toplumlara ve hatta gelecekteki jenerasyonlara demekle açıkca küresellik özelliği belirtilmektedir. İltica edilen ülkenin sınırlarını aşan küresel dışsallığa sahip olmaktadır. “Mülteci koruması” küresel kamusal malı; uluslararası denge oluşturulması, barışın sağlanması, insan haklarının korunması gibi diğer malların sağlanması açısından yalnız iltica edilen ülke için değil, aynı zamanda tüm dünya ülkeleri için fayda sağlamaktadır (Mottaghi, 2018, s. 1).

Mültecileri barındırmak istemeyen ülkelerin yüksek mali destek sağlaması ve iltica ülkelerine yatırımlar aktarması bu konunun küresel boyutlara çıkmasına neden olan başka bir taraftır. Yapılan finansman desteğini ekonomisinde gelişim sağlamak amacı ile kullanmadığından gelecekteki nesillerinin düşük refah düzeyine sahip olmasına neden olacaktır. Ayrıca bu mesele finansal katkıda bulunan tüm ülkeleri kapsamaktadır.

Bu durumun aksine, mültecilerin sığındığı ülkenin katlanmalı olduğu finansal yardımları yapmaması ve destek verilmemesi halinde küresel negatif dışsallıklar ortaya çıkacaktır. Ev sahibinin bu maliyetlerin altından tek kalkamayacaktır. Bu durum mültecilerin diğer ülkelere, hatta bölge dışındaki ülkelere doğru hareketlenmesine sebep olacaktır. Mültecilerin blgedışı ülkelere hareket etmeleri ve bundan dolayı mülteci sorununun küresel dışsallıklara neden olabileceği bu meselede dikkat çeken en önemli husus olmaktadır (Teyyare & Sayaner, 2017, ss. 348-349).

Ayrıca finansmana katkıda bulunmadığı halde bu maliyetlerin altında kalan ülkenin ekonomisinde oluşan istikrarsızlık küresel ve kamusal özellikler taşıyan bir mal olduğu için diğer ülkelerinde bu ekonomik bozukluktan zarar görmesine neden olabilmektedir.

Sonuç olarak “Mülteci Koruması” sorununun çözülmesi yalnız şimdiki değil, gelecekteki nesillerinde zorlanmadan kalkınma sağlamasına seçenek sunmaktadır. Ve aynı zamanda yalnızca ev sahibi ülke değil tüm dünya ülkeleri bu malın üretimini finanse etmektedir. Faydasından kimse mahrum edilemez, yani tüm dünya ülkeleri bu malın faydasından yararlanmaktadır. Mültecilere ev sahipliği yapan ülkenin bu sorunu aradan kaldıramaması halinde zararında küresel boyutlarda diğer ülkelere yayılmaktadır. Aynı zamanda bu yükün altında ezilen ülkelerin ekonomisinde istikrarsızlık ortaya çıkabilmektedir.

⁷ Mülteci fabrikası, çıkan herhangi savaş nedeniyle mültecilerin devamlı şekilde ayrıldığı bölgeleri ifade etmektedir.

⁸ Mülteci trafiği, mültecilerin yoğun olduğu bölgelerde mülteci hareketliliğini ifade etmektedir.

2. MÜLTECİ KORUMASININ KÜRESEL KAMUSAL MAL SINIFLANDIRMASINDAKİ YERİ

2.1. Geleneksel ve Yeni Küresel Kamusal Mal

Bu sınıflandırma küreselleşme baz alınmakla yapılmaktadır. Aslında küreselleşmeden sonra küresel kamusal mal tanımını almış yeni mallarla önceden küresel kamusal mal olarak kabul edilen geleneksel mallar arasındaki farktan doğan bir sınıflandırmadır. Küreselleşmenin etkisi sonucu ortaya çıkmayan önceden mevcut olan atmosfer, bioçeşitlilik, okyanuslar, ozon tabakası gibi insanlığın ortak mirası olan mallar “Geleneksel Küresel Kamusal Mal” olarak nitelendirilmektedir. Küreselleşme dalgasına yakalanan sağlık hizmeti, insan haklarının korunması, ekonomik istikrar, veri yönetimi ve barışın korunması gibi mal ve hizmetler ise sonradan küresel nitelik kazanmış veya yeni ortaya çıkmış mallar olduğu için “Yeni Küresel Kamusal Mal” sınıfında yer almaktadır. Dışa açık ekonomilere geçiş eden ülkelerin uyguladığı politik yöntemler ve uluslararası örgütlerin günü günden yaygınlaşması ülkeler arasında ilişkilerin derinleşmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak her hangi faaliyetden doğan dışsallık tüm ülkelere yayılmaya başlamış ve bundan dolayı ortaya çıkan sorunların çözümlenmesi için sunulan mallar “Yeni Küresel Kamusal Mal” olarak tanımlanmıştır (Akdemir & Şahin, 2006, ss. 5-7).

Geleneksel ve yeni küresel kamusal mal sınıflandırmasına göre “mülteci koruması” yeni küresel kamusal mal olarak değerlendirilmektedir. Çünkü bu malların üretimi sonucu hem barış ve güvenlik sağlanmakta hem de insan hakları korunmaktadır. Eskiden Cenevre Sözleşmesinde de görüldüğü gibi mülteci koruması kavramı tarih ve coğrafi açıdan kısıtlı tüketim sunmaktaydı. Günümüzde bir bölgede yaşanan savaş durumunda çok daha fazla insan kaybı yaşanmaktaydı şimdi aynı durumda başka bir ülkeye iltica ederek kendilerini tehlikesizliklerini sağlama gibi hakları oluşmaktadır. Bu malın faydasından tüm ülkeler yararlanabileceği için mülteci korumasının bir daha küresel kamusal mal olduğunu kanıtlamaktadır.

2.2. Üretim Zincirindeki Yerine Göre Küresel Kamusal Mallar

Nihai küresel kamusal mallar somut olarak bir üretim şeklinde değil soyut bir kavram olarak bir sorunla mücadele halinde mesela ortak mirasların korunması, çevrenin korunması, barışın sağlanması ya da korunması, hastalıklarla mücadele edilmesi bu başlık altında ele alınabilecek türde küresel kamusal mallardır (Kaul, I., & Stern, 1999, ss. 12-14). Ara küresel kamusal mallar ise nihai küresel kamusal malların sağlanması için katkı sağlayan uluslararası düzenlemeler ya da rejimlerdir.

Bu durumda Mülteci koruması nihai küresel kamusal mal olmaktadır. Mülteci koruması için yapılan çözüm amaçlı faaliyet ve eylemler çıktı niteliğine sahip olmakta, aynı zamanda üretilen “Ara mal” niteliğine sahip faaliyetlerin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Ara küresel kamusal mala ise burada “Cenevre Sözleşmesi” ve “Ek Protokol” örnek olabilir.

2.3. Temel ve Tamamlayıcı Küresel Kamusal Mallar

Üretim ve tüketime dayalı olan sınıflandırma ise WB⁹ tarafından sunulmuştur. Temel mallar malın üretimine dayalı olmakta tüketime dayalı olan mallar ise bu sınıfın tamamlayıcı kısmına dahil olmaktadır. Temel malların üretimini gerçekleştirmek için yapılan faaliyetlere

⁹ Dünya Bankası, düşük ve orta gelirli ülkelerin hükümetlerine sermaye projeleri gerçekleştirmeleri amacıyla kredi ve hibe sağlayan uluslararası bir finans kuruluşudur.

tamamlayıcı küresel kamusal mallar denilmektedir. Örnek olarak bir “temel mal” olan salgın ve bulaşıcı hastalıklara karşı mücadele edilmesini hayata geçire bilmek için gerekli olan “tamamlayıcı faaliyetler” tedavi için aşı üreten kuruluş ve örgütlerin kurulmasıdır.

Mülteci korumasının burada temel küresel kamusal mallara dahil olmakta ve faaliyeti tamamlamak için gerekli olan mallar ise mültecilere yerleşim, sağlık ve beslenme imkanları sunmaktadır.

2.4. Sektörlere Göre Küresel Kamusal Mallar

Sektörlere temel alınarak yapılmış sınıflandırma zamanla değişiklik göstere bilmekte ve yeni farklı sektörel bölgü yapılarak küresel kamusal mallar bu bölgü içinde farklı sektörlerde yer almaktadır. Gardiner ve Le Goulven tarafından 2002 yılında yapılan çalışmalar sonucu ortaya çıkan sektörel sınıflandırmaya göre küresel kamusal mallar “çevresel” “sosyal”, “ekonomik” ve “kurumsal” sektörlerine ayrılmaktadır (Binger, 2003, s.10). Bu sınıflandırmada önemli özellik malların pozitif ve negatif dışsallıklarının hangi sektör ile ilgili olması yönündedir (Mascarenhas & Sandler, 2005, ss. 1114-1116). Mülteci korumasının bu sınıflandırmada yer alabileceği sektör barış ve güvenliği içinde bulunduran “sosyal sektör” olmaktadır.

2.5. Kamusal Doğasına Göre Küresel Kamusal Mallar

Küresel kamusal malların “kendiliğinden var olma”, “sonradan üretilme” ve “belirli sonuçlar ile ortaya çıkma” özellikleri ile farklılaştırılan ve kamusal doğası baz alınarak yapılan üçlü bölgüyle açıklanmaktadır (Kaul, I., & Stern, 1999, s. 452).

“Doğal küresel kamusal mallar” kendiliğinden ve önceden var olan mallar olmaktadır. Hidrosfer, atmosfer ve biosfer kaynakları doğal kaynaklar olduğu için bu bölgüde yer almaktadır.

“İnsan yapımı küresel kamusal mallar”, ihtiyaç duyma sonucu insanlar tarafından her bir bireye fayda sağlamak amacıyla üretilen mallar olmaktadır. Bu mallara örnek olarak dünyanın ortak kültürel mirası, internet, bilgi, evrensel ilke ve normlar gösterilebilir.

“Küresel politik sonuçlara sebep olan küresel kamusal mallar” ise somut mal değildir. Soyut özellikler taşımaktadır; oluşturulmuş düzenin, ekonomik ve finansal dengenin sağlanması halinde pozitif dışsallığa; tam tersi durumda ise bireyler için negatif dışsallığa neden olmaktadır. Barış sağlanması, ekonomik denge oluşturulması, düşük refah düzeyindekiler için kalkınma desteği, yoksulluğun aradan kaldırılması bu mallar için göstere bileceğimiz bariz örnekler olmaktadır (Jayarama & Kanbur, 1999, s. 54).

Mülteci koruması bu sınıflandırmada küresel politik sonuçlar doğuran mallara ait edilmelidir. Sebebi ise mülteci koruması ile ilgili ortaya çıkan sorunların çözümlenmesi durumunda bu mal pozitif dışsallık, aksi halde ise negatif dışsallığa sebep olmaktadır.

3. Sunum Tekniğine Göre Küresel Kamusal Mallar

Küresel kamusal malların tüketerek faydasından yararlanmanın mümkün olduğu duruma getirilmesine küresel kamusal malların sunumu denmektedir. Bu malların finansmanına katılan ülkelerin sağladığı destekleri arasında ilişki açısından sunum tekniklerine göre sınıflandırma yapmak mümkün olmaktadır. Çeşitli sunum teknikleri mevcut olmasına rağmen, üretim teknolojilerinin bu faktörleri belirleyen en önemli ve en yaygın kullanılan dört türü mevcuttur; “topama”, “en iyi vuruş”, “en zayıf halka” ve son olarak “ağırlıklı toplam” teknikleri (Şare & Tekeli, 2017, ss. 183-184).

Malların sunumu için en çok toplama tekniği kullanılmaktadır. İsmindende gözüktüğü gibi küresel kamusal malların üretimi için sağlanan toplam katkı, her bir ülkenin ayrılıkta sağladığı katkıların toplamına eşit olmaktadır (Sandler, 2003, ss. 133-134). Toplama tekniği ile sunulan mal ve hizmetlere örnek olarak hava kirliliğinin azaltılması, sağlık hizmetlerin sağlanması, yeni uluslararası parkların yapılması ve tropikal ormanların muhafaza edilmesi gösterilebilir (Anand, 2002, s. 24).

Bir malın üretimine diğerlerinden fazla katkıda bulunan ülkenin sağladığı destekle belirlenen sunum yöntemi en iyi vuruş tekniği olmaktadır (Hirshleifer, 1983, s.372). Belirli bir bölgede veya ülkede çıkan savaşların durdurulması, ekonomik kriz kontrolü gibi küresel kamusal malların sunumu en iyi vuruş tekniği ile yapılmaktadır (Anand, 2002, ss. 24-25).

Küresel kamusal malın finansmanına en az katkıda bulunan ülkenin sağlamış olduğu finansal yardımın yapılan toplam katkıya eşit olduğu yöntem en zayıf halka tekniği denilmektedir (Sandler & Arce, “Conceptual Framework for Understanding Global and Transnational Goods for Health”, 2001, s. 19). Zararlı böcek yayılımının durdurulması, bulaşıcı hastalıklara karşı mücadele ve lojistik sistemi gibi hizmetler en zayıf halka tekniği ile sunulur (Anand, 2002, s. 24).

Bir küresel kamusal malın finansmanı için her bir ülkenin sağladığı desteğin oranlarının toplamına, bu malın üretimi için yapılan toplam yardımın eşit olduğu sunum tekniği ağırlıklı toplam tekniğidir (Sandler, “Assessing the Optimal Provision of Public Goods: In Search of Holy Grail”, İçinde Providing Global Public Goods: Managing Globalization, 2003, s. 135). Çevrenin korunması, uluslararası ticaret anlaşmaları, teröre karşı mücadele bu teknikle sunulmaktadır (Anand, 2002, s. 24).

Sunum tekniklerine göre mülteci koruması küresel kamusal malının sunumu toplama tekniği kullanılarak yapılmaktadır. Çünkü her bir ülke mülteci koruması malının finansmanı için eşit biçimde katkıda bulunmaktadır. Sonuç olarak mülteci koruması küresel kamusal mal olduğu için bir çok ülkenin birlikte finansmanına katılması şeklinde uygulanan sunum tekniklerinden toplama tekniği ile sunulmaktadır.

4. Mülteci Korumasının Finansmanı

Küresel kamusal mal olarak değerlendirilmesi için gerekli olan diğer bir faktör, mülteci koruması finansmanının detaylı şekilde incelenmesi olmaktadır. Sebep ise bir malın dışsallığı bölgeyle sınırlı kalırsa bu zaman finansmanını bu bölgede yerleşen ülkeler oluşturmalıdır, eğer bir mal küresel kamusal mal ise finansmanı için dünyadaki ülkelerin bir çoğu katkıda bulunacaktır. Bu açıdan mültecilerle ilgili ortaya çıkan sorunların çözülmesi için gereken finansmana katılan ülkelerin detaylıca incelenmesi mülteci korumasının bölgesel veya küresel olmasını belirlemek için yeterli olacaktır. Bunun için UNHCR'nin 2022 yılı için sunduğu istatistiklerle en fazla finansal destek sağlayan 5 ülkeyi incelemekteyiz (UNHCR, Refugee Data Finder, 2023).

1975 yılından şimdiye kadar 3,000,000 mülteciye ev sahipliği etmekte olan ABD UNHCR'nin finansal destek sağlayan ülkeler tablosunda 1. sırada yer almaktadır. Ayrıca çocukları koruma, geçim desteği, eğitim, sağlık, nakit yardımı ve b. politikalarla mültecileri koruma, onlara yardım etme ve çözüm üretme görevini hayata geçirmesi için UNHCR'ye en çok katkıda bulunan ülke olmaktadır. 2022 yılı için ABD'de mevcut olan mülteci sayısı yaklaşık 363 bin olmasına rağmen mülteci koruması finansmanına 2,195,608,503 dolarlık yardımda bulunmuştur. Dolayısıyla ABD sahiplendiği mültecilerin sorunlarının çözümü için gerekli olan maliyetler dışında diğer ülkelerde yerleştirilen mültecilerin de yaşamlarını iyileştirmek ve yayılımlarının karşısını almak amacıyla çok yüksek finansal destekde bulunmuştur. Ayrıca ABD tarafından sağlanan mali destek 2. sırada yer alan Almanyanın bütçesinden sağlamış olduğu 535,769,917

dolarlık katkı arasında 1,5 milyardan fazla fark olduğu görülmektedir. Bu analizden de ABD'nin mülteci korumasını küresel kamusal mal olarak değerlendirmesi açıkça görülmektedir.

Mülteci trafiğinin sıkça yaşandığı 2022 yılında Almanya farklı bölgelerden gelen 2,075,445 mülteciye kucak açmaktaydı. Ayrıca Almanya sağlamış olduğu esnek finansmanla ülkeler arasında 2. yeri almakta ve UNHCR'nin Suriye, Ukrayna ve Afganistan gibi günümüzde savaşın ve iç çatışmaların hüküm sürdüğü bölgelerle birlikte, Afrikanın bir çok bölgesi, Myanmar ve Venezuela gibi krizlerin yaşandığı ülkeleri terk etmiş mültecilere de yardım etmesini olanak sağlamaktadır. Hatta fon katkılarının %80'i esnek bir şekilde sağladığı için Almanya 2021-2022 yılları için UNHCR'nin en esnek donörü olarak görülmektedir. 2018'den 2022 yılına kadar sağladığı finansal desteğin artan oranla ilerlemekte olduğu görülüyor. Yıllardır mülteciler için eğitim hizmeti alanında başarılı bir role sahiptir. Almanyanın finansal desteğiyle mültecilerle ilgili sorunlara çok sıcak baktığını görmekteyiz, hatta onlara her türlü hizmet sağlamak farklı alanlarda kendi oluşturduğu programlarla öne çıkmaktadır. Bu durum Almanyanın da mülteci koruması sorunun ne kadar önemsendiğini göstermekte ve küresel mal olarak değerlendirdiğini açıklamaktadır.

2022 yılı için Japonya 167,708,064 dolarlık yardımıyla sıralamada 3. yerdedir. Japonya üçüncü sırada yer almasına rağmen yüksek bağışta bulunan ülkelere göre çok az yaklaşık 17,406 mülteciye ev sahipliği etmektedir. Mülteci trafiğinin olduğu bölgelerden uzakta olmasına rağmen ve az sayıda mülteciye ev sahipliği etmesine rağmen Japonya'nın yüksek rakamlarda finansal yardım sağlaması Japonya'nın da mülteci koruması meselesine hassas yanaştığını ve küresel düzeyde değerlendirdiğini görmekteyiz. Çünkü yüksek gelişmişlik düzeyine sahip olan bu ülkeler mülteci korumasının küresel kamusal mal olduğunu, bundan dolayı dışsallık özelliği taşıdığını, eğer zamanında müdahale edilmez ve sorun çözülmezse küresel zarara sebep olacağını ve negatif dışsallığı tüm ülkeleri etkileyeceğini bilmekteler. 2022 yılında UNHCR bağış yapanlar listesinde 4. sırada yer alan İsveç yaklaşık 277,726 mülteciye ev sahipliği yapmakla birlikte dünyanın diğer bölgelerindeki mültecilere de yardım göstermek amacıyla UNHCR'ye 145,652,735 dolarlık bağışta bulunmaktadır. İsveç'i takip eden komşu ülke Norveç 2022 yılında 118,176,368 dolarlık bağış yaparak 5. sırada yer almaktadır. Çok az sayıda 75,311 mülteci için iltica ülkesi konumunda olmasına rağmen büyük mali destekde bulunması mülteci korumasına ne kadar önem verdiğini göstermektedir (UNHCR, Donor ranking, 2023).

Suriye'de çıkan iç çatışmalardan dolayı 5,000,000 insan ülkesini terk etmeye mecbur kalmıştır. 2022 yılında Türkiye'de yerleşmiş suriyeli mülteci sayısı bu sebepten 3,568,259'u aşmaktaydı. Türkiye çok fazla mülteciye ev sahipliği eden gelişmekte olan bir ülke olmasına rağmen dünyanın diğer bölgelerinde yer alan mültecilere destek olabilmek amacıyla 300 bin dolarlık yardımda bulunmuştur. Türkiye'nin 2023 yılı için UNHCR'nin mülteci koruması ile ilgili faaliyetleri için yaptığı bağış da 300,000 dolar olmaktadır. 2023 yılı itibariyle UNHCR tarafından açıklanan istatistiklerde Türkiye'ye iltica eden mülteci sayısı artarak 3.6 milyona ulaşmış ve dünya üzerinde birinci yeri almıştır. 3,4 milyon mülteciye ev sahipliği yapan İran ikinci, Kolombiya 2,5 milyonla onu takip etmektedir. Dördüncü sırada Almanya, 2,1 milyon mülteci için iltica ülkesi olmaktadır. Son olarak beşinci sırada Pakistan 1,7 milyon mülteciye sahiplik etmektedir.

En yüksek mali destek sağlayan bu beş ülke, gelişmiş ülkeler olmakta ve mülteci trafiğinin ve fabrikalarının yoğun olduğu bölgelerin dışında kalmaktadırlar. Buna rağmen kendi ülkesinde bulunan mültecilerle birlikte, diğer ülkelerde yerleştirilmiş mülteciler için UNHCR'ye finansman sağlamaktadırlar. Yapılan destekler yalnızca mültecilere değil, "vatansız", "sığınmacı" statüsünü tanıyanlar ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan diğer kişilerin kalkınma sağlamasına yardım etmektedir.

5.Sonuç

Günümüzde küreselleşmenin etkisi dünyayı kendi dalgasına alarak tüm insanlığı ilgilendiren sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sorunların çözülmesi için üretilen küresel kamusal mallar geçen asrın sonlarına doğru önem kazanmaya başlamıştır. Küresel kamusal mal konusunu anlamamız için ilk olarak “kamusal mal” ve “küreselleşme” kavramlarını detaylıca incelememiz gerekmektedir. Kamusal mallar küreselleşen dünyamızda küreselleşmenin etkisiyle bazı tüm dünyayı ilgilendiren sorunların çözümü için küreselleşmiş ve sonuç olarak küresel kamusal mal kavramı ortaya çıkmıştır.

Bu mevzuda anlamamız gereken diğer ikili ise kamusal ve küreselleşme kavramlarının özellikleridir. Küreselleşmenin etkisine maruz kalan dünyamızda, ülkelerin sınırları aradan kalkmakta ve bundan dolayı ortaya çıkan sorunlar tüm ülkelere fayda ve zarar sağlayabilmektedir. Bundan dolayı küresel kamusal mal olarak adlandırdığımız küresel sorunların çözümü doğrultusunda yapılan faaliyetlerde artış yaşanmaktadır. Çünkü küreselleşen dünyamızda insanlığın refahı, sağlığı ve güvenliği, aynı zamanda dünyada barışın sağlanması, yalnızca özel ve kamusal mallarla mümkün olmamaktadır. Bu sebepler, bölgesel ve küresel özellikler gösteren malların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Günümüzde çevre kirliliği, sağlık ve barışın sağlanması ile ilgili sorunlar ulusal sınırlarla kısıtlı kalmayarak tüm dünyaya yayılarak küresel etkiler göstermeye başlamış ve yalnızca şimdiki nesilleri değil, gelecek kuşaklarda etkisi altına almakta olan küresel bir sorun haline gelmiştir. Küresel kamusal mallar ismindende gözüktüğü gibi hem de “kamusal mal” olmakta ve bu sebepten finansman gerekliliği özelliği de taşımaktadır. Fakat var olan kaynakların verimli kullanılması ve küresel kamusal malların sunumunun yapılması için bir otorite olması gerekmektedir. Onlarca uluslararası işbirliği yapılarak sivil kuruluşlardan destek alarak bu sorunların çözümüne çalışılsa da ulus ve devletüstü otoritenin olmaması meseleyi zor bir hale getirmiştir. Finansman ve sunumda oluşmakta olan sorunlar, küreselleşen dünyamızda sınırların yok olmasıyla artmakta olan uluslararası ilişkilerden doğan uluslararası anlaşmalar ve sözleşmelerle, oluşturulan uluslararası organizasyonlar ve sivil toplum örgütlerinin yardımlarıyla çözüm bulmaktadır. Küresel kamusal mallar konusu ile ilgili yapılan ilk çalışmalardan bugüne dek hala kapsamı genişlemektedir. Farklı sorunlar ve sorunların çözüm bulması için yeni küresel kamusal mallar ortaya çıkmaktadır. Küreselleşmenin etkisine maruz kalan sorunlardan biri de mülteci koruması ile ilgili olmaktadır. Meydana gelen savaş ve iç çatışma sonucunda ülkelerini baskı altında terk etmeğe mecbur bırakılan kimseler olarak tanımlanmakta olan mülteciler, başka ülkelere iltica etmeğe başlamış ve bununlada büyük küresel ekonomik ve politik sorunlara, yani “mülteci sorununa” neden olmuşlardır.

Çeşitli sebeplerden dolayı ülkesinden kaçıp giden mültecilerin karşılaştığı ve neden olduğu sorunlar sadece iltica ettikleri ilk ülkeleri değil, tüm dünyayı ilgilendirmektedir. Küreselleşmesinde etkisiyle yalnız iltica olunan ülkenin yerleştiği bölgeyi değil, aynı zamanda bölge dışında ve çok uzaktaki ülkeleride etkisi altına almaktadır. Çünkü mültecilerin ilk iltica ettikleri ülkelerin onlara yeterli desteği gösterememesi ve ihtiyaçlarını karşılayamaması durumunda, mülteciler diğer komşu ülkelere veya refahlarını yükseltecekleri gelişmiş ülkelere doğru hareket etmektedirler. Sonuç olarak ilk iltica ülkesini basamak ülke olarak kullanmış oluyor ve bununlada tüm dünya ülkelerini iltica ülkesi konumuna getiriyorlar. Bu da mülteci koruması meselesinin ne kadar önemli ve küresel etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Mülteci sorununun maliyetlerine katlanamayan ev sahibi ülkeler bu mali yükün altında ezilmeye mahkumdurlar. Bu ise dünyada oluşturulmuş düzenin, ekonomik istikrarın, politik dengelerin yok olması demektir.

Dünyanın farklı bölgelerinde yerleşen ülkelere bir çok diğer bölgelerdeki ülkelerinde büyük göç akınları sonucu yerleştirilmiş mülteciler yaşamaktadır. Mülteci korumasına ilişkin geniş ve önemli araştırmalar yapılabilmesi için küresel boyutlarda önem taşıyan mal olarak

değerlendirilmesi gerekmektedir. Küresel ve kamusal özelliklere sahip bir mal olduğu belirlendikten sonra mültecilerin tüm ülkelerde yerleştirilmesi ve gerekli olan finansmanın toplanması için çeşitli politikalar oluşturulmalıdır. Küresel kamusal mal olarak değerlendirilerek literatürde yer alması, detaylı bir şekilde incelenmesine sebep olacaktır. Finansmanla ilgili sorunların tahlil edilmesi ve çözüm bulması, bu konu ile ilgili literatürdeki kıtlığı gidermek için gelecekte kaleme alınması gerekli meseleler olmaktadır.

Yazar Beyanı

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak yazar(lar) tarafından hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akdemir, A., & Şahin, M. (2006). “Küresel Kamusal Malların Üretim ve Yönetim Dinamikleri Bağlamında Sınıflandırılması”. *Maliye Dergisi*, Sayı:150, 1-24.
- Anand, P. (2002). “Financing the Provision of Global Public Goods”. *WIDER Discussion Paper*, No:2002/110, 22-25.
- Betts, A. (2003). “Public Goods Theory and the Provision of Refugee Protection: The Role of the Joint-Product Model in Burden-Sharing Theory”. *Journal of Refugee Studies*.
- Betts, A. (2009). *Forced Migration and Global Politics*. United Kingdom: Wiley-Blackwell Publication.
- Betts, A. (2009). *Forced Migration and Global Politics*. United Kingdom: Wiley-Blackwell Publication.
- Betts, A. (2011). *Global Migration Governance*, . New York.: Oxford University Press.
- Bursalıoğlu, S. (2016). “Migration in the Global Public Good Literature: Syrian Refugees and Turkey”. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, Ver. 5, 21(10), 28-29.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu Çıkış, Zorlu Kabul: Mültecilik. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları*, Ankara.
- Çelebi, A., & Yalçın, A. (2008). “Kamusal Mallar Teorisinin Değişimi: Bölgesel Kamusal Mallar”. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 7-10.
- Cook, L., & Sachs, J. (1999). “Regional Public Goods in International Assistance”, *İçinde Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century*, Ed. Kaul, I., Grunberg, I. and Stern, M.A. Oxford: Oxford University.
- Demirci, Z. (2019). Küresel Kamusal Mal Çerçevesinde Mülteci Koruması. *Maliye Dergisi*, 427.
- Durmuş, M. (. ((2006). “Sosyal (Kamusal) Malların Yeniden Tanımlanması Gereği”. *Ekonomik Yaklaşım*.
- Gök, G. (2016). “Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü”. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KOSBED)*, 66.

- Jayarama, R., & Kanbur, R. (1999). “*International Public Goods and The Case for Foreign Aid*”, *İçinde Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century*. Oxford: Ed. Kaul, I., Grunberg, I. and Stern, M.A., Oxford University.
- Kaul, I., I., G., & Stern, A. (1999). “*Global Public Goods Concept, Policies and Strategies*”. Newyork: By, Kaul, I. Grunberg and Stern A. *Global Public Goods: International Cooperation in the 21*.
- Kuhlman, T. (1990). “Towards a Definition of Refugees”. *Serie Research Memoranda*.
- Lentini, E. (1985). “The Definition of Refugee in International Law: Proposals for the Future”. *Boston College Third World Law Journal*.
- Mascarenhas, R., & Sandler, T. (2005). “Donor’s Mechanism for Financing International and National Public Goods: Loans or Grant?”. *The World Economy*, 28(8), 1095-1117.
- Mottaghi, L. (2018). “Refugee Welfare: A Global Public Good”. *MENA Knowledge and Learning: Quick Notes Series No:167*, 1-4.
- Musgrave, R. (1959). *The Theory of Public Finance (A Study in Public Economy)*. New York: McGraw-Hill Press.
- Odman, T. (1995). *Mülteci Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Onur, S. (2011). “Kamu Ekonomisinin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi”, *İçinde Kamu Ekonomisi*, Ed. Abdulkadir Kökocak., *Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.*, 8.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku-Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Rao, J. “. (1999). “*Equity in a Global Public Goods Framework*”, *İçinde Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century*, Ed. Kaul, I., Grunberg, I. and Stern, M.A. Oxford: Oxford University.
- Rıfat, F. (2001). *Global Kamu Malları ve Finansmanı*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Samuelson, P. (1954). “The Pure Theory of Public Expenditure”, *The Review of Economics and Statistics*, 36(4). *The Review of Economics and Statistics*, 36(4), 387.
- Sandler, T. (2003). “*Assessing the Optimal Provision of Public Goods: In Search of Holy Grail*”, *İçinde Providing Global Public Goods: Managing Globalization*. New York.: Ed. Kaul, Conceicao, Le Goulven ve Mendoza, Oxford University Pres.
- Sandler, T., & Arce, D. (2001). “Conceptual Framework for Understanding Global and Transnational Goods for Health”. *CMH Working Paper Series, Paper No. WG2:1*.
- Şare, A., & Tekeli, R. (2017). “Küresel Kamusal Mallar Yaklaşımıyla Karayolu Trafik Güvenliğine Yönelik Hizmetler”. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 180-200.
- Suhrke, A. (1998). “Burden-Sharing During Refugee Emergencies: The Logic of Collective Versus National Action”. *Journal of Refugee Studies*.
- Teyyare, E., & Sayaner, K. (2017). “Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi”. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15).

- UNHCR. (2010). *Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees, Geneva*. Bu UNHCR global website: <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees> mənbədən tapılıb
- UNHCR. (2023, 06 05). *Refugee Data Finder*. Retrieved from UNHCR global website: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=u8f4c0>
- Zorba, H. (2016). “AB’nin Göçmenlere Yönelik Politikalarını Etkileyen Faktörler”. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 4(1), 1-2.

KÜRESELLEŞME: SUBJEKTİF BİR DEĞERLENDİRME
GLOBALIZATION: A SUBJECTIVE ASSESSMENT

Ozan AYTEPE¹

Makale Bilgisi
Araştırma Makalesi

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi:

02.06.2024

Kabul Tarihi:

18.10.2024

Öz

Küreselleşme süreci, insanlık tarihi boyunca farklı evrelerden geçerek günümüze ulaşmış ve zamanla insanın doğa üzerindeki hakimiyetini artırarak coğrafi sınırları aşan bir fenomene dönüşmüştür. Bu makale, küreselleşmenin tarihsel gelişimini, antik dönemlerden başlayarak modern çağa kadar olan süreci ele almakta ve bu süreçte insan ve toplumun doğa ile olan ilişkisindeki değişimleri incelenmektedir. Antik çağlardan itibaren Büyük İskender, Roma, Osmanlı ve Büyük Britanya gibi güçlerin küresel hedefler peşinde koştuğu, ancak küreselleşmenin asıl ivme kazandığı dönemin sanayi devrimi ile başladığı belirtilmektedir. Sanayi devrimi, üretim ilişkilerinde köklü değişikliklere yol açmış, buhar makinesi ve demiryolları gibi teknolojik yeniliklerle uzamın hızla kat edilmesini sağlayarak küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Modern dönemde ulus devletlerin ortaya çıkışı, küreselleşmenin yeni bir boyut kazanmasına neden olmuş, ancak II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler ve dijital devrim ile küreselleşme, sınırların aşınması ve tüketim odaklı bir toplumsal yapıya geçişle daha da belirginleşmiştir. Makale, küreselleşmenin sadece coğrafi sınırları aşmakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda da derin etkiler yarattığını, günümüzde ise nano teknoloji devrimiyle birlikte üçüncü bir sanayi devriminin başladığını ve dünyanın artık çok merkezli bir yapıya büründüğünü ortaya koymaktadır. Bu süreçte ulus devletlerin rolü azalmış, ulus-aşırı şirketler ve farklı merkezler ön plana çıkmıştır

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Sosyoloji, Tarih

Article Info
Research Article

Article History

Received:

02.06.2024

Accepted:

18.10.2024

Abstract

The process of globalization has evolved through different stages throughout human history, reaching the present day and, over time, increasing human dominance over nature, transforming into a phenomenon that transcends geographical boundaries. This article examines the historical development of globalization from ancient times to the modern era, analysing the changes in the relationship between humans, society, and nature during this process. It is noted that from ancient times, powers such as Alexander the Great, Rome, the Ottoman Empire, and Great Britain pursued global ambitions, but the real momentum of globalization began with the Industrial Revolution. The Industrial Revolution led to fundamental changes in production relationships, and technological innovations such as the steam engine and railways enabled rapid traversal of space, accelerating globalization. The emergence of nation-states in the modern era added a new dimension to globalization, but developments following World War II and the digital revolution further highlighted globalization through the erosion of boundaries and the transition to a consumption-oriented societal structure. The article points out that globalization not only transcends geographical limits but also has profound effects in social, economic, and cultural fields, and with the advent of the nanotechnology revolution, a third industrial revolution has begun, transforming the world into a multi-centric structure. In this process, the role of nation-states has diminished, and transnational corporations and various centers have come to the forefront.

Keywords: Globalization, Sociology, History

Atf vermek için / To cite: Aytepe, O. (2024). Küreselleşme: Subjektif Bir Değerlendirme. *Aizanoi Academia*, 2(2), 113-120.

¹ Arş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ozan.aytepe@dpu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-3008-380X

Giriş

Küreselleşme, insanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren var olan ve zamanla evrilen bir süreçtir. Antik çağlardan günümüze dek süregelen bu sürecin dinamikleri, çeşitli medeniyetlerin ve imparatorlukların genişleme politikalarıyla şekillenmiştir. Büyük İskender'den Osmanlı'ya, Roma'dan Büyük Britanya'ya kadar pek çok güç, küresel etki ve hakimiyet peşinde koşmuş, bu arayışlarını farklı dönemlerin koşulları ve teknolojileriyle desteklemiştir. Sanayi devrimi ve ardından gelen ikinci sanayi devrimiyle birlikte küreselleşme, yeni bir boyut kazanmış, teknolojinin getirdiği imkanlarla birlikte insanlık, zaman ve mekân kavramlarını yeniden tanımlamaya başlamıştır. Bu makale, küreselleşmenin tarihsel arka planını ve bu sürecin insanlık üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Küreselleşme sürecinin tarihsel arka planına bakıldığında, insan ve toplumun doğayla olan ilişkisinde radikal değişimler göze çarpmaktadır. İnsanoğlunun kara kıtadan Mezopotamya'ya ve sonrasında diğer kıtalara yayılmasıyla başlayan bu serüven, günümüzde dijital devrim ve nano teknoloji gibi yeniliklerle devam etmektedir. Bu süreçte, coğrafya ve zaman arasındaki ilişki yeniden tanımlanmış, uzam ve zaman kavramları arasındaki sınırlar belirsizleşmiştir. Antik dönemlerde büyük coğrafyalara hâkim olma arzusu, modern dönemde teknolojinin sağladığı imkanlarla küresel bir dünya düzeninin inşasıyla yerini değiştirmiştir.

Sanayi devrimiyle başlayan ve şehirleşme, üretim ilişkilerindeki değişiklikler ve teknolojik ilerlemelerle devam eden süreç, küreselleşmenin hız kazanmasına neden olmuştur. Bu dönemde, coğrafi sınırların önemi azalmış, insanlar ve malların dünya genelinde hızla hareket etmesi mümkün hale gelmiştir. Buhar makinesi ve demiryolları gibi icatlar, insanın doğa karşısındaki gücünü artırmış ve uzamın hızla kat edilmesini sağlamıştır. Bu sürecin bir sonucu olarak, ulus devletlerin çizdiği sınırlarla birlikte, küreselleşme karşısında ulus devletlerin rolü sorgulanır hale gelmiştir.

Küreselleşmenin etkileri, sadece coğrafi ve ekonomik alanlarla sınırlı kalmamış, kültürel ve sosyal yapıları da derinden etkilemiştir. Küreselleşme süreci, kültürel çeşitliliği tehdit ederken, aynı zamanda kültürel melezleşmelerin önünü açmıştır. Global markaların yerel pazarlara girişi, yerel tatların ve kültürel öğelerin globalleşmesine neden olmuştur. Bu durum, bir yandan küresel bir kültürün inşasına katkıda bulunurken, diğer yandan yerel kültürlerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

Küreselleşmenin bir başka yüzü ise, küresel tektipleşme ve Amerikanlaşma olarak ortaya çıkmıştır. Küresel markaların dünya genelinde yayılması, Amerikan kültürünün ve yaşam tarzının dünya genelinde benimsenmesine neden olmuştur. Bu durum, yerel kültürlerin erozyona uğramasının yanı sıra, küreselleşme karşıtı hareketlerin de doğmasına neden olmuştur. Küreselleşme karşıtları, küreselleşmenin getirdiği olumsuz etkilere dikkat çekerken, aynı zamanda küreselleşme sürecinin kendisi de küresel bir nitelik kazanmıştır. Küreselleşme süreci, insanlık tarihi boyunca süregelen ve günümüzde de devam eden karmaşık ve çok boyutlu bir fenomendir. Bu süreç, teknolojik ilerlemeler, ekonomik değişimler, kültürel etkileşimler ve sosyal dönüşümlerle şekillenmekte, insanlık için hem fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır. Küreselleşmenin geleceği, bu dinamiklerin nasıl yönetileceğine ve küresel sorunlara karşı nasıl ortak çözümler üretileceğine bağlı olacaktır. Bu makale, küreselleşme sürecinin tarihsel gelişimini ve bu sürecin insanlık üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyerek, küreselleşmenin anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

1.Devinim Olarak Küreselleşme

Küreselleşme, yaygın kanının aksine, 19. yüzyılda başlamış ani bir süreç değildir. Birçok düşünüründe vurguladığı üzere, bu olgunun kökleri çok daha eski dönemlere, hatta binlerce yıl öncesine dayanır (Scholte,2005: Therborn,2000, Robertson, 1990). Bu derin tarih, küreselleşmeyi ani ve geçici bir fenomen olarak değil, uzun vadeli, kademeli ve karmaşık bir süreç olarak tanımlamamızı gerektirir. Antik çağlardaki ticaret yollarının kurulması, keşifler ve imparatorlukların genişlemesi ile başlayan kültürlerarası etkileşim, zamanla teknolojik ilerlemeler ve iletişim araçlarının gelişimiyle hız kazanmıştır. Böylece, küreselleşme, günümüzde yaşadığımız şekliyle, tarih boyunca birikmiş etkileşimlerin ve değişimlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu uzun süreçli gelişim, küreselleşmeyi anlamak için geçmişteki ekonomik, sosyal ve kültürel dinamiklerin detaylı bir şekilde incelenmesini zorunlu kılar.

Küreselleşme, siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla kapsamlı bir fenomendir. Bu çok yönlü kavram, insanların, nesnelere, mekanların ve bilginin sınırlar ötesi akışını; bu akışların oluşturduğu yapıları ve etkileşimleri kapsar. Dünya çapında meydana gelen bu süreç, uluslararası ilişkileri, ekonomik sistemleri ve kültürel dinamikleri yeniden şekillendirir. Küreselleşme, sadece mal ve hizmetlerin serbest dolaşımıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda fikirlerin, değerlerin ve yaşam tarzlarının yayılmasını da içerir. Böylelikle, lokal ve global arasındaki sınırlar bulanıklaşırken, dünya çapında yeni sosyal, ekonomik ve politik yapıların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Bu sürecin anlaşılması, günümüz dünyasının karmaşık ilişki ve etkileşim ağlarını çözümlenmek için çok boyutlu bir perspektif gerektirir. Küreselleşme, tarihsel süreçlerin bir ürünü olan ve yüzyıllar boyunca evrilen bir dinamiği ifade etmek için kullanılan modern bir kavramdır. Ekonomik entegrasyonun kökleri, beş yüz yıl öncesine, Avrupa'nın sömürgecilik faaliyetlerine kadar uzanmaktadır. Yine de bu entegrasyon son yirmi beş yılda, teknolojik yenilikler ve iletişim ağlarının genişlemesi, ticari faaliyetlerdeki engellerin kaldırılması ve çok uluslu şirketlerin artan politik ve ekonomik etkisi ile önemli bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde, küresel ölçekte ekonomik ve sosyal yapılar arasındaki etkileşimler derinleşmiş, dünya ekonomisinin sınırları ve yapısı yeniden şekillenmeye başlamıştır (Ellwood, 2003:13).

Yeni kavramların icadı ve bu kavramlar üzerinden yeni bir dünya tasavvurunun geliştirilmesi, aslında bilim ve felsefe dünyasında sürekli gündemde olan bir meseledir. Günümüzde, özellikle sosyal bilimlerde, mevcut düşünce yapılarını aşan ve daha önce var olmayan kavramsal çerçeveleri keşfetme çabası, birçok araştırmacının odak noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Ali Mazrui ve Thomas Comaus gibi düşünürlerin vurguladığı üzere, "biz" ve "onlar" veya "Doğu" ve "Batı" gibi ikili karşıtlıklar üzerine kurulu kavramlar, aslında gerçeklikten ve tarihsel süreklilikten bir kopuşu işaret eder (Mazrui, 2016:33: Comaus,2011:9). Bu tür ikili ayrımlar, modern dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük meydan okumalardan biri olarak görülürken, bu ayrımların gerçekte temelsiz ve yüzeysel olduğu da bir gerçektir. Rene Guenon gibi filozoflar, her kültürün ve ırkın kendine has değerleri, birikimleri ve kültürel özellikleri olduğunu, bu farklılıkların mutlak karşıtlıklar olarak görülmemesi gerektiğini öne sürerler (Guenon,2005:53).

Yeni bir kavramın yaratılması sürecinde, geçmişten tamamen kopmanın beraberinde getirdiği risklerden biri, kavramsal bir yön kaybı ve bu kaybın yol açtığı çözümsüzlüklerdir. Örneğin, "küreselleşme" kavramının, onun çok katmanlı yapısına ve tarihsel boyutlarına inmeden, yalnızca tek bir disiplin çerçevesinde ele alınmaya çalışılması, bu tür bir yön kaybının tipik bir örneğidir. Manfred Steger gibi araştırmacılar da bu yaklaşımı eleştirerek, konunun çok yönlülüğünün ve karmaşıklığının dikkate alınması gerektiğini vurgularlar. Bu nedenle, küreselleşme gibi kavramların incelenmesi, disiplinler arası bir yaklaşımı zorunlu kılar ve tarih boyunca birikmiş bilgilerin, anlayışların bütüncül bir şekilde değerlendirilmesini gerektirir (Steger,2009). Bu bütüncül yaklaşım, sadece mevcut sorunlara değil, aynı zamanda gelecekte karşılaşılabilecek zorluklara karşı sürdürülebilir ve etkili çözümler üretme potansiyeline sahiptir.

Kavramsal yeniliklerin ve bunların toplumsal uygulamalara dönüşümünün, insanlığın karşılaştığı meydan okumalarla başa çıkmanın anahtarlarından biri olduğu açıktır. Bu bağlamda, yeni kavramlar yaratırken, geçmişten tamamen kopmak yerine, geçmişin birikimlerinden ve derslerinden yararlanmak, bu süreci daha zengin ve anlamlı kılar. Ayrıca, disiplinler arası bir yaklaşım, farklı bilgi alanlarından yararlanarak daha kapsamlı ve derinlemesine anlayışlar geliştirmemize olanak tanır. Bu şekilde hem teorik hem de pratik düzeyde, daha yenilikçi ve etkili çözümler üretebilir, böylece insanlığın ortak geleceğini şekillendirmede aktif bir rol oynayabiliriz.

Dünya hep devinim halinde oldu. Bu devinim, insanın misafirliğinden ve bu misafirliği ev sahipliği olarak algılamasından sonra hız kazandı. İnsanoğlunun kara kıtadan Mezopotamya'ya ve diğer kıtalara geçişi milyonlarca yıl sürdü. Bu yönüyle dünyanın küreselleşme eğilimi aslında yeni bir şey değildir; ancak, dünya tarihi ve onun içinde insanın tarihi, onun da içinde sanayi devrimi ve sonrasında ikinci sanayi devrimi düşünüldüğünde, küreselleşme kavramı en fazla içlerinde en kısa süreye yayılmış olan sonuncusuna yakıştır.

Bugünün şartlarıyla kıyaslandığında, Büyük İskender küresel bir hayal kurmuştur. Roma, küresel bir güce yakındır. Osmanlı sultanları küresel bir imparatorluk hayaliyle yaşamışlardır. 19. Yüzyılda Büyük Britanya küresel bir imparatorluğa çok yakındır. En son olarak Hitler'in eğilimi faşizmi küreselleştirmek, Stalin'in yaklaşımı sosyalizmi enternasyonal kılmaktır. Bu açıdan bakıldığında ilahi dinler de ideolojiler

de küresel hedefler gütmüşlerdir. Küreselleşmeden bahsedişimizin 20. yüzyılın sonlarına kalmasının sebebi hem sosyal bilimler müktesebatının ve okuma tarzının ancak olgunlaşması hem de önceki dönemlerde eksik kalan birtakım parametrelerin ancak bir araya gelmesindedir.

Geleneksel toplumlarda zaman ile uzam eşgüdümlü serimlenen iki parametredir. Her ikisi birbirini eşit şekilde kuşatır ve kuşanır. Bir ülkenin coğrafi büyüklüğü zaman kavramlarıyla da anlatılabilir. Bir sonraki şehir 3 günlük yoldadır; hacca 3 ayda gidilir, yarımız aşırı memlekettedir. Dolayısıyla, zaman uzam üzerinden, uzam zaman üzerinden tarif edilir. Ancak öncelikle coğrafya kaderdir ve diğer pek çok şeyi de o belirler. Kısaca belirtmek gerekirse, uzama hükmeden, zamana hükmeder. O yüzdendir ki dönemin tüm hayal kurucuları hep büyük coğrafyalara hükmetmeyi hayal etmişlerdir. Adriyatik'ten Çin seddine uzanan; üç kıtaya hükmeden, ya da üstünde güneş batmayan bir imparatorluk olmak, zamanı uzamla tanımlamaktır. Uzamı zamanı kısaltarak daraltmanın, başka bir deyişle büzüştürmenin mümkün olmadığı bir dönemde küreselleşme, bu günkü anlamıyla söz konusu değildir. Coğrafya, sıkıştırılmamış bir taş plaktır. İnsan doğa karşısında aciz, bu aciziyetinin bilinciyle mahcup ve doğayla bütünleşiktir. Doğa henüz toplumsallaşmamıştır ve insan ve toplum doğaya göre şekil alır. Toplumsal bir doğadan değil, doğal bir toplumdan söz etmek mümkündür. Kozmos ile bir bütün olan insanın, küresel bir dünya inşa etmesi henüz imkansızdır, çünkü, henüz zamanı aşan bir hızda doğayı düzleştirme imkanına sahip değildir. Dolayısıyla, engelli, kesintili ve sınırlı olup her seferinde belli bir kıvama geldiğinde sönmülenen bir küreselleşmeden söz edilebilir. Özellikle belirtilmesi gereken şey ise, zaman ile uzamın bütünleşik olduğudur.

Modern döneme gelindiğinde, sanayi devrimi ve şehirleşme ile büyük ve ani değişim başlar. Bu değişim öyle radikaldir ki, köyden kente yaşanan büyük iç göçten başka, tüm üretim ilişkileri de değişecektir. Kendi kendine yeten üretimin yerini alan kapitalist üretim ekonomisi, artık ürüne sebep olduğundan, bu ürünler için pazar aramak bir yandan, ihtiyacı olanı üretemeyen devasa şehirlere taşınan mallar öte yandan, yeni bir devinimi yanında getirecektir. Buhar makinesiyle birlikte tabiatın bağrını delebilen insan, tarihte ilk kez kendini tabiat karşısında güçlü hissedecektir. Demiryolları, karayolları ve sonraları havayolu ile uzamı hızla kat etmeye başlamasıyla da artık küreselleşmenin dünya geneline yayılması söz konusudur. Ancak dünyayı düzleştiren bu sürecin iki ana belirleyici unsuru söz konusudur: Birincisi, sanayi devrimine öncülük eden Kıta Avrupa'sının "hayali cemaatlere", yani uluslara bölünmesidir (Calhoun, 2016:11-16). İkincisi: Kapitalizmin küreselleşmesi olarak nitelenebilecek "dünya sistemi"nin, Avrupa'dan doğup dünyanın geri kalanını bazen Pazar, bazen sömürge olarak şekillendirerek hızla ilerlemesidir (Wallerstein, 2010). İnsanlık, Avrupa özelinde dünyayı düzleştirirken, el değmemiş topraklara uzanarak "doğayı toplumsallaştırmaktadır". Ancak, bir yandan da zaman ile uzam, çizilen nevezuhur sınırlar yoluyla birbirinden koparılmaktadır. Ulus devlet, çizdiği dış sınırlarla diğer ulusları ötekileştirmekte, iç sınırlarla da kurumlara raptettiği yeni toplumu soydan kabileyeye, kabileden klanla dönüşen yapısı artık daha büyük bir topluluğun tarifi olarak ulusa evrilecek, evrilirken de katılaştacaktır (Giddens, 2004:69). Sanayileşme ve modernleşme evresindeki şehirleşmeye kadar hiç bu kadar insan bir arada yaşamamıştır. Savaşlarda, felaketlerde, ibadetlerde ve göçlerde geçici süreliğine bir araya gelen insan kalabalıkları, modern toplumla birlikte sürekli olarak şehirleri doldururken, kutsadığı birlik modeli de ulus devlet olacaktır. Ulus devlet tam bir katılışma, katılışırken de içte birleşirken dışta ayrışma modelidir. Wagner bunu iç ve dış sınırlar çizme ve içe kapanma şeklinde tarif etmektedir (Wagner, 2000). Modern toplum biçimi küreselleşmeden çok, Avrupa merkezli bir kolonyalizmin önderliğinde şekillenmiştir. Böldüğü uzam katı yapılara dönüşürken, dünya sahnesinde gücü elinde bulunduracak aktörler, aynı anda hem zamana hem uzama hâkim olabilen batılı ulus devletler olacaktır. Kendi elleriyle parçaladığı ve birbirinden kopardığı zaman ile uzama, küreselleşmenin öncülü olarak görebileceğimiz 19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın ortalarına kadar ulus-aşırı şirketler adına bekçilik etmek yine ulus devletlere düşecektir. Henüz halen katı yapılar halinde tebarüz eden üretim ve lojistik, iktidar ile siyaset arasında bir süre daha ulus devlete kendisini değerli hissettirecektir. Coğrafya ise bu dönemde bir "kompakt disk"tir.

Küreselleşmenin tüm ağırlığı ile kendisini hissettirmesi, katı yapıların sıvılaşması, üretim odaklı toplumsal yapının tüketim odaklı hale gelmesi, sınırların aşınması ve geçirgen hal alması ile olmuştur. Katılıkların çeşitli kırılma anları olmuştur (Bauman, 2019). II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan küresel kapitalizmin refah dönemi, İkinci Sanayi Devrimi diyebileceğimiz dijital devrim, teknolojinin toplumsallaşması diyebileceğimiz otomobilin ve uçağın halka inmesi, Berlin Duvarı'nın ve Sovyetler Birliğinin Yıkılması ile hem sembolik olarak hem de gerçeklik olarak katılıkların aldığı ciddi darbe. Modern dönemde kapitalist ve sosyalist dünya üzerine kurulu iki kutuplu dünyanın yerini 90'lı yıllarda

Amerika'nın tek süper güç olarak kaldığı tek kutuplu dünya takip etmiştir. Modernliğin paradigması üretim olup başkenti Paris iken, postmodernliğin paradigması tüketim olup başkenti New York'tur. Üçüncü Dünya'yı, hiçbir zaman aksiyom oluşturmadığı için burada anmıyoruz. İktidarın, tüketimin, pazarlamanın ağlar üzerinden dolaştığı bu "Ağ Toplumu"nda kısa süreliğine tek kutup ve tek merkez hüküm sürecektir (Castells, 2013). O da Amerika'dır. Yaşanan bir hız çağı olup, zaman ve uzam tekrar kenetlenmiştir. Geleneksel ve modern dönemden farklı olarak uzam artık bir "flaş disk", hatta "bulut"tur. Coğrafya bir hız çağında zamanın elinde büzülmüş olup, bu sefer zamana hükmeden uzama hükmetmektedir.

Hız çağının etkisiyle her şey hızla görünüp kaybolmakta ve yeşerip solmakta olduğundan, 2000'li yıllarla birlikte nano teknoloji devrimi üçüncü bir sanayi devrimini başlatmıştır. Bunun başlıca etkisi, sermayenin el değiştirmesi, yeni zenginlerin doğması ve merkezin kayması olmuştur. Dünya halen tek kutuplu bir izlenim vermekle birlikte, artık "çokmerkezli"dir. Amerika kapitalizmin kutbunu oluşturmakta ve fakat Avrupa ile Güney Kore ile Çin'in başı çektiği farklı merkezler ön plana çıkmaktadır. Ulus-aşırı şirketlerin ürettiği ürünler, çeşitli merkezlerden tüm dünyaya akmakta, sınırlar geçirgen hale gelmekte, ulus devletler iktidar özelliğini kaybedip birer teşrifatçıya dönüşmekte, hatta kendi topraklarında küresel şirketlerin kullandığı bölgelerin bekçiliğini üstlenmektedirler.

2.Küresel/Küyerel: Tektipleşme

Ritzer küreselleşmeyi, "artan akışkanlıkları ve insanların, nesnelere, mekanların, bilginin büyüyen çokyönlü akıntıları ile bunların karşılaştığı ve yarattığı yapıları içeren gezegen çapındaki bir süreç ya da bir dizi süreç" olarak tanımlıyor (Ritzer, 2011: 20). Küreselleşmeyi, postmodern bir hız çağında, insanların, malların ve bilginin dünya çapında deveranı ve iç içe geçmesi olarak tanımlamak da mümkün. Bunun için adı geçen üç unsurdan herhangi birinin ya da ikisinin herhangi bir yerde sabit olması bu durumu değiştirmez. Küresel akıntılar sadece hareket halindeki yapıları değil, sabit yapıları da etkiler. Akış halinde olan şey bazen bir meta, bazen bilgi, bazen de insan veya insanlardır. Bu akışın debisi öylesine yüksektir ki, sabit yapıları aşındırdığı veya yerinde çürüttüğü için, yerel olanın ve kök salmış olanın aleyhine işleyen bir süreç yaşanır.

Küreselleşmenin artık tek yönlü olmadığı hemen herkesin kabulüdür. Ana kutbu halen Amerika olsa da pek çok konuda patenti orada bulunan ve fakat dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan bir süreç dünyanın geri kalanına hızla intikal eder. Küreselleşmede bir ürünün ilk olarak nerede ve kim tarafından üretildiğinin önemi yoktur. Önemli olan, o ürünün küreselleşebilme esnekliğidir. Hamburgeri ilk olarak Hamburglular bulmuş olabilir; ancak Hamburger bir Amerikan yiyeceğidir. Bu ürünün Amerika'dan tüm dünyaya yayılması ve üretiminden tüketimine kadar her yerde standardını korurken büyük ölçüde kopyalanması, "dünyanın mcdonaldlaştırılması" olarak bilinir (Ritzer, 2014). Mcdonald'dan Coca Cola'ya, ondan Apple'a kadar pek çok ürünün sadece kendilerinin değil, kullanılma biçimlerinin ve tüketim biçimlerinin dahi onlarla ilgili dünyanın her yerinde bir ortak kültüre sebep olması ise "dünyanın Amerikanlaştırılması"dır (Ritzer, 2011: 105-119). Amerikan tarzı yaşam biçiminin tüketim bazında kredi kartları üzerinden kopyalanmasına ise, American Express kredi kartından mülhem olarak "Amerikan İfadesi" diyenler de olmuştur (Ritzer, 2011: 113). Amerikan ürünleri tüm dünya vatandaşları tarafından öylesine benimsenmiştir ki Amerika dışındaki girişimciler benzer ürünleri kendi ülkelerinde de üretmeye başlamışlardır. Mekke Kola, Le Kola gibi markalar bunun örnekleri olup, bu durum "Amerikasız Amerikanlaşma" olarak adlandırılır (Ritzer, 2011: 112).

Yukarıdaki tüm bu örneklerin meydana getirdiği halin "küresel tektipleşme" olarak adlandırılması da mümkündür. Aynışlaşma ya da tektipleşme artık öyle bir noktaya ulaşmıştır ki, bu durum pek çok sosyal bilimciyi yerel kültürlerin yok olması konusunda endişelendirmektedir. Dünyada bugün pek çok dil, pek çok yemek, pek çok müzik türü ve folklorik unsurlar yok olmakla karşı karşıyadır. Pek çok insanda küreselleşme karşısında oluşan korkuya "globofobi" denmektedir (Ritzer, 2011: 70). Küreselleşme karşıtlarını bir araya getiren bu korku, globalleşme yandaşlarını da harekete geçirmiş, iki taraf arasında sonu gelmez tartışmalar baş göstermiştir. Ancak paradoksal biçimde, küreselleşme karşıtı pek çok hareketin kendisi de küreselleşme eğilimi göstermektedir. Greenpeace gibi, Femen gibi, çeşitli işçi sendikaları gibi örnekler, ulus aşırı yapılanmalar haline gelerek, küreselleşme karşıtı küresel yapılara dönüşmüşlerdir.

Gerek küreselleşme karşıtlığının gerek yerel cemaatlerin uyum sorunlarının etkisiyle, akıllıca davranan pek çok ulus aşırı şirket küresel tektipleşmedeki tehlikeyi fark ederek, küresel standartlar ve ilkeler ile yerel tat ve kültürleri bir araya getirmesini bilmiş ve “küyerelleşme” diye de anılan bir “kültürel melezleşme”nin önünü açmışlardır (Ritzer, 2011: 272). Bugün Algıda gibi bir markanın Maraş Usulü Dondurma üretmesi, Knor’un “Tutmaç Çorbası” üretmesi bunun tipik örneklerini oluşturmaktadır. Artık dünya “melez desenler” (Göle, 2000) ile bezenmiş bir gökkuşağıdır. Ancak bu melezleşme, bir başka korkuyu daha yanında getirmektedir. O da postmodern bir yozlaşma korkusudur. Bu korkuyu seslendirenlere göre, her ne kadar bu tür melezleşmeler lokal tatları içinde barındırıyorsa da aslında bu bir tuzak olup, zamanla hâkim kültürden yana yaşanacak baskın değişim yerel olanın ortadan kalkmak yerine yozlaşarak kimliğini yitirmesiyle son bulacaktır. Yozlaşma korkusu, özellikle dinlerin melezleşmesi konusunda öne çıkmaktadır. Bugün dinler arası diyalog, farklı dinlere mensup kişiler arası evlilikler ve hızlanan göçlerle yaşanan yeni karışımlar bir yandan birlikte yaşama pratiklerini geliştirirken diğer yandan inançların ve kültürlerin melezleşerek yozlaşmasını yanında getirmektedir.

3.Sonuç

Küreselleşme süreci, insanlık tarihinde derin izler bırakan ve günümüzde de etkilerini artarak sürdüren bir fenomendir. Bu süreç hem geçmişte hem de günümüzde, kültürel, sosyal ve ekonomik boyutlarda insan yaşamını dönüştüren dinamiklerle doludur. Antik çağlardan başlayarak, sanayi devrimi ve dijital çağın getirdiği yeniliklerle küreselleşme, dünyanın dört bir yanını etkisi altına almıştır. Bu etkileşimler hem olumlu sonuçlar doğurmuş hem de yeni sorunları beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin getirdiği en önemli olumlu sonuçlardan biri, dünya genelinde bilgi, mal ve hizmet akışının hızlanmasıdır. Bu durum, farklı kültürler arasında daha önce olmadığı kadar yoğun bir etkileşim sağlamış ve dünya vatandaşlarının birbirlerini daha iyi anlamalarına olanak tanımıştır. Ayrıca, küresel ekonominin gelişmesiyle birlikte, pek çok ülke ekonomik büyüme kaydetmiş, yaşam standartları yükselmiş ve fakirlik oranları azalmıştır. Ancak, küreselleşme sürecinin olumsuz sonuçları da göz ardı edilemez. Küresel tektipleşme, yerel kültürlerin yok olma tehdidi altında olmaları, ekonomik eşitsizliklerin artması ve çevresel tahribat, küreselleşmenin getirdiği başlıca sorunlardır. Ayrıca, küreselleşmenin hızı, toplumların bu değişimlere uyum sağlamakta zorlanmalarına neden olmuştur. Bu durum, küresel ölçekte çeşitli sosyal ve politik gerilimlere yol açmıştır. Küreselleşme sürecinin geleceği üzerine yapılan tartışmalar, bu fenomenin çift yönlü doğasını göz önünde bulundurarak yürütülmelidir. Küreselleşmenin olumlu etkilerinden faydalanırken, olumsuz sonuçlarını minimize etmek için uluslararası iş birliği ve koordinasyonun önemi vurgulanmalıdır. Ayrıca, küreselleşmenin getirdiği değişimlere adaptasyon sürecinde, yerel değerlerin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi gerekmektedir.

Küreselleşme karşıtı hareketler ve küyerelleşme eğilimleri, bu sürecin yarattığı sorunlara çözüm bulma çabası olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareketler, küreselleşmenin getirdiği tehditlere karşı yerel kültürleri, değerleri ve çevreyi koruma amacı gütmektedir. Küreselleşme ve küyerelleşme arasındaki denge, küresel sorunlara yerel çözümler bulunmasını ve kültürel çeşitliliğin korunmasını sağlayabilir. Küreselleşme süreci hem fırsatlar hem de zorluklar sunmaktadır (Robertson, 1995:28). Bu sürecin geleceği, küresel ve yerel aktörlerin bu dinamiklerle nasıl başa çıktığına bağlıdır. Küreselleşmenin olumlu yönlerinden maksimum düzeyde faydalanırken, olumsuz etkilerini azaltacak politikaların geliştirilmesi, sürdürülebilir bir gelecek için hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda, küresel iş birliğinin ve dayanışmanın artırılması, yerel değerlerin korunması ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, küreselleşme sürecinin daha adil ve dengeli bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunabilir. Böylelikle, küreselleşme sürecinin geleceğini şekillendirecek olan, ulusal hükümetler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve bireyler arasındaki etkileşimlerin niteliği olacaktır. Bu etkileşimler, küresel sorunlara karşı koymak ve küresel fırsatlardan adil bir şekilde yararlanmak için gerekli stratejilerin belirlenmesinde kritik bir role sahiptir. Küreselleşmenin getirdiği zorluklarla başa çıkabilmek için, küresel dayanışma ve iş birliği daha önce hiç olmadığı kadar önem kazanmaktadır. Bu iş birliği hem ekonomik hem de sosyal politikaların yeniden şekillendirilmesini gerektirmekte; çevresel sürdürülebilirlik, ekonomik adalet ve sosyal inklüzyon gibi temel ilkelerin ön plana çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır.

Küreselleşme sürecinin getirdiği hızlı değişimler, bireylerin ve toplumların adaptasyon kapasitelerini zorlamakta, bu durum da sosyal dengesizliklere ve kimlik krizlerine yol açabilmektedir. Bu

bağlamda, eğitim sistemlerinin güçlendirilmesi ve bireylerin küresel vatandaşlık bilinciyle donatılması, küreselleşmenin olumlu ve olumsuz yönleriyle başa çıkabilmek için hayati önem taşımaktadır. Eğitim, küreselleşmenin getirdiği değişimlere adaptasyon sürecinde bireylere kritik düşünme becerileri kazandırarak, onları daha bilinçli ve etkili bir şekilde hareket etmeye teşvik etmektedir. Ayrıca, teknolojik ilerlemenin ve dijitalleşmenin getirdiği imkanlardan yararlanarak, küresel iletişim ve iş birliği platformlarının geliştirilmesi, farklı kültürler arası etkileşimi artırarak, küresel anlayış ve hoşgörüyü teşvik edebilir. Dijital teknolojiler, küresel sorunlara yenilikçi çözümler üretme potansiyeline sahip olup, küreselleşmenin getirdiği fırsatları geniş bir kitleye yayma gücüne sahiptir. Son olarak, küreselleşmenin getirdiği ekonomik ve sosyal değişimler, çevresel sürdürülebilirlik konusunda da yeni yaklaşımların benimsenmesini gerektirmektedir. Küresel ısınma, biyoçeşitlilik kaybı ve çevresel kirlilik gibi sorunlar, ancak küresel çapta iş birliği ve koordinasyonla çözülebilir. Bu nedenle, ekonomik kalkınmanın çevre üzerindeki etkilerini azaltmayı hedefleyen politikaların uygulanması, küreselleşme sürecinin sürdürülebilir bir şekilde ilerlemesi için elzemdir. Küreselleşme süreci hem zorluklar hem de fırsatlar sunmaktadır. Bu sürecin geleceğini şekillendirecek olan, küresel sorunlara karşı ortak bir vizyonla hareket edebilme ve küresel fırsatlardan adil ve sürdürülebilir bir şekilde yararlanabilme kapasitemizdir. Bu kapasiteyi geliştirebilmek için, küresel iş birliğinin ve dayanışmanın artırılması, eğitim ve teknolojiye erişimin genişletilmesi ve çevresel sürdürülebilirlik politikalarının benimsenmesi gerekmektedir. Bu yolda atılacak adımlar, küreselleşmenin geleceğini daha adil, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir yönde şekillendirebilir.

Yazar Beyanı

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak yazar(lar) tarafından hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Çalışma tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Bauman, Z (2019), *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçlar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Calhoun, C. (2016). The importance of imagined communities—and Benedict Anderson. *Debats: Revista de cultura, poder i societat*, (1), 11-16.
- Camous, T. (2011). *Doğular, Batılar, Yirmi Beş Asırlık Savaş*, Fransızcadan (çev. Hande Güreli Bilge). Ankara: Kültür Sanat.
- Castells, M (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi / Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 1*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göle, N, (2000). *Melez Desenler İslam ve Modernlik Üzerine*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Guenon, Rene. (2005). *Modern Dünyanın Bunalımı*. (Çev. Mahmut Kanık). Ankara: Hece Yayınları.
- Mazrui, A. Ali. (2016). *Dünya Siyasetinde Kültürel Etkiler* (Çev. Çağla Taşkın). Ankara: Hece Yayınları.
- Ritzer, G. (2011), *Küresel Dünya*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Ritzer, G. (2014), *Toplumun McDonaldlaştırılması*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Robertson, R. (1990). *Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept*. Der. Mike Featherstone *Global Culture: Nationalism, Globalization and Modernity*, Sage: London.
- Scholte, Jan, Aart. (2005). *Globalization*. Der. George Ritzer, *Blackwell Companion to Globalization*, Maiden, Blackwell: MA.

Steger, B. Manfred. (2009). *Globalization*. Oxford university Press: UK.

Therborn, Goran. (2000). *Globalization, Dimension, Historical Waves, Regional Effects, Normative Governance*, International Sociology 15.

Wagner, H. (Ed.). (2000). *Globalization and unemployment*. Springer Science & Business Media.

Wallerstein, I. (2010), *Modern Dünya Sistemi 1* (çev. Latif BOYACI), İstanbul: Yarı Yayınçılık

Wayne E. (2003). *Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu* (Çev. Betül Dilan Genç) 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.

TARIM SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE VE DİĞER ÜLKELER İLE KARŞILAŞTIRILMASI

AGRICULTURAL SECTOR WITH TURKIYE AND OTHER COUNTRIES COMPARISON

Tuba Yıldız¹

Hatice Dayar²

Öz

Tarım sektörü, geçmişte, günümüzde ve gelecekte insanların beslenme ihtiyacını karşılayan ana sektördür ve ikamesi yoktur. Tarım sektörü, besin kaynağı olmasının yanında sanayiye sağlamış olduğu hammadde kaynakları ve ekonomiye katkı sağlaması açısından da önemlidir. Bundan dolayı günümüze kadar ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişiminde çok önemli görevler üstlenmiş, gelecekte de bu görevleri üstlenmeye devam edeceği beklenmektedir. Bu nedenle tarım sektörü, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla, toplumun bütün kesimlerini yakından ilgilendirmektedir. Çalışmada Türkiye'deki tarım sektörü ile seçili ülkelerdeki (Çin, Hollanda, Fransa, İspanya ve Romanya) tarım sektörü karşılaştırılmıştır. Bu ülkelerin seçilmesinde temel faktör tarım sektörü açısından küresel boyutta dikkat çeken ülkeler olmalarıdır. Hazırlanan çalışmada, ülke ekonomilerinin tarım sektöründe sağlamış oldukları başarının kavranması ile Türkiye'nin tarım sektöründe gelişmişliğin sağlanabilmesi açısından yapılması gereken yenilik veya iyileşme hareketlerinin açıklanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarım, Tarım Sektörü, Tarım Politikaları.

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi:

30.04.2024

Kabul Tarihi:

18.09.2024

JEL Kodları: S10, S14, S17

Article Info

Research Article

Article History

Received:

30.04.2024

Accepted:

18.09.2024

JEL Codes: S10, S14, S17.

Abstract

The agricultural sector is the main sector that meets the nutritional needs of people in the past, present and future, and there is no substitute. In addition to being a source of food, the agricultural sector is also important in terms of the raw material resources it provides to the industry and its contribution to the economy. For this reason, it has undertaken very important duties in the economic and social development of countries until today, and it is expected that it will continue to undertake these duties in the future. For this reason, the agricultural sector closely concerns all segments of society with its economic, social and environmental dimensions. In the study, the agricultural sector in Turkey was compared with the agricultural sector in selected countries (China, Netherlands, France, Spain and Romania). The main factor in choosing these countries is that they are countries that attract global attention in terms of the agricultural sector. In the prepared study, it is aimed to understand the success of the country's economies in the agricultural sector and to explain the innovation or improvement actions that need to be taken in order to ensure development in Turkey's agricultural sector.

Keywords: Agriculture, Agricultural Sector, Agricultural Policies.

Atıf vermek için / To cite: Yıldız, T. ve Dayar, H. (2024). Tarım Sektörünün Türkiye ve Diğer Ülkeler ile Karşılaştırılması. *Aizanoi Academia*, 2(2), 121-146.

¹Maliye Bilim Uzmanı, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Maliye Ana Bilim Dalı, tubayldz63@gmail.com, Orcid: 0000-0002-1239-2895

²Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, hatice.dayar@dpu.edu.tr, Orcid:0000-0003-1186-5125

Giriş

Tarım sektörü, özellikleri yönünden diğer sektörlerden önemli farklılıklar gösterir. Tarım sektörü sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre, ülkeler arasında ve aynı ülke içinde de çok büyük değişiklikler gösterebilir. Devletler ile toplumların ekonomik olarak kalkınmasında son derece büyük rolü bulunan tarım sektörünün önemi gün geçtikçe artmaktadır. İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar tarım sektörü, üretim faaliyetleri ve toprak mülkiyeti açısından çeşitli aşamalar geçirmiştir. Avcılık ve toplayıcılık dönemi ile başlayan tarımsal faaliyetler günümüzde, bilgi ve teknolojinin kullanıldığı uzmanlaşmış ve planlı tarım işletmeciliği almıştır. İnsanların topraktan ve hayvandan yararlanması geçmişten günümüze çeşitli dönemlerden oluşmaktadır. Bu dönemler; toplayıcılık, av ve balıkçılık, ilkel ziraatçılık, geçimlik tarım, uzmanlaşmış tarım ve modern tarımdır (Direk, 2010, s. 18).

Tarımı kavramsal olarak şu şekilde tanımlamak mümkündür; ekonomik, doğal ve kültürel şartlara bağlı olarak üretim faktörlerini rasyonel bir şekilde kullanmak suretiyle bitkisel ve hayvansal üretim yapmak veya bu ürünleri işleyerek bir kazançtır. Toprak ve su kaynakları, bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık ve su ürünleri tarımın alt sektörüdür. Bu temel faaliyet kollarının tümüne ise tarım sektörü denilmektedir. Günümüzde tarım sektörünü oluşturan bu emel faaliyet kollarına ilave olarak tarımsal mamulleri işleme, depolama, tasnif etme, ambalajlama ve değerlendirme gibi faaliyetler de tarım sektörü içerisinde yer almakta olup önemli bir paya sahip olmaktadır (Zincirlioğlu, 1977, s.9).

Tarım sektörünün kendine özgü bir takım özellikleri vardır. Bu özelliklerin başında tarım sektörü ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinden bağımsız bir şekilde ağırlıklı olarak doğa koşullarına yani tarım faaliyetinin yapılacağı bölgenin iklim koşullarına bağlı olması gelmektedir. Ayrıca üretim için gerekli olan sürenin kısaltılmamasıdır. Tarımsal faaliyet sonucu alınacak ürün miktarını ve verimliliği doğrudan etkileyen ancak insanların kontrol edemediği tabiat şartları tarımsal üretimi ve tarım sektörünü etkilemektedir. Bundan dolayı tarımsal faaliyette tek başına sadece girdi miktarı değil aynı zamanda yağışın zamanı, miktarı, çeşitli bitki ve hayvan hastalıkları ve bunun gibi bir takım doğa olayları gibi dış etkenler tarım sektöründe belirsizliği ve riski artırmaktadır (Zeybek, 2012, s. 20).

Çalışmada Türkiye'deki tarım sektörü uluslararası alanda ön plana çıkan devletlerle karşılaştırılmıştır. Burada öncelikle tarım sektörü kavramsal olarak ele alındıktan sonra Türkiye ve örnek alınan ülkelerde tarım sektörünün gelişimi, ekonomideki yeri ve uygulanan politikalar açıklanmıştır. Daha sonra Türkiye ve diğer ülke tarım sektörü karşılaştırılarak benzerlikler, farklılıklar ele alındıktan sonra öneriler getirilmiştir.

1. Türkiye ve Diğer Ülkelerde Tarım Sektörünün Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Uygulanan Politikalar

Türkiye ve diğer ülke tarım sektörlerinin karşılaştırılması için önce Türkiye daha sonra Çin, Hollanda, Fransa, İspanya ve Romanya Devletlerinde tarım sektörüne ilişkin açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

1.1. Türkiye'de Tarım Sektörünün Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Uygulanan Politikalar

1.1.1. Tarım Sektörü 'nün Gelişimi

Türkiye'de Atatürk döneminde (1923-1938) tarımda yapısal dönüşüm için, Osmanlı rejiminden Cumhuriyet'e geçişin sağladığı bazı zorunlu manevralarla, çok zor koşullara ve kısıtlı imkânlarla rağmen, birden fazla hamle yapılmıştır (Kalaycı, 2012, s.98). Osmanlı Devleti ilk

zamanlar toplum olarak göçebe nitelikler gösterdiği için tarım hususunda beklenen performansın altında kalmıştır. Fakat Osmanlı Devleti'nin bir imparatorluğa dönüşmesi ve sahip olduğu sınırların genişlemesi sonucu bu alandaki idari sistem de gelişim göstermiştir. Sonuç olarak Osmanlı'nın toplam nüfusunun %80'e tekabül eden kısmı yaşamını tarım üzerinden idame ettirmiştir (Öz, 2000, s. 22).

Osmanlı Devleti'nin ekonomisi tarıma dayanmaktaydı. Tarımsal üretimde faydalanılan araçlar öküz ve karasabandı. Osmanlı toplumunu, yönetici sınıf ve reaya (köylü, tüccar, zanaatkar, göçebe topluluklar) meydana getirmekteydi. Üretimi ve ticareti sağlayan ve devlete vergi ödeyen kesimi, reaya oluşturmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin ekonomi politikalarına incelenirse genel hatlarıyla üç noktaya öncelikli davranıldığı kaydedilmiştir. Bunlardan ilki, ordu, saray ve bürokrasinin de mevcut olduğu şehirlerin beslenme ihtiyacının karşılanmasıdır. İkincisi, merkezi bir devlet olan Osmanlı Devleti'ne gelir oluşturmak için vergi alınması ve bu nedenle de devletin ekonomik faaliyetlere müdahalede etmesidir. Üçüncüsü ise toplumsal düzenin varlığının korunma altına alınması ve yeniden üretilmesidir (Pamuk, 2008, s. 20-23).

Osmanlı Devleti'nin Türkiye Cumhuriyeti'ne bıraktığı tarımsal yapı üç bölüme ayrılarak açıklanmaktadır. Bunlardan ilki aile tarzında üretim yapan küçük işletmelerdir ve sayıca fazladır. İkincisi sayıca az bulunan kapitalist işletmelerdir, üçüncüsü ise genelde Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi bölgelerde seyredilen büyük toprak sahiplerinin sürdürdüğü feodal üretim ilişkileri şeklinde meydana gelmektedir. Cumhuriyet döneminde yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde tarım üretim yapısında çoklu şekillenme olduğu için alınan kararlar ise şöyledir; liberal iktisadi kalkınma stratejisi kapsamında, tarımın geliştirilmesine fayda sağlanması, tarım kesimi ürünlerinin artışını sağlamak ve böylece sanayi sektörü için sermaye birikimi yapılmasıdır. Bu yaklaşım 1929 Büyük Buhranına kadar devam etmişse de krizin ardından müdahaleci politikalar ile sanayileşme yolunun izlenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Tarım sektörüne yönelik politikalar da bu yönde saptanmıştır (Teoman, 2015, s. 203).

1939-1945 döneminde bütün ülkeleri etkileyen savaşın yaşanması sebebiyle Türkiye fiili olarak savaşa katılım sağlamamış olsa da katılacağı düzeyde savaşa hazırlıklı olan bir ordunun beslenmesini sağlamıştır. Osmanlı ordusu için büyük bir kısmı tarımı kendine uğraş edinen takriben bir milyon erkek üretimden çekilmiştir. Tarım üretimi yapanların, üretimden çekilmesi sonucunda dolaylı olarak arz azalmış ve talep artmıştır. Başarılı bir performans sergileyen devletçi politikalar savaşın başlamasıyla sona ermiştir ve tarımsal ürünlerde azalma meydana gelmiştir. 1945'te gerçekleşen tarım sektörü üretimi, 1939 yılında gerçekleşen üretim düzeyinin %40 (buğday üretimi 7 milyon tondan 4 milyon ton) gerisinde kalmıştır (Keyder, 2014, s. 140). Tarım sektörünü iyileştirmek amacıyla kuruluş zamanlarının ardından bazı yenilikler yapılmıştır. Yapılan yenilikler arasında ilk sırada yer alan ise aşar vergisine son verilmesi ile üreticiyi korumak ve üretim düzeyini artırmak hedef alınmıştır. Arazi üzerinde sağlanan kazançtan pay alınmasına son verilerek üretim yapanların geliri yükseltmiş ve üretime teşviki sağlanmıştır (Türkoğlu, 2015, s.55).

Ekonomi politikalarının dönüşüme uğramasında 1980 yılı bir dönüm noktası niteliği taşımaktadır. Devlet tarafından üstelenen rolün sonuna ulaşılmış ve özel sektörün ağırlıklı olacağı şekilde yeni düzenlemelere yer verilmiştir. Yeni ekonomi politikaları sonucunda tarım sektörü de önemli ölçüde etkilenmiş ve zamanla daha da kötüye gidecek bir duruma girmiştir. 1980'li yıllara dek kamuca muhafaza edilen ve desteklenen tarım, küresel boyutta dönüşüme uğrayan ekonomiye uyum sağlayarak Türkiye'de ekonomi politikalarında değişimlerin yaşanması sonucunda, 1980'li yılların ardından korunan ve destek sağlanan bir nitelik kazanmıştır (Bingöl ve Meçik, 2021, s.596).

Türkiye ekonomisinde 1990-1999 döneminde tarımla ilgili dört konu önemlidir. İlk olarak tarımsal Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) özelleştirmelerinin yaygın hale gelmesidir. İkincisi 1990-1994'de ülkemizde emek faktörünün daha geniş bir alana yayılarak bölüşüm payının da artmasıdır. Ayrıca iç ticaret hadlerinin tarım sektörü doğrultusunda artmasında, işçi sendikalarının yaptığı eylemler de önemli olmuştur. Üçüncüsü, 1994 krizinden kaynaklı sonuçlar tarımı büyük oranda etkisi altına almıştır. Belirtilen dönemde destek sağlanan ürün sayısı 26 adet iken 9 adede düşürülmüştür. Bunun esas nedenleri arasında sermayenin merkezileşmesi ile kısa süreli sermaye hareketlerinin hızlanması ve Türkiye ekonomisinde beliren yapısal krizlerdir. Dördüncüsü ise, Türkiye'nin tarım politikasının oluşumunda rol oynayan en önemli dışsal faktörler DTÖ çerçevesinde imzalanan Tarım Antlaşması ve Avrupa Birliği ile imzalanan Gümrük Birliği Antlaşmasıdır (Günaydın, 2006, s. 161).

Avrupa Birliği (AB)'nin tarım sektöründe kendi ihtiyacını karşılayabiliyor olması, üretimde istikrarın sağlanması, refah seviyesini yükseltmek için Ortak Tarım Politikası (OTP) uygulanmaya başlamıştır. Ancak belirli bir sürenin ardından tarım sektöründe üretim fazlalığı verilmiştir. Oluşan bu soruna çözüm olarak Avrupa ise problemi ortadan kaldırmak için, fazla çıkan ürünlerin ihracatını yapmıştır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin, Avrupa pazarına dönüştürmeye yönelik uygulanan politikalar, bu ülkelerin tarım sektöründe kısıtlayıcı politikalar uygulamasına yol açmıştır. Ülkemizin AB üye olma sürecinde, istenilen ilk adım OTP'ye uyum sağlanması olmuştur (Bayraç ve Yenilmez, 2005, s. 31).

OTP'ye uyum çerçevesinde ülkemiz pek çok problem ile karşı karşıya kalmıştır. Bu problemlerden ilkinin finansman konusu oluşturmaktadır. İkincisi ise, uyum sağlandığında Türkiye tarımı ve çiftçisi için yeni bir rekabet ortamı meydana gelecektir. Bu ortamda bazı risk ve belirsizlikler de bulunmaktadır. Bu uyum kapsamında gerekli görülen idari yapıların oluşturulması ve KİT'lerin özelleştirilmesi beklenilmektedir. A B'nden Türkiye'ye karşı yeterli ölçüde finansal kaynağının aktarılamayacağı beklentisi sonucunda Türkiye'nin rekabet gücünde düşüş yaşanacaktır. Sorunlar içerisinde en önemli olanı ise Türkiye'nin AB'ye üye olmadan ve dolayısıyla mali bir destek temin etmeden tarım ürünlerinin gümrük birliği kapsamına dahil edilmemesi yani serbest dolaşımına müsaade edilmesidir. Türkiye'de tarımsal desteklerin niteliğinin değişmesi, tarım çiftçisine bir getiri sağlamamış olması tam aksine girdi maliyetlerinin yükselmesi çiftçileri olumsuz olarak etkilemiştir. Bundan dolayı çiftçinin, yüksek miktarlarda desteklenen ve korunan AB üreticileri ile rekabet olanağı ortadan kalkmıştır (Bingöl ve Meçik, 2021, s.597).

Bu problemlerin yanında fiyat ve pazar politikaları, yapısal politikalar ve mevzuat konularında da problemler ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin ve AB'nin fiyat ile Pazar mekanizmalarında büyük değişkenlikler mevcuttur. Birlik, Ortak Piyasa Düzenine sahiptir ve fiyat mekanizmasında istikrarı oluştururken bu şekilde bir uygulamaya sahip değildir. Avrupa Birliği'nde uygulama safhası bulan fiyat desteği giderek azalmaktayken OTP kapsamında doğrudan ödemelere ağırlık verilmektedir. Türkiye'de tarım sektörünü kapsayan destekler arasında en fazla uygulama alanı bulan politika fiyat desteğidir ve Türkiye'de en önemli destekleme politikalarından girdi desteğine de OTP'de yer verilmemiştir. AB'de destek mekanizmaları, destek seviyelerinde Türkiye'nin aksine, ürün kalitesi ve bölgelerin gelişmişlik düzeylerine istinaden değişkenlik göstermektedir. Ayrıca AB'de oldukça gelişmiş ve kuvvetli olan üretici örgütleri Türkiye'de zayıf bir durumdadır (Türkoğlu, 2015, s.73).

Sanayi alt yapısının oluşmasını ve tarım sektörünün büyümesini önemli ölçüde etkileyen tarıma dayalı sanayi (TDS) durumu, ülkemizde mevcuttur. Tarım ve sanayi sektörleri birbirlerini desteklemektedir. Sanayi sektörüne tarımın hammadde sağlaması ve sanayi sektörünün tarımda kullanılan makineleri bu desteğin varlığını açıklamaktadır. Tarım ve Sanayi arasında meydana gelen bu etkileşim ekonomi üzerinde oldukça olumlu etkileri sağlamaktadır. Türk tarımı, Türk

sanayisine hammadde imkanı sunmaktadır. Hammadde için ithalata ödenmeyen dövizin ülke içerisinde mevcut kalması farklı alanlarda yararlanılmasına yol açmaktadır (Sarı, 2022, s.192).

COVID-19 pandemisinin meydana gelmesi ile, bütün küresel ekonomiler daha önce benzeri görülmeyen bir kriz ile karşılaşmıştır. Pandemi diğer sektörlerde olduğu gibi tarımı da ciddi düzeyde etkisi altına almıştır. Devletler salgının etkilerini hafifletmek için karantina, dışarı çıkma yasağı benzeri uygulamalar ile meydana gelen tüketim artışı, tarım ve hayvancılığın devletlerin ekonomileri için ne derece önemli olduğunu göstermektedir (Koçtürk ve Nuhoglu, 2022, s.17). Türkiye'nin tarımsal üretimi değerlendirildiğinde, kendi ihtiyacına cevap verebilecek bir ülke konumundadır. Ayrıca tarım ve tarıma dayalı sanayi ürünlerinin Türkiye'nin ihracatında önemli bir payı olduğu düşünüldüğünde tarımsal dış ticaretin Türkiye için önemi ortaya çıkmaktadır (Koçtürk ve Nuhoglu, 2022, s.18).

1.1.2. Tarımın Ekonomi İçindeki Yeri

Yıllar itibarıyla Türkiye GSYİH'nin sektörel dağılımı sınırlı değişiklikler göstermiş olup, en çok katkının hizmet sektöründen olduğu görülmüştür. Tarım sektörünün Türkiye GSYH'deki payı yıllar itibarıyla çoğunlukla gerileme trendinde olup, 2022 yılında tarım sektörü Türkiye GSYİH'sının %5,8'ini oluşturmuştur. Türkiye bu tarım sektörü GSYİH oranı ile dünya ortalamasının üzerinde olup orta-yüksek gelir grubu ortalaması ile dünyada 8. büyük tarımsal GSYİH'ye sahiptir (TOBB, 2023). 2021 yılında tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin toplam üretim değerinden aldığı pay %44 olurken aynı dönemde meyvelerin toplam değerden aldığı pay %37 olmuştur. Sebze ise bitkisel üretim değerinin %19'unu oluşturmuştur. 2021 yılı verileri detaylandırıldığında üretim değerleri içinde buğday %11 pay ile birinci olurken buğdayı %7 ile domates, %6 ile pamuk, %5 ile fındık izlenmiştir. Sebze ve meyve birim fiyatlarının tahıla göre yüksek olması üretim değerinden aldıkları payı yükseltmektedir. Bitkisel üretim değerindeki artışlar yıllık enflasyon oranları ile karşılaştırıldığında; 2017 yılından itibaren büyüme oranının enflasyon oranının üzerinde gerçekleştiği izlenmiştir (TOBB, 2023).

Tarım sektörünün, gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) kompozisyonu içerisindeki nispi önemi yıllar içinde azalmakla birlikte, reel olarak üretim istikrarlı bir şekilde artmıştır. 1980 yılında tarım sektörü milli gelirden %25,8 pay alırken, 1980'li yıllarda izlenen ihracata dayalı makroekonomik iktisadi politikaların etkisiyle bu pay hızla düşüşe geçmiş ve 2022 yılında tarım sektörünün GSYH'ye katkısı %4,8 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, tarım sektörünün (tarım, hayvancılık, balıkçılık ve ormancılık) 2022 yılında zincirleme hacim endeksine göre cari fiyatlarla GSYİH içerisindeki payı %4,8 olarak gerçekleşmiştir. 2022 yılında, tarım sektörü %0,6 gibi ılımlı büyüme kaydetmiş olup %5,4 olarak gerçekleşen iktisadi büyümeye katkısı sınırlı olarak gerçekleşmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2023a).

2023 yılının ilk çeyreğinde ise tarım sektöründe yüzde 3,8'lik bir daralma meydana gelmiştir. Bu daralma 2021 yılının üçüncü çeyreğinden bu yana en sert daralma olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte 2023 yılı ikinci çeyreğinde tarım sektörü %1,2 artış kaydetmiş ve GSYİH içerisindeki payı %4,4 olmuştur. Türkiye ekonomisi içinde tarım sektörünün payının yıllar itibarıyla azalmış olmasına karşın, 2022 yılı itibarıyla toplam istihdamın (30,8 milyon) %15,8'sini (4,9 milyon) oluşturduğundan sektör stratejik önemini korumuştur. Bununla birlikte, 2021 yılına göre istihdamdan aldığı pay (%17,2) azalmış olup, tarım sektöründen hizmetler ve inşaat sektörüne yönelmiştir. Öte yandan, TÜİK tarafından açıklanan hane halkı işgücü istatistiklerine göre, 2023 yılı birinci çeyreği itibarıyla tarımsal işgücünün (4,7 milyon) toplam istihdamdan (31,6 milyon) aldığı payın %14,9 olarak gerçekleştiği görülmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2023a).

1.1.3. Uygulanan Tarımsal Politikalar

Tarım politikası, sektörde üretimi gerçekleştiren çiftçilerin ekonomik yaşam standartlarını iyileştirmek, tarım sektörü üretimini kamu yararına uyumlu olacak şekilde teşvik etmek ve düzenlemeler yapmak, kırsal kesimde yaşayan toplumların refah düzeyini yükseltmek, tüketim yapan kesimi aşırı fiyat artışlarına karşı muhafaza etmek amacıyla devletçe alınan önlemleri içermektedir (Kabukçu ve Oğuz,1998,s.251'den Akt. Arslan ve Solak, 2019, s.791). Tarım sektörü özgün nitelikleri ile hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerce desteklenmektedir. Dünya genelinde yapılan politikalar incelendiğinde en köklü politikalar tarıma yönelik gerçekleştirilmiştir. Kimi ülkeler tarımsal ürünlerde sağlığa yönelik politikalar uygularken kimileri ise tarım sektörünün ülke ekonomisi üzerindeki destek payını artırmak amacıyla politikaları iyileştirmiştir (Arslan ve Solak, 2019, s.791).

Genel anlamda tarımsal destekleme politikalarının uygulanmasında amaçlar ise şu şekildedir; Tarım sektörü ürünlerinin fiyatlarında istikrarı ve dengeyi sağlamak, üretim yapanların gelirlerinde kararlılığı sağlamak ve gelir dağılımında adaleti sağlamak, tarımda yapısal gelişmelere uygun olacak işletme yapılarını oluşturmak, tarım sektörü üreticilerinin teknoloji, maliyet ve fiyat bakımından diğer ülkeler ile rekabet edebilir düzeye gelmelerini sağlamak ve ayrıca tüketim yapanlara da uygun fiyattan, istenilen zamanda, istenilen yerde ve de miktarda tarımsal ürün aktarılmasına fayda katmaktır (Işın, 2000, s.15). Türkiye'de tarımsal desteklemeler, çiftçilerin gelirini yükseltmek, tarıma destek vermek ve gıda güvenliğini sağlamak hedefleri ile birden fazla programlar ve politikalar kullanılarak uygulanmaktadır. Bu desteklemeler çoğunlukla kamu eliyle birden fazla teşvik ve mali destekler olarak verilmektedir. Uygulamaya alınan tarım desteklemeleri çeşitli yöntemlerle çiftçilere aktarılmaktadır. Bunun ilki ve en yaygını tarım destekleme projeleridir. Bu projeler arasında ise modern tarım tekniklerinin benimsenmesine karşı teşvik etmek, sulamada kuvvetli bir altyapının varlığı ve tarım sektöründen elde edilen üretimi artırmak gibi hedefleri mevcuttur. Tarımsal destek çeşitlerinden bazıları da fiyat desteğidir. Tarım kredi kooperatifleri ile de tarım üreticisi ülkeye destek verilmektedir. Yaygın olarak kullanılan başka bir tarımsal destek türü ise doğrudan gelir desteğidir. Ayrıca devlet bitkisel üretim desteklemeleri de vermektedir. Hayvancılık desteklemeleri yoluyla da kamu tarafından hayvan üreticilerine süt, et ve diğer hayvansal ürünlerin üretimini teşvik etmek için birden fazla destekleme imkânı sunulmaktadır. Belirtilen desteklemeler, hayvan başına ödemeler, yem desteği gibi çeşitli alanlarda sağlanabilir. Son olarak, devlet organik tarım desteği ile organik tarımın teşvik edilmesi yönünde desteklemeler de yer vermektedir (Uslu, 2023, s.37).

1.2. Çin'de Tarım Sektörünün Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Uygulanan Politikalar

1.2.1. Tarım Sektörü'nün Gelişimi

Çin Halk Cumhuriyeti, ülkenin toplam nüfusu, tabii kaynakları ile ülkedeki bireylerin besin ihtiyacına karşılık vermek maksadıyla yapılan tarımsal üretim oranının büyüklüğüyle küreselleşen dünyanın önderi durumundadır (Halıke ve Direk, 2022 s.2). Çin'de devrimden önce derebeylik usulü tarımsal yapı toplam nüfusun gıda ihtiyacını karşılayamamıştır. Bundan ötürü tarımsal çıktılarının eksikliğinden kaynaklı olarak yoksulluk ve açlık kırsal kesimde önemli bir probleme sebep olmuştur. Devrimden sonra ise tarım sektörünün politikalarında yaşanan değişimler ile birlikte üretim miktarı dikkat çekilecek düzeyde artışa geçmiş ve nüfusun besin ihtiyacını karşılamakta rahatlamıştır. Ancak Çin, nüfus doğrultusunda besin ihtiyacını tam olarak karşılayamamakta ve ciddi miktarda tarımsal ürün ithal etmektedir (Halıke ve Direk, 2022, s.5).

Çin ekonomisine 1976 yılına kadar hâkimiyet kuran devlet başkanı Mao Zedong sıradan olmayan değişikliklere yer vermiştir fakat yaptığı değişikliklerin bir kısmı herhangi bir şekilde etkin olamamıştır. Sanayi üretiminde, ihtiyaç olarak görülen çelik üretimi oranını yükseltmek için

ülkenin kuruluşunun ardından Mao “Büyük Atılım” hareketini başlatmıştır. İşgücünün büyük bir kısmı çelik üretiminde kullanıldığından, standartları yakalamayan ve ilkel ekipmanların kullanılması nedeniyle pratikte işe yaramayan ürünlerden faydalanılmıştır. Teknolojik gelişimin yetersizliği ve çiftçi eksikliğinden dolayı önemli ölçüde besin yetersizliğinden kaynaklı ölümler gerçekleşmiştir (Saran ve Guo, 2005, s.136).

Çin ekonomisinin gelişiminde ihracatta kalite ve ürün yelpazesinin güçlü bir şekilde artması önemli rol oynamıştır. Çin ekonomisi mukayese edildiğinde lider konumunda bulunduğu için küçük ve orta ölçekli ekonomisi bulunan ülkelerden doğal olarak çok daha fazla ihracat yapmaktadır. Çin bütün mallardan hacim, çeşitlilik ve kalite olarak daha fazla ihracat mal üretimini gerçekleştirmektedir. Son yıllarda katma değerinin yüksekliği nedeniyle nihai mal yerine ara mal ihracatına ağırlık vermektedir (Özekicioğlu, Savrul ve Kılıç, 2014, s.65). 1978 yılına gelindiğinde Çin politikasının yönü değişerek dışa açılma ağırlıklı politikalar benimsenmiştir. Ekonomik dönüşümün sonucu olarak ekonomik anlamda önemli bir yol kat etmiş ve büyüme performansını iyileştirmiştir. 1978-2010 döneminde, yıllık büyüme oranı ortalama %10 olmuştur (Ertekin, 2017, s.13).

Uluslararası ekonomide, Çin’in ekonomik gücünün azalması veya artması son derece etkili olmaktadır. Çin’de iş gücü fazladır ve ucuzdur. Bundan nedenle emek yoğun işgücünün ağırlıklı olduğu ürünler için avantajlı bir ülke konumundadır. Çin’in ekonomik büyümesi, gelişmekte olan ülkelerin ihracat artışından farklıdır (Hölscher, Marelli ve Signorelli, 2010, s.212). Yeni Ticaret Teorisi, ihracat oranındaki yükselişin yalnızca aynı türden ürünlerin ihracat oranının artışıyla kısıtlı olmadığı şeklindedir. Çin gibi hızlı büyüyen ülkeler ekonomilerinde ihracatını yaptıkları ürünlerin yelpazesini genişletmekte, kalitesini artırmaktadır. Bu durumda ülkenin ihracat düzeyleri artışa geçtikçe farklı pazarlara doğru genişlemektedirler (Dimaranan, Ianchovichina ve Martin, 2009, s.552–553).

1.2.2. Tarımın Ekonomi İçindeki Yeri

Bütün dünya nüfusunun 5/1’ini kapsayan Çin, toplam küresel gıda üretiminin 4/1’ini yalnız başına gerçekleştirmektedir. Miktar boyutunda Çin, küresel çapta tarım üretimi lideridir. Aynı zamanda tarım sektörü ürünlerinin ithalatında da önemli bir paya sahiptir. Bu hususta parasal değer açısından en çok tarımsal ürün ithalatı yapan ikinci ülkedir. Çin, pirinç ile buğday üretiminde küresel boyutta birinci ülke olmakla birlikte mısır, arpa ve yağlı tohum üretiminde de önde gelen ülkeler arasında yerini korumaktadır. Ülkenin ABD ile yapmış olduğu ticaret savaşlarının ardından tarım politikasında dönüşümler gerçekleştirmesi ile birlikte daha çok soya üretirken, buğday ve pirinç üretiminde kendine yeterlilik stratejisinden sapmamayı amaç edinmektedir. Hayvancılık, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği de Çin ekonomisinde önemli bir paya sahiptir. Çin’de 70 yıl önce yetersiz olan tahıl üretimi, arz-talep bakımından dengeye oturarak yeni bir düzeye çıkmıştır. Ülkenin tahıl üretimi 1949’da ise bu rakam sadece 113 milyon ton iken, 2021’de 682,9 milyon tona ulaşmıştır. 2001-2020 dönemi için ithal edilen tahıl ürünlerinin %75,4’ünü soya fasulyesinden meydana gelmektedir. Miktar açısından en çok tüketimi yapılan iki ürün olan pirinç ve buğdayın ithalattaki payı ise %6 oranındadır. Çin, tahıl üretiminin 600 milyon tonun altına düşmemesini hedeflemektedir. Bu hususta en az 110 milyon hektarlık alanda tahıl üretimini yapmayı amaçlamaktadır. Ülkede hali hazırda 134,9 milyon hektarlık tarım alanı bulunmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2023b).

Çin hükümetinin sahip olduğu tarım yapmaya elverişli alanları ve kırsal alanları, uygulanmış olan "yasalara uymak, bilimsel ve sürdürülebilir kalkınmaya bağlı kalmak" politikası doğrultusunda dengeli ve hızlı bir gelişim göstermiştir. Reform süreci ile dışa açılma stratejisinin uygulanmasının ardından Çin ekonomisi hızlı bir şekilde sanayileşme ve iyileşme süreci içerisine

dahil olmuştur. Tarımsal arazi ile kırsal alanlar sanayileşme sürecine geç kalmadan uyum sağlamıştır. Serbest piyasanın doğasında bulunan kendi kendini düzenleme yasası ve sanayileşmenin teknolojik verimlilik yasası, tarım ve kırsal alanların inşası ve geliştirilmesi, sanayileşmenin refahı ile aynı doğrultudadır (Şaşmaz, 2023, s.165). Çin'in 2021 yılında ticaret hacmi 6.037 milyar ABD dolarına olarak gerçekleşmiştir. Çin ekonomisinde beliren hızlı artışta tarımın payı büyüktür (Şaşmaz, 2023, s.168). Çin için 2020 yılı toplam tarımsal üretim oranları şu şekilde özetlenebilir; Tarım %53, Ormancılık %4,5, Hayvancılık %29, Su ürünleri %9,4, yardımcı sanayi ise %4,1 oranındadır. Ülke hususunda 70 yıl öncesinde tahıl üretiminde eksiklik bulunurken günümüzde ise arz talep ekseninde denge yakalanarak etkin bir düzeyde seyretmiştir. Yıllık pirinç üretimi (211 milyon ton), Buğday (134 milyon ton), Mısır üretimi (260 milyon ton) Sebze üretimi (749 milyon ton) Meyve üretimi (286 milyon ton) olarak her geçen yıl artış göstermektedir. Kişi başına düşen Gıda (475kg), Sebze (505kg), Meyve (196kg) miktarları diğer ürünlerden fazla olduğu halde yetersizdir. Bu durumun birincil sebebi ise bu ürünlerin genellikle ihracatının yapılması tercih edilerek, bireylerin tüketiminin kısıtlı kalmasıdır. Bu hususta Çin'in küresel boyutta önemli bir ihracatçı olduğu ortadadır (Halıke ve Direk, 2022, s.14).

1.2.3. Uygulanan Tarımsal Politikalar

Çin devleti tarafından, üretim yapan çiftçilerin tahıl üretimine özendirme, tarım sektöründen istihdam edilenlerin oranını artırmak ve yine arzu edilen gelir seviyesini artırmak için düşük tahıl fiyatları ile stokta kalacak ürün tehlikesine rağmen belirli aralıklarla belirli bölgeler doğrultusunda bazı tahıl türleri hususunda taban fiyat, alım ve depolama garantisi benzeri destek politikalarını uygulamaya koymuştur. Çin hükümetinin uygulamada yer verdiği tarım yönetiminde ise, 2016'dan günümüze değin çeltik ve buğdayda taban fiyatı kademeli olarak iyileştirirken, devletin alım oranını ise düşürmektedir. Bu durum istikrarlı bir tahıl üretimine fayda sağlamaktadır (Halıke ve Direk, 2022, s.15). Her ülkede olduğu gibi Çin'de de tarımsal politikalar günümüze yaklaştıkça değişkenlik göstermektedir. Genel olarak Çin ekonomisinin politik tarihçesi şu şekildedir:

- 1970'li yılların sonuna kadar tarımsal politikalarda asıl amaç gıda üretimini artırmak ve gıda güvenliğini tedarik etmek olmuştur,
- 1978'deki reformların beraberinde gıda üretiminde ülkenin kendi kaynakların mahiyeti dile getirilmiştir,
- 1990'lı yılların sonundan 2010 yılına kadar üreticilerin gelir seviyesini yükseltmek, politika hedeflerinin başında yer bulmuştur,
- Sürdürülebilir tarımsal gelişmenin birinci politika amacı olarak devam ettiği ve daha da büyük önem verildiği 2010 yılı ve sonrasında üretim miktarının yanı sıra gıda kalitesi ve güvenliğine dikkatler çekilmiş, gıda güvenliği ve çiftçi gelirlerini artırmak üst politika hedefleri olarak belirlenmiştir (OECD, 2018).

Çin hükümeti 2000'li yıllara gelindiğinde tarımsal politikalarda dönüşümü tercih etmiştir. Üretici kesimin refahı göz önünde bulundurularak daha yukarı seviyelerde gerçekleşmesi için yapılan politikaları birincil olarak benimsemiştir. 2004 yılı sonrasında çiftçilerin ödemekle yükümlü olduğu vergilerin neredeyse tümüne denk gelecek miktarda kaldırılması ve üretici kesim için sübvansiyon uygulamalarına yer verilmiştir (Huang ve Ma, 2010, s. 8 Akt. Arslantürk, 2022, s.55). Çin Hükümeti tarafından "On Dördüncü Beş Yıllık Plan" 2021 yılında yayınlanmıştır. Tarımsal ve Kırsal Modernizasyon Planlama Tebliği'nde yoksulluğun azaltılması, kırsal canlanmanın kapsamlı bir şekilde teşvik edilmesi, tarımın ve kırsal alanların iyileştirilmesine hız kazandırılması ve arz düzeyinin artırılmasına ilişkin hükümet politikalarının tespiti yapılmıştır. Güvenliği, canlandırma ve sorunsuz dolaşımı sağlamak için devlet, tarımı desteklemeye yönelik

yatırımları artırmaya, genel planlama ve uyumu sağlayacak büyük politikaların, büyük projelerin ve büyük projelerin kusursuz bir biçimde uygulanması özendirilmiştir. Maliye Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı tarafından uygulanan tarımı güçlendirme ve tarımdan fayda sağlama doğrultusunda esas politikalar 2021’de uygulanmaya başlanmıştır. Uygulanan politikalar aşağıda yer almaktadır (ÇİN On Dördüncü Beş Yıllık Plan, 2021’den Akt. Şaşmaz, 2023, s.174-178);

- Tarım endüstrisinin entegre gelişimine yer verilmiştir,
- Tarım ürünleri soğutmalı ve taze muhafaza tesislerinin inşası için teşviklere yer verilmiştir,
- Tarım ürünü coğrafi işaret koruma projesine yer verilmiştir,
- Yüksek kaliteli çiftçilerin yetiştirilmesi hedeflenmiştir,
- Yeni tarımsal işletme kuruluşlarının yüksek kaliteli gelişimi hedeflenmiştir,
- Tarımsal kredi garanti hizmetlerine yer verilmiştir,
- Tarım makineleri alımı için sübvansiyonlar kapsamında hedeflere yer verilmiştir,
- Temel mahsuller için yeşil, yüksek kaliteli ve verimli eylemlere yer verilmiştir,
- Tarımsal üretim sosyalleştirme hizmetlerinin desteklenmesi hedeflenmiştir,
- Tabandan tarım teknolojisi tanıtımı hedeflenmiştir,
- Mısır ve soya fasulyesi üreticileri için sübvansiyonlara değinilmiştir,
- Gerçek tahıl çiftçileri için bir kerelik sübvansiyonuna yönelik detaylı bilgiler ve hedefler yer almaktadır,
- Tarım arazileri koruma sübvansiyonlarına yer verilmiştir,
- Yüksek standartlı tarım arazisi inşaatına yönelik hedefler bulunmaktadır,
- Kuzeydoğu kara toprak koruması hedefine değinilmiştir,
- Ekili arazi kalitesinin korunması ve iyileştirilmesine yönelik hedef ve desteklere yer verilmiştir,
- Ekili arazinin nadasa döndürülmesi hedeflenmiştir,
- Tarım makineleri alt toprak hazırlığına değinilmiştir ve kalkınma hedeflenmiştir,
- Germplazm (Tohum bulunup kalıtsal özellikleri ileten madde) kaynaklarının korunması hedeflenmiştir,
- İyileştirilmiş hayvan ırklarının teşviki konusunda sübvansiyonlar verileceğine değinilmiştir,
- Tohum üretimi için büyük ilçeler için teşviklere yer verilmiştir,
- Süt endüstrisinin canlanmasını teşviki hedeflenmiştir,
- Yem bitkilerini teşvikine yer verilmiştir,
- Sığır eti, dana eti ve koyun etinin kalitesinin artırılması hedefi doğrultusunda genel anlamda rehberlik edileceğine yer verilmiştir,
- Canlı hayvanların (sığır ve koyun) kırsala taşıma teşviklerine değinilmiştir,
- Çayır ekolojik korunması için sübvansiyonlar ve teşviklerin uygulanması hedeflenmiştir,
- Su Ürünleri Geliştirme Hibelerine yer verilmiştir,
- Yangtze Nehri Havzası'nın önemli sularında balık avlanmasının yasaklanmasına değinilirken Yangtze Nehri'nde balıkçılığın yasaklanması ve balık popülasyonunun artırılması hedeflenmiştir,
- Yeşil dikim ve ıslahı için tarım pilot bölgelerin seçilmesine değinilmiştir,
- Tarımsal üretim afet yardımına değinilmiştir ve Merkezi finansman, büyük tarımsal doğal afetlerin ve tarımsal biyolojik afetlerin önlenmesi ve kontrolü ve afet sonrası üretimin iyileştirilmesi için uygun sübvansiyonlar sağlanacağına yer verilmiştir,
- Hayvan hastalıklarının önlenmesi ve kontrolü hedeflenmiştir ve sübvansiyonlar sağlanacağına yer verilmiştir,

- Tarım sigortası prim desteklerine değinilerek, yerel finansın bağımsız olarak geliştirmesi ve gönüllü olarak sübvansiyonların belirli bir oranını üstlenmesi temelinde, merkezi finans pirinç, buğday, mısır, pamuk, patates, yağ bitkileri, şeker bitkileri, süt inekleri, ormanlar, Tibet koyunu ve doğal kauçuğun yanı sıra pirinç, buğday ve mısır tohumu üretim sigortası prim sübvansiyonları destekleneceği açıklanmıştır,
- Yerel koşullara göre kırsal tuvalet iyileştirmesini teşvik edilmesi hedeflenmiştir.
-

1.3. Hollanda’da Tarım Sektörünün Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Uygulanan Politikalar

1.3.1. Tarım Sektörü ’nün Gelişimi

1595 yılında arzu edinilen ekonomi pazarlarına hem diplomatik hem de askeri yollar ile rahatça erişebilmek amacıyla East Indies Company (VOC-Verenigde Oost-Indische Compaigne) isminde bir çeşit anonim şirket oluşturulmuştur. Kendi çevrelerinde bulunan ülkelerden karabiber, Hindistan cevizi, karanfil ve farklı baharatların teminini sağlayacakları bir Pazar konumuna gelmek istemişlerdir. 1595’lerde Hollanda, Hindistan, Endonezya ile Japonya’da çeşitli ürünlerin ticaretini gerçekteşirmiştir (Şaşmaz, 2023, s.149).

Hollanda’nın İşpanya’nın karşısında durup bağımsızlık savaşı verdiği süreçte 1609-1621 dönemini kapsayan 12 senelik bir ateşkes döneminin yardımıyla Hollanda, belirtilen yıllarda Akdeniz ticaretinde etkili olmuştur. İnan devletinden ipeği, Hindistan devletinden baharatı, Osmanlı devletinden deve ve keçi kılını, İşpanya devletinden ise yünü temin edip farklı ülkelere ticaretini yapmıştır. Portekiz ve İşpanyol mallarını kendi kontrolüne alan Hollanda şeker ticaretini denetimine almıştır (North, 2014, s.55-56). 1600’lü yıllarda önemi bulunan gözde sektörleri tarım ve balıkçılık olan Hollanda, bünyesine ait olan çiftliklerde çağdaş üretim metotları ve tarımsal mahsul satışını geliştirmiştir. Yine bu dönemde büyük oranda tahılı Baltık ülkelerinden temin etmiştir (Şaşmaz, 2023, s. 150).

17. yüzyılın ortalarında yapılan savaşlar ile nüfus ve tahıl tüketimi düzeyi Avrupa’da azalırken aynı zamanda gıda krizi ile neticelenmiştir. Bu dönemde süt ürünleri, sebze ve meyveler ile endüstriyel hammaddelerde uzmanlaşan Hollanda gıda krizinin etkilediği en son ülke olmuştur. Bu dönemde Avrupa piyasasında Hollanda’nın popüler hale gelmesinin sebebi; üretim tekniklerinde bilgili olması, tercih etmiş olduğu enerji kullanım yolları ve teknolojik açıdan sağlamış olduğu üstünlük ile bağlantılıdır. Hollanda emek-yoğun üretim çeşitini bırakarak fiyat olarak daha yüksek değerde satışını yapacağı ve araziyi daha verimli kullanacağı hayvancılık, süt ve yem, endüstriyel hammadde benzeri ürünleri kullanmıştır (Şaşmaz, 2023, s. 151). 1950 yılında Hollanda’nın çiftlik sayısı 410.000 iken 2019 yılına gelindiğinde bu rakam 53.233 olarak kaydedilmiştir. Aradaki rakamsal farka rağmen 2019 yılında çiftliklerden daha fazla üretim ve verimlilik elde edilmiştir. Küresel anlamda sera sayısının takriben 1/4’ü Hollanda devletinin sınırları içerisinde ve serada üretilen ürünlerin %80’inin ihracatını yapmaktadır (Jukema, Ramaekers ve Berkhout, 2020, s.14).

1.3.2. Tarımın Ekonomi İçindeki Yeri

Hollanda’nın toplam arazi alanı 33.755 km²’dir. Bu arazide tarım sektörüne ayrılan kısım 19.000 km² olmakla birlikte tarımsal arazinin % 55’i üretim açısından uygundur. 3.600 km² alanda ise ormancılık yapılmaktadır. Hollanda’da tarım ve bahçecilik hem ekonomik geçim kaynağında önemi bulunduğundan hem de istihdama katkı sağladığından gözdedir. Tarım sektörü Hollanda’da, genel olarak tahıllar, yem bitkileri ve patates üzerine inşa edilmiştir. Sebze ile çiçek soğanlarının üretimi ise bahçecilik içerisinde yer almaktadır. Seracılık da uluslararası pazarda birincil isimlerden biri olan Hollanda seralarında, gül ve tatlı biber benzeri çiçekler ve sebzelerin

üretimi yapılmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2023c). 2022 yılı Hollanda'sının ihracatında süt ve yumurta, çiçekçilik ürünleri, et, içecekler ile doğal sıvı ve katı yağlar en yüksek ürün gruplarını ifade etmektedir. Sıralanan 5 ürünün toplam ihracat miktarı, tarım ürünü ihracatı değerinin % 41'ine karşılık gelmektedir. Ayrıca tarımsal makineler, gıda endüstrisine fayda sağlayan makineler, gübreler ile bitki muhafazasına yönelik ürünler ve sera malzemeleri gibi tarım sektörü ürünlerinin ihracatı da ülkede yıllar itibariyle artışa geçmiştir. Hollanda'nın 2022 yılı verilerine göre; Almanya, Belçika, Fransa, İspanya, Polonya, İtalya, Brezilya, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Çin ilk 10 ithalat pazarıdır (Yıldırım, 2023).

Hollanda, sergilemiş olduğu ihracat performansına bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra uluslararası anlamda 2. en büyük ihracat ülkesidir. 2022 yılında 122,3 milyar Euro mislinde tarım sektörü ürünü ihracatı yapmıştır. Hollanda ihracatı 2021 yılında göstermiş olduğu performansa istinaden % 17,2 artışa geçmiştir. Hollanda için Avrupa tarım ürünü ihracatında ve ithalatında son derece önemli bir pazardır. 2022 verilerine göre gerçekleşmiş olduğu toplam ihracat oranının % 69,7'sini AB'ye gerçekleştiren Hollanda, Ülke bazında bakıldığında ise, 2022 yılında toplam tarımsal ihracatın yüzde 24'ü Almanya'ya, yüzde 12'si Belçika'ya ve yüzde 8'i Fransa'ya yapılmıştır. (Yıldırım, 2023).

Hollanda dışında daha fazla tarım arazisi ve daha büyük bir tarımsal iş gücünü elinde bulunduran ülkelere göre Hollanda daha az fiziki kaynakla yurt içi gıda güvenliğini sağlamak ve dış ticarete gıda tedarikinde önemli bir ülke konumunda bulunmaktadır (Eyniyev, 2021, s.5). Gıda Güvenliğinin yanı sıra tarımsal başarıda Hollanda'nın, tarım ve tarım ile bağlantısı bulunan konularda uzmanlaşmıştır. Böylece yüksek derecede verimli üretim sonucunda meydana gelen katma değeri yüksek ürünlerin dış talebe yeterli gelmesi ile elde ettiği kazanç sonucu küresel bir sektörel başarıya imza attığı kaydedilmiştir (Eyniyev, 2021, s.7). Hollanda tarımında kendine yer edinen ortalama 53.000 firma bulunurken emek veren 175.000 kişilik bir işgücü mevcuttur. Devlet açısından enerji tasarrufu tarım ve bahçecilik için önemli iken çevrecilik bilinci ise hayvancılık için önemlidir. Kaynakların uzun süreli kullanımı yani sürdürülebilir bir tarım sektörü için özel sektör beraberliğinde organik ekolojik tarım sektörü hazırlıklarına destek verilmektedir. Hollanda Tarım ve Bahçe Bitkileri Konfederasyonu (LTO) ve başka kuruluşlardan da yardım alınarak organik ürünlerin müşterek tanıtımı ve mağazalarda daha geniş bir alanda sergilenmesi amacıyla çalışmalara yer verilmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2023c).

Gelişmiş ülkelerde sektöre karşı sergilenen önem ve titizlikten ayrı olarak Hollanda, yapısal olarak sağladığı değişim ile tarıma sadece işgücü ve sermaye sağlayıcı kaynak olarak bakmamıştır. Sektöre sağlamış olduğu yatırımı birincil olarak emek veren işgücüne aktarmıştır ve sektörde bilimselliğe ulaşmıştır. Daha sonrasında ise makine ve araçlar kullanılarak yapılan tarımın ardından teknolojik tarıma ve sonrasında akıllı tarıma geçerek sektörel gelişimde sürekliliği sağlamıştır. Böylece üretim verimliliği hiçbir zaman düşmemiştir. Ülke yetkinlikleri sayesinde, tarımda küresel ticarete rekabet üstünlüğüne elde etmiştir. Sektör 16. Yüzyıldan 2024 yılına kadar daima ülke gelirine katkı sağlamıştır (Özer, 2021, s.7).

1.3.3. Uygulanan Tarımsal Politikalar

Hollanda, doğal kaynaklara uyumlu bir şekilde gerçekleştirilen tarım sektörü üretimini benimserken su ve enerji açısından da verimlilikte küresel anlamda ilgi toplamaktadır. Hollanda'da yeşil etiket ve sertifika uygulamalarına yer verilmektedir. Tarım sektörünü sürdürülebilir kılmak için vergide indirim olanağı sağlamaktadır (Hollanda'nın Tarım Başarısı, 2023). Hollanda tarım politikalarını oluştururken şu araçlardan faydalanmaktadır: Sosyo-ekonomik politikalar, müşavirlik, araştırma, geliştirme, eğitim, yapısal politikalar, sermaye ve yatırımlar, planlama, toprak ıslahı. Ülkede tarım sektöründe beliren sorunlar ise şunlardır: Çevre

politikası, toprak fiyatları ve kiralama, çevre ve doğa yönetimi, ürün kalitesi, enerji maliyetleri, hayvan sağlığı ve refahı, pazarın yapısı (Berkum, Bont ve Post 2003, s.15-24).

OTP planında, çiftçinin geliri diğer sektörler göre yaklaşık %40 daha düşük olduğundan gelir desteği önemli bir rol oynamaktadır. Pek çok Hollandalı çiftçi için OTP desteği gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Hollanda, parayı büyük çiftliklerden küçük ve orta ölçekli çiftliklere doğru yeniden dağıtmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla çiftçiler ilk 40 hektarda hektar başına daha fazla destek alacaktır. Çiftçilerin gelirlerini ve dayanıklılıklarını artırmaları ve sürdürülebilir tarıma geçiş yapmaları için modeller/yöntemler planda bulunmaktadır. Su yollarına pestisit ve gübre emisyonlarını azaltmayı amaçlayan dijitalleşme yatırımları, peyzaj özelliklerini restore etmek ve geliştirmek veya çiftlik üretimini geniş bir pazara uyarlamakta hedefler arasındadır. Hollanda'daki tarımsal işletmelerin yaklaşık %8'i modernizasyon için yatırım desteği alacaktır. Plan aynı zamanda meyve ve sebze sektörüne ve arıcılık sektörüne de destek sağlayacaktır (European Commission, 2023a).

Yüksek nitrojen sorununu giderme hedefleri emisyonlar ve biyolojik çeşitlilik koruma ve restorasyon gibi hedefler içermektedir. Tampon bölgelerde su yolları, her türlü gübre kullanımı ve bitki koruma ile ürünler kısıtlanacaktır. Böylece besin sızıntısını azaltacak ve pestisitler suya karışacaktır. Biyoçeşitliliği korumak ve eski haline getirmek için, asgari arazi payı, çitler veya çitler gibi biyolojik çeşitlilik açısından değerli küçük göletlerin korunmasına tahsis edilecektir. Plan, özellikle su tüketimini artırmak için 174 milyon Avro kullanacak ve turba çayırlarının seviyesi azaltıldığı için iklim açısından fayda sağlayacaktır. Teşvik ve destek amacıyla 1,5 milyon hektarın üzerinde alanda çiftçilerin toprağı koruyan tarım uygulamalarını hayata geçirmeleri, toprak kullanımını azaltmaları besinler ve pestisitler ve üretken olmayan mahsullerin ekiminde yaklaşık 964 milyon Avro kullanılacaktır (European Commission, 2023a).

Genç çiftçiler ve diğer girişimciler Hollanda tarım sektörünün geleceğe hazır olması açısından önemlidir. Tarımsal faaliyete başlamanın ve çiftlik edinmenin getireceği mali yük desteklenecektir. 27 Yerel Eylem Grubu, yerel topluluk liderliğindeki LEADER çerçevesinde finansman alacaktır. Planda kamu, özel sektör ve sivil toplumu bir araya getirmek için 68 milyon Avro kullanılacak paydaşların belirli bir kırsal bölgenin zorluklarına ortak çözümler bulmasını sağlayacaktır. Üstelik Plan 20'den fazla alan bazlı planın geliştirilmesini ve uygulanmasını destekleyecektir. Kendi bölgelerine yönelik hedefler ve ardından projelerini uygulamak için fon verilecektir. OTP tarafından finanse edilen projelere yaklaşık 3.000 istihdam oluşturulacaktır. Hollanda, bilgi ve yeniliği teşvik etmek için iyi yapılandırılmış bir yaklaşıma sahiptir. Bu yaklaşım çiftçilere yardımcı olmak amacıyla eğitim ve danışmanlık faaliyetleri sağlayan tarafsız bir danışma sistemi olarak değiştirilmiştir. Sürdürülebilir tarıma dönüşümde inovasyon önemli bir rol oynamaktadır. Bu yüzden Avrupa İnovasyon Ortaklığı (EIP) kapsamındaki inovasyon projeleri, önemlidir ve Plan tarafından desteklenecektir (European Commission, 2023a).

1.4. Fransa'da Tarım Sektörünün Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Uygulanan Politikalar

1.4.1. Tarım Sektörü'nün Gelişimi

Fransa'da 1958 yılında Başbakanlık görevinde bulunan De Gaulle, Roma Antlaşması ile meydana gelen ekonomik bütünleşme hareketini benimsemiştir. 2. Dünya Savaşı'nın ardından Fransa, tekrardan savaş öncesindeki tarım sektörünün konumuna gelebilmek için Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'nden faydalanmayı amaçlamıştır. Avrupa'da meydana gelen bütünleşme hareketine karşı olumlu yaklaşımlar sergilemiş ve bu konuda emek vermiştir (Akçay, 2016, s.9).

Avrupa'da 1945-1960 dönemi gıda yetersizliğinin ve dışa bağımlılığın önüne geçme yönünde hedeflerin belirlediği bir dönemdir. Bütün Avrupa'da bu hedeflere yer verilmiştir. Fransa'da saptanan hedef çerçevesinde toprakta verimlilik artışı sağlamak ve mekanizasyonun geliştirilmesi tercih edilmiştir. 1945-1960 döneminde tarım, çoklu tarım ve hayvancılık bileşimi gösteren işletmeleri bünyesinde barındırmıştır. Ayrıca belirtilen dönemde birincil olarak kooperatifler yoluyla köylünün müşterek menfaatleri korunmuştur. Kooperatifçilikte Fransa'da 1945 yılında "Tarımsal Makine Kullanım Kooperatifi"(CUMA) hareketi dikkat çekmiştir. CUMA hareketi Hollanda ve Almanya'da da gelişim göstermiş olup Fransa'da mekanizasyonu etkin ve uygun fiyatlı bir şekilde sağlamıştır (Geray, 1990, s.48). Kooperatifçilik anlayışının küreselleşen dünyada 2024 yılında da önemini korumaktadır. Avrupa Birliği'nde tarım sektörü desteklenmektedir. AB ülkeleri içerisinde ise tarımın desteklenmesinde Fransa'nın rolü büyüktür. Fransa tarımsal desteklemeye önem veren ülkelerin başında yer almaktadır. Fransa'nın ardından Almanya'nın da sağlamış olduğu teşvikler ile tarıma verdiği önem ortadadır. 1995 yılı sonrasında Almanya ile başka tarım ülkeleri, tarım sektörüne sağlamış oldukları teşvik miktarında azaltmaya gitmiştir fakat Fransa ve Hollanda ise tam tersine tarım teşviklerini artırmayı tercih etmiştir (Örnek, 2007, s.343).

1.4.2. Tarımın Ekonomi İçindeki Yeri

Fransa'nın yüzölçümü 543.945 km² iken 29.024 bin hektar alanı ise tarım arazisidir. %53,4 ü tarım arazisi olarak kullanılırken %31,4'lük bölümü ormanlık arazi ile çevrilidir. 2020 verilerine göre AB ülkeleri mukayesesinde en büyük tarım üreticisi olan Fransa dünyada ise 14. sıradadır. Tarımsal ürün ihracatında Fransa, AB ülkeleri arasında 3. dünyada ise 7. Sırada yerini almaktadır. Fransa coğrafi konumu ve iklim yapısı özellikleri neticesinde iklimi tarım için elverişli koşulları taşımaktadır. Ülkede ormanlar 16 milyon hektarlık alanın üzerinde bulunmaktadır, bu alan ülkenin yüzölçümünün yaklaşık %29'una karşılıktır. Bu nedenle ülke önemli bir kereste üreticisi konumundadır. Fransa AB ülkeleri arasında Danimarka, İspanya'nın ardından üçüncü büyük su ürünleri üreticisi ülkedir. 2020 yılı verilerine göre ülkenin GSYH'si içinde tarım sektörünün payı % 2, sanayinin % 16 ve hizmetler sektörünün % 71'dir (Ticaret Bakanlığı, 2023d).

Fransa'da tarım sektörü ülkeler ile mukayese edildiğinde küresel çapta 6. Sırada yer almaktadır. AB'de Fransız tarımı, en büyük tarımsal üretimi gerçekleştirmektedir. ABD'den sonra Fransa, küresel olarak en büyük 2. Tarım ürünü ihracatçısı ülkedir. Fransa'nın kuzeyinde alan olarak büyük buğday çiftlikleri yer alırken güneyinde ise meyve sebze bahçeleri ve üzüm bağları mevcuttur. Fransa, şeker pancarı üretiminin en çok yapıldığı ülke iken küresel anlamda en büyük ikinci peynir ve şarap üreticisi ülkedir. Batı Fransa, kümes hayvanları, süt ürünleri, domuz üretimi ve elma üretimi için birincil bölge konumundadır. Fransa'nın gerçekleştirmiş olduğu tarım sektörü ürünlerinin büyük bir kısmı, tarımsal ihracat oranının % 50 sine yaklaşan değeri Avrupa Birliği ülkelerine aktarılmaktadır. AB'den diğer birlik üyesi ülkelere göre Fransa'ya 11 milyar dolardan fazla sübvansiyon desteği sağlanmaktadır. Yapılan uluslararası antlaşmalar sonucunda son zamanlarda tarım sektörü özelinde pek çok reforma yer verilmiştir. Sağlıklı, sürdürülebilir ve izlenebilirliğe dayalı tarım ve gıda reformunda liderliği bulunan Fransa'da bunları hızlandırma amacıyla gerekli görülen yatırımlar halen yapılmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2023d).

1.4.3. Uygulanan Tarımsal Politikalar

Genel anlamda çoğu ülkede olduğu gibi Fransa'da da tarım sektörüne müdahale edilmektedir. Fransa'nın müdahale aktörleri içerisinde ağırlığı bulunan kuruluş ise kooperatiflerdir. Kooperatiflerin sağlıklı olması aile işletmeciliğini etkilemektedir ve aile işletmelerinde sürekliliğin sağlanmasına yönelik özel politikalar uygulama alanı bulmaktadır

(Geray, 1990, s.50). Tarım sektörünün desteklenmesi ve araştırmalar yapılması yönündeki amaçlar ile biyoyakıt üretimi arasında bir bağ mevcuttur. Bu yönde çalışma hazırlıklarına yer veren Fransa, konuyu birincil olarak ele alan az sayıda ülkeden birisidir. 4 tane biyoyakıt üretim kuruluşuna ev sahipliği yapan Fransa'da petrol şirketleri üretimi yapılan biyoyakıtları, fosil yakıtlar yerine arabalarda % 5'e kadar, profesyonel alanda (şirket araçları, otobüsler vb.) ise % 30'a kadar kullanımını sağlamaktadırlar (Kulözü, 2005, s.4).

Fransa Stratejik Planı, Yeşil Anlaşmanın hedeflerine ve karbon gazı kullanımının değişmemesine katkıda bulunmaktadır. Çiftliklerde çeşitlilik sağlanması, kalıcı otlakların korunması, bitkisel protein üretiminin sağlanması, agroekoloji ve organik tarım gibi hedefleri içermektedir. Plan, ulusal ve bölgesel unsurları birleştirerek çiftçilere destek sağlamakta ve bölgesel özellikleri dikkate almaktadır. 2023-2027 dönemi için uygulanacak stratejik plan ile çiftçilere sağlanan mali destek daha hedefe yönelik ve daha adil olacağına yer verilmiştir. Ülke genelinde hektar başına ödemeler sağlanacaktır ve Fransa yaklaşık 3,5 milyar Avro tahsis edecektir. Küçük ve orta ölçekli işletmelere gelir desteğini güçlendirilecektir. Fransız Planı, zorluk yaşayan sektörlerle ek destek sağlayacağını belirtmiştir. Örneğin doğrudan ödeme bütçesinin %15'i üretimle bağlantılı sektöre özel desteğe verileceği kararlaştırılmıştır. Bu tür bir destek genellikle, hayvancılık, protein tesisi ve karma mahsul-hayvancılık sektörleri ve meyve ve sebze, arıcılık, şarap, zeytinyağı, protein tesisi ve pirinç sektörlerini hedef almaktadır. Yatırımlar, danışmanlık hizmetleri, eğitim, tanıtım, iletişim faaliyetleri gibi sektöre özel ihtiyaçların finansmanına yönelik destek verileceği belirlenmiştir (European Commission, 2023b).

İklim değişikliğiyle mücadele, doğal kaynakları koruma ve biyolojik çeşitlilik yine hedefler arasındadır. Tarım alanlarının %88'inden fazlası iyi tarım ve çevre standartlarına uygun olacağına yer verilmiştir. Suyolları boyunca tampon şeritlerin oluşturulması, kalıcı su kaynaklarının bakımı gibi koşullar otlak veya hassas dönemlerde minimum toprak örtüsünün sağlanması gibi uygulamaya kararlı olan çiftçileri ödüllendirmek için tasarlanmış önlemlerle plan tamamlanmıştır. Plan, biyoçeşitliliği korumak ve muhafaza etmek için katılımı teşvik etmektedir ve çiftliklerde peyzaj özelliklerinin bakımına değinilmiştir. Pirinç tarlaları, tuzlu bataklıklar veya sulak alanlar gibi spesifik ve zengin alanları azaltma veya pestisit kullanımının yasaklanması, uygun gübreleme ve otlatma yönetimi desteklenecek ve ödüllendirilebilecek uygulamalar arasında yer almıştır (European Commission, 2023b).

Fransa, organik tarım kapsamındaki tarım alanını iki katına çıkarmayı hedeflemektedir. 2027 yılında toplam tarım alanının %18'ine ulaşması beklenmektedir. Bunu başarmak için organik tarıma destek ve dönüşüm için 90 milyon Avro artırılarak toplam yıllık 340 milyon Avro bütçe ayrılmıştır. Çevre ve iklim dostu uygulamaları hayata geçirmek için Fransız planı organik çiftlikleri en üst düzeyde ödüllendireceğine yer vermiştir. Yaklaşık 5.500 kırsal işletme, OTP desteğinden yararlanacak projeler sayesinde 31.000'den fazla istihdam oluşturulacaktır. Ayrıca 2019 yılında gerçekleştirilen Fransız kırsal gündemi, kırsal alanların kalkınmasını teşvik etmeyi ve sakinlerinin günlük yaşamını iyileştirmeyi amaçlamıştır. OTP dışında ulusal düzeyde çeşitli hayvan refahı tedbirleri uygulanmaktadır. OTP planı ile hayvanların yaşam koşullarının daha da iyileştirilmesine yönelik yatırımlar desteklenmektedir (European Commission, 2023b).

3 Eylül 2020'de "France Relance-Yeniden Canlanma Planı" kapsamında 30 Milyar Avro bütçe ayrılacağı gerekli görülen Çevre Projesi ile Fransa, 2050 yılına geldiğinde Avrupa'daki en büyük Karbonsuz Ekonomi ülkesi haline geleceği ve "Sıfır Karbon" seviyesinin sağlanmasının hedef alındığı kaydedilmiştir. Plan çerçevesinde tarım programına yapılacak olan yatırımlardan Tarımsal geliştirme: 2,5 milyar Avro aktarılacağına yer verilmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2023d). Fransa Tarım ve Gıda Egemenlięi Bakanlığı (Ministère de L'Agriculture Et de La Souveraineté Alimentaire) tarafından sağlanan destekler şunlardır;

Mahsuller İçin Çok Riskli İklim Sigortası Konusunda Yardım (Mahsul Sigortası): Bu yardım, bir çiftçinin aldığı ürünleri kapsayan çok riskli iklim sigortası priminin veya katkı payının kısmen ödenmesinden oluşmaktadır. Bu sübvansiyon, çiftçileri çiftliklerinde iklim riski yönetimi yaklaşımı benimsemeye teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Ministère de L'Agriculture Et de La Souveraineté Alimentaire, 2023).

Ulusal Dayanışma Ödeneği (ISN): 2023 kampanyasından itibaren Devlet, olağanüstü büyüklükteki tehlikelerin yol açtığı kayıpların bir kısmını milli dayanışma yoluyla telafi etmek için müdahale edecektir. Ulusal dayanışmayı tetikleme eşiği ve buna karşılık gelen imtiyaz, sektöre göre değişim göstermektedir (Ministère de L'Agriculture Et de La Souveraineté Alimentaire, 2023).

Sağlık Tehlikeleri ve Çevresel Olaylar Durumunda Yatırım Fonlarına Yardım: Çiftçilerin sağlık veya çevreyle ilgili bir olay sonrasında uğradıkları ekonomik kayıpları tazmin etmek için müdahale eden, kamu yetkilileri tarafından onaylanmış bir yatırım fonunu desteklemektedir. Ulusal tarım sağlığı ve çevre yatırım fonu (FMSE), kamu yetkililerinden onay alan tek yatırım fonudur (Ministère de L'Agriculture Et de La Souveraineté Alimentaire, 2023).

1.5. İspanya'da Tarım Sektörünün Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Uygulanan Politikalar

1.5.1. Tarım Sektörü 'nün Gelişimi

İspanya tarım ürünleri üretiminde önemli bir ülkedir. İspanya'da ürünlere sigorta yapılır ve bu çerçevede çiftçiler, çiftçi grupları, özel sigorta şirketleri ve kamu etkin bir şekilde filler gerçekleştirmektedir. Devlet doğal afetlerin oluşturabileceği olumsuzlukları karşılamak için kamuya ait bir kuruluş olan Sigortalar Tazmin Konsorsiyum' (CCS) unu meydana getirmiştir. CCS'nin tüzel kişiliği mevcuttur ve ülkenin Tarım ve Ekonomi Bakanlığı'nın çatısı altında faaliyet göstermektedir. CCS'nin kendi bünyesine ait olan bir malvarlığı mevcuttur ve bu malvarlığı kamu malvarlığına dahil değildir, özel hukuk kurallarına tabiidir. Ancak sigorta kapsamındaki tarifeler kamu kesimi tarafından tespit edilmekte ve uyulması mecburidir (Sümer ve Polat, 2016, s.245).

İspanya'da tarımda sigortalama faaliyetlerinde bulunan bir diğer sistem ise AGROSEGURO (Birleşik Tarım Sigorta Şirketi Grubu)'dur. Çoğunlukla hem yerli hem de yabancı şirketlerin birlikte riskleri üstelenmesi taahhüdü ile meydana getirilmiştir. AGROSEGURO'da sigorta için gereken mali bütçe paylaşılmaktadır. Havuzu oluşturan üyeler arasında anlaşmaya göre taahhüt edilen miktara göre paylaşımı sağlanmaktadır. Üyeler ne kadar miktarda yükümlülük altına girdiyse o miktara göre ödeme yapmaktadır (Sümer ve Polat, 2016, s.245-246). ENESA adıyla yer kurumda yine bu sisteme dâhildir. ENESA Ülkenin Tarım Bakanlığı'na bağlıdır ve bağımsız bir yapıdadır. Yönetime ayrılan kadro ve kişiler ile alakalı Tarım Bakanlığı karar merciidir. ENESA tarım sektörüne yönelik sigorta plan ve hazırlıkları konusunda tavsiye sunmaktadır. Ürünler bakımından teknik koşulları minimal düzeyde aktarmakta, sigorta kapsamına dahil edilecek ürünleri tespit etmekte ve sigorta yapılması gereken ürün hakkında fiyat uygulaması ile sigorta poliçeleri hususunda işlemleri sağlamaktadır (Sümer ve Polat, 2016, s.248).

1.5.2. Tarımın Ekonomi İçindeki Yeri

İspanya devleti ekonomisi açısından tarım sektörü önemini korumasına rağmen GSYH içinde oranı yüksek seviyede değildir. İspanya devletinde yapılan ihracatın miktarıyla orantılı olarak sektöre katkı ekseninde tarım, üçüncü sıradadır (García, 2022, s.146). İspanya'nın kişi başına düşen tarım arazisi varlığı dünya ortalamasının üstündedir (Şahin, 2023, s.604).

İspanya'da bitkisel üretim, toplam tarım sektörü üretiminin yarısını meydana getirmektedir. Avrupa Birliği'nin tarımsal üretiminin ise yaklaşık% 12sini meydana getirmektedir. Ilıman Akdeniz ikliminde görülen bitki türleri ile birlikte tropik tarım ürünleri de üretilmektedir. Yaş sebze ve meyve üretiminde etkinlik yüksek düzeyde gerçekleşmektedir ve toplam tarımsal üretimin % 34'üne karşılık gelmektedir. Yaş sebze ve meyve sektöründe OTP kapsamında alınan destek çok az olmasına rağmen verimlilik oldukça yüksektir. Birincil olarak narenciye üretiminin yanı sıra birçok sebze ve meyveyi üreten İspanya'nın şarap, zeytinyağı, meyve sebze önemli üretim ürünleridir. Miktar açısından dünyada şarap üretiminde 3. büyük ülke iken zeytinyağı üretiminde en öndedir. Üreticiler kaliteli üretim ve gelişmiş pazarlama stratejileri ile rekabetçi konumlarını güçlendirmektedir. Seracılığın yanı sıra balıkçılık filosu ve ilgili sanayi de gelişim göstermiştir (Ticaret Bakanlığı, 2023e).

İspanya'nın toplam arazisinin ortalama olarak 1/3'ü ormanlar ile çevrelenmiştir. Son zamanlarda Avrupa Birliği tarafından desteklenen ağaçlandırma çalışmaları neticesinde üreticilerin tarıma elverişli arazileri ticaret yapmaya uygun orman ürünlerine ağırlık vermeleri konusunda teşvikler mevcuttur. Ulusal Orman Planı ekseninde kişi başına düşen ağaç sayısının iki katına çıkarılması yönünde planlar bulunmaktadır. Çölleşme ve erozyon için tedbir amacıyla uygulanan ağaçlandırma çalışmaları ile tarımsal üretim fazlasının denge altına alınarak üreticilere yeni bir gelir kaynağı olabileceği fikri de göz önünde bulundurulmaktadır. İspanya'da hayvancılık ise tarımsal üretim toplamının yaklaşık olarak % 37'sine karşılık gelmektedir. Hayvancılık sektörü, et işleme sanayisi ile ilişkilidir. Süt ve et sığına yetiştiriciliği sektörün önemli kalemleridir. Domuz yetiştiriciliği yapılan ülke, küresel olarak önde gelen ülkelerden biri konumundadır. Avrupa Birliği'nde domuz sayısında liderdir (Ticaret Bakanlığı, 2023e). Avrupa'da Fransa'nın ardından en fazla tarımsal araziye sahiplik yapan ülke İspanya'dır. Ülkedeki toplam arazinin %13,3'ü tarım arazisidir. Ülkenin, çiftlik sayısı Avrupa'da dördüncüdür. Eurostat verilerine göre İspanya organik tarımda kullanılan arazi büyüklüğü 2,44 milyon hektar ile Avrupa'da Fransa'nın sonra gelmektedir ve dünyada altıncı sıradadır (Ticaret Bakanlığı, 2023e).

1.5.3. Uygulanan Tarımsal Politikalar

İspanya'da, iklimin değişmesi sonucu farklı ülkelerde olduğu gibi yağış miktarında meydana gelecek azalma ile kuraklık düzeyinde artış yaşanma ihtimali bulunmaktadır. Tarım sektörünün % 80 su ile devam ettirilmektedir. Kuraklığın mevcut olması ile bu durumdan en fazla etkilenen sektörlerden biri tarım olacaktır. İspanya, 2010 ile 2020 yılları arasında genel olarak hayvancılık faaliyetlerinden kaynaklanan amonyak emisyon taahhütlerini yerine getirmediği için sera gazı (GHG) emisyonlarının artmasında katkısı olmuştur (OECD, 2024).

İspanya'da, çevreden kaynaklı olarak oluşan bu sorunların önüne geçmek amacıyla politikalar oluşturulmuştur. Yeni politikalar ve düzenlemeler, 2023-27 OTP ve AB bünyesinde COVID-19 iyileştirme fonlarından sağlanan önemli fonlarla desteklenmektedir. Yenilikçi ve gelecek vaat eden bir çiftlik bilgi sistemi (SIEX) onaylanmıştır (OECD, 2024).

Danışmanlık hizmetleri İspanya'nın Özerk Toplulukları (AC'ler) arasında farklılık göstermektedir; bunların güçlendirilmesi, çiftlik düzeyinde yenilikçi ve sürdürülebilir uygulamaların benimsenmesinde önemli bir rol oynaması beklenmektedir (OECD, 2024).

İspanya, daha spesifik ve daha adil bir mali yardım sistemi inşa edilmektedir. Sürdürülebilirlik için temel gelir desteği, tarım alanlarının %86,4'ünü kapsamaktadır. Ulusal sigorta sistemi, istikrarsızlık karşısında tarımsal gelirdeki oynaklığı en aza indirmektedir. Ayrıca belirli sektörlerde faaliyet gösteren çiftçilerden zorluk yaşayanlar (yaygın hayvancılık gibi) maddi yardımdan yararlanacak aktiviteyi bırakmalarını önlemek için ek olarak, diğer sektörlerden

(meyve ve sebze, şarap ve arıcılık) kendi sorumluluklarını karşılamak üzere özel destek almaları da sağlanmaktadır (European Commission, 2023c).

İspanya tarım konusunda Stratejik Plan tarafından desteklenen düzenleyici tedbirler almıştır. AB finansman kaynaklarının da bu süreçte önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Biyoekonomi alanındakiler de dâhil olmak üzere 41.000'den fazla kırsal şirket plandan destek alacaktır. Stratejik Planın mali desteği özel ek finansman ile sağlanacaktır (European Commission, 2023c).

1.6. Romanya'da Tarım Sektörünün Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Uygulanan Politikalar

1.6.1. Tarım Sektörü 'nün Gelişimi

Romanya tarımında, son yüzyıl içerisinde önemli düzeyde yapısal değişim göstermiştir. Romanya'nın tarım sektöründeki bu dönüşümler genellikle beşeri kaynaklı olarak gerçekleşmiştir. 1947-1989 döneminde ülke komünist idarece yönetilmeye başlanmış ve tarım sisteminin tümü komünist sistem altında yeniden hazırlanmıştır. 1989'den itibaren ekonomide serbestliğe geçilmiş ve tarım sektörü en başından planlanmıştır. Güncel olarak Romanya tarımında, ekstansif yöntemlerin yaygınlığı, tarım politikalarında yetersizlik, ekonomik anlamda yetersizlikler benzeri birden fazla olumsuzluk meydana gelmiştir. AB ve Romanya'nın kredi ve teşvikleri ile tarım sektörünün kalkındırılması yönünde çabalar sarf edilmektedir (Balcı, 2021, s.4).

Organik tarım derneğinin ilk örneği Bioterre, 1997 yılında Romanya'da oluşturulmuştur. Organik tarımı kapsayan ilk ulusal mevzuat uygulaması ise 2000 yılında hayata geçirilmiştir. 2004 'de ise ilk muayene ve belgelendirme organizasyonu Sc Ecoinspect hayata geçirilmiştir (Merdan, 2019, s.179).

Tarım, Romanya'nın en eski sektörlerinden biri olmaktadır ve doğrudan tüketim yolunda hayati önem arz eden bireylerin gıdası ve hafif sanayi için hammadde üretmektedir. Başka ekonomik sektörler ile karşılaştırma yapıldığında, tarım sektörünün coğrafi özellikleri ve üretim-teknoloji özellikleri ile farkı ayırt edilmektedir. Tarım sektörünün karışık olan sosyoekonomik ve ekolojik verimliliği, ekonomik faktörlerin ve biyolojik kuralların kombinasyonu ile doğru orantılıdır. Romanya ise tarım sektörünün gelişmesi için gerekli doğal şartları uzun bir vadede devam edilen üretim geleneklerini bünyesinde barındırmaktadır (Toma, 2010, s.9).

1.6.2. Tarımın Ekonomi İçindeki Yeri

Romanya, ekonomik anlamda büyük bir potansiyele sahiptir. Gelişmiş sanayi ve tarım alanlarına ek olarak zengin doğal kaynaklara ev sahipliği yapması açısından da oldukça avantajlıdır. Romanya nüfusu 19 milyondur ve 238 391 kilometrekarelik yüzölçümü ile Avrupa'nın güney doğusunda yer almaktadır. (Ticaret Bakanlığı, 2023f).

Ülke nüfusunun yaklaşık % 50'si kırsal bölgelerde hayatını sürdürmektedir. Romanya'nın tarım sektörünün GSYİH içindeki yeri %4,35'dir. AB üyesi ülkeler içerisinde en büyük hububat üreticileri arasında yer alan ülkelerden biri de Romanya'dır. Ülke özelinde diğer önemli tarım sektörü ürünleri ise ayçiçeği tohumu, kolza ve patatestir. Hayvancılık sektöründe ise büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvancılığında üretim faaliyetleri vardır. Ayrıca, süt ve peynir ürünlerinde yerli ürünlerin yanı sıra pazarda AB ülkelerinin ürünleri yaygındır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2023f).

Romanya, AB'de en fazla çiftlik sayısına sahip ülkedir ve AB'deki çiftçilerin sayısı neredeyse 3,5 milyondur fakat çiftliklerin %90'ı küçüktür. Romanya AB'deki tahıl üreticilerinin en büyüklerinden biridir ve ayçiçeği çekirdeği, bal ve erik üretimini yapmaktadır. Romanya'da

tarım için kullanılan alan yaklaşık 13,5 milyon metrekare (ülkenin toplam alanının % 57'si) kadardır. Romanya'daki işgücünün %23'ü tarımda istihdam edilmektedir. Romanya aynı zamanda 65 yaş üstü (%44,3) çiftçi payının en yüksek olduğu ülkelerden biridir (European Commission, 2023d).

1.6.3. Uygulanan Tarımsal Politikalar

Romanya OTP kapsamında 2014-2020 döneminde, kırsal alanlara katkıda bulunacak tedbirler için 8.1 Milyar Euro AB bütçesinden olmak üzere 9.5 Milyar Euro kamu katkısı ayrılmıştır. AB'deki çiftliklerin yaklaşık üçte biri (3,9 milyon çiftlik işletmesi) Romanya'da yer almaktadır. Bu hususta, öncelikle 30 hektarlık veya daha az alana sahip küçük veya orta ölçekli çiftliklere destekte bulunmak amacıyla yeniden dağıtım ödemeleri yapılmıştır. Romanya, tarım sektöründe istihdam oranı ve kırsal nüfusu en yüksek olan ülkedir. OTP'nin ikinci ayağı olan kırsal kalkınma Romanya için son derece önemlidir. Ülkenin önem verdiği 3 öncelikli alan mevcuttur (Aksoylu ve Karaalp Orhan, 2022, s.192-193). Bunlar;

- Tarım sektöründe rekabet edebilirlik ve yeniden yapılanmayı teşvik etmek
- Çevre koruma ve iklim değişikliği
- Bölgesel eşitsizliklerin devam ettiği Romanya köylerinde ekonomik kalkınma, istihdam oluşturma ve yaşam kalitesini arttırmaktır.

2014-2020 mali yılı için çok sayıda OTP yapısına ilişkin zorluklar belirlenmiştir. Oldukça parçalanmış bir yapıya sahip olan Romanya birçok küçük ve çok sayıda tarım arazisi küçük çiftliklere ev sahipliği yapmaktadır. Buna bir de yaşlanma eklenmektedir (Lupu, 2020, s.301).

Romanya'da tarım sektörünün genel karlılığı düşüktür. Romanya'daki çiftçilerin geçim kaynaklarının iyileştirilmesini hedeflenmektedir. Tarımsal gelirleri ve üretim seviyelerini korumak için yaklaşık 1,5 milyar Euro kullanılacağı belirlenmiştir. Belirli ürünlerin üretimine ilişkin destekler için hektar veya hayvan başına ödenen destekler birleştirilmiştir. Planda, tarım sektörünün rekabet gücünü artırmak amacıyla çiftçilere ve işleme birimlerine 1,1 milyar Euro tahsis edileceği kararlaştırılmıştır. Yatırımlarla öncelikli olarak rehberliği güçlendirmeyi ve teknolojilere yatırım yoluyla tarım ürünlerinin katma değerinin artırılması amaçlanmaktadır. Doğal kısıtlamalardan etkilenen alanların yararına 663 milyon Avro tahsis edileceği belirtilmiştir. Romanya paketin yaklaşık %25'ini ekolojik planlara doğrudan ödemeler için ayırmaktadır. Önemli bir destek (bütçenin %41'i) kırsal kalkınmaya yönelik uygulamaları teşvik etmek amacıyla da kullanılacaktır (European Commission, 2023d).

Kırsal alanların çekiciliğini korumak ve artırmak için Romanya'nın planı, 12.000'den fazla kırsal alanın oluşturulmasını destekleyeceği yönündedir. Kırsal alanlardaki işlerde çiftçi desteklenerek girişimcilik teşvik edilecektir. Faaliyetlerini çeşitlendirmek isteyenleri LEADER, yerel kalkınmayı hedefleyen ve toplumun sorumluluğuna bırakılan bir yaklaşımla kamu, özel ve sivil toplum sektörlerinden paydaşları ortak çözümler bulmak üzere bir araya getirmektedir. Böylece 206 yerel kalkınma stratejisi hayata geçirilecek (500 milyon avro destekle), kırsal nüfusun %86'sına fayda sağlayacaktır. Hayvan refahını iyileştirme konusunda oldukça iddialı olan destek, domuzlar, kümes hayvanları, yumurtacı ve damızlık tavuklar, süt inekleri ve buzağılar, kapsamındaki tüm spesifik müdahaleler için 884 milyon Euro'ya kadar finansmanla ekolojik planlar ve kırsal kalkınma önlemleri alınacaktır. Plan aracılığıyla Tarımsal Bilgi ve Yenilik Sistemini (AKİS) kullanmak, üretmek ve paylaşmak amacıyla kurum, kişi ve kurumlar bir araya getirilecektir. Romanya'nın planı yenilikçi çözümleri (şirketler arası ortaklıklar gibi) desteklemekte ve teşvik etmektedir (European Commission, 2023d).

2. Tarım Sektörünün Türkiye ve Diğer Ülke Uygulamaları İle Karşılaştırılması

2.1. Türkiye ve Çin Karşılaştırması

Çin’de 134,9 milyon hektarlık tarım alanı bulunmaktadır. Türkiye’nin ise toplam tarım alanı 38.501 bin hektardır. Aradaki farkın miktar açısından büyüklüğüne rağmen Türkiye’nin tarım üretiminin nüfusa yeterli olduğu bilinmektedir. Çin ise tarım ürünü ihracatında lider olduğu gibi ciddi miktarda tarım ürünü ithalatı da yapmaktadır.

Worldbank verilerine göre, öne çıkan tarım göstergelerinde bulunan Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, Katma değer (Mevcut ABD Doları) göstergesi 2022 yılında Çin’de 1,31 Trilyon olarak gerçekleşirken bu göstergenin ülke GSYİH’nin yüzdesi 2022 yılında 7,3 olarak gerçekleşmiştir. Tahıl Üretimi Yapılan Alan (Hektar) 99.268.783 olarak kaydedilirken Tahıl Verimi (Hektar Başına Kg) ise 6.380 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye açısından 2022 yılında Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, Katma değer (Cari ABD Doları) göstergesi 58,75 milyar olarak gerçekleşirken bu göstergenin ülke GSYİH’nin yüzdesi ise 6,5 olarak kaydedilmiştir. Tahıl Üretimi Yapılan Alan (Hektar) 11.160.157 olarak gerçekleşirken, Tahıl Verimi (Hektar Başına Kg) ise 3.465 olmuştur (Worldbank, 2022).

2.2. Türkiye ve Hollanda Karşılaştırması

Hollanda’nın sahip olduğu yüzölçümü diğer ülkelere oranla daha küçüktür. Ancak tarım sektörüne emek veren çiftçilere bilgi akışı sağlamak amacıyla yapmış olduğu çeşitli destekler ve denetimler ile başarılı olduğu görülmektedir. Türkiye’de ise eksik bilgi sorunu yalnızca tarım sektöründe değil ekonominin çoğu alanında çeşitli olumsuzluklara sebebiyet vermektedir.

Worldbank verilerine göre, Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, Katma değer (Cari ABD Doları) göstergesi 2022 yılında Hollanda’da 15,19 milyar olarak gerçekleşirken bu göstergenin ülke GSYİH’nin yüzdesi 2022 yılında 1,5 olarak gerçekleşmiştir. Tahıl Üretimi Yapılan Alan (Hektar) cinsinden 183.200 olarak kaydedilirken Tahıl Verimi (Hektar Başına Kg) ise 8.943 olarak gerçekleşmiştir (WB, 2022). Türkiye ile Hollanda’nın tahıl üretimine ayırdıkları alanların arasındaki fark ile hektar başına kg cinsinden tahıl verimine bakıldığında Hollanda’nın başarısının yadsınmaz bir gerçek olduğu ortadadır.

2.3. Türkiye ve Fransa Karşılaştırması

Fransa’nın tarım ürünü ihracatında göstermiş olduğu performans ile sektörel başarısı sağladığı görülmektedir. Çeşitli doğal zenginlikleri bulunan ülkede üretimin sürekliliği açısından pek çok önlemler alınmış olup, hedefler belirlenmiştir.

Worldbank verilerine göre, Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, Katma değer (Mevcut ABD Doları) göstergesi 2022 yılında Fransa ülkesinde 53,18 milyar olarak gerçekleşirken bu göstergenin ülke GSYİH’nin yüzdesi 1,9 olarak gerçekleşmiştir. Tahıl Üretimi Yapılan Alan (Hektar) cinsinden 9.005.010 olarak kaydedilirken Tahıl Verimi (Hektar Başına Kg) ise 6.655 olarak gerçekleşmiştir (WB, 2022). Türkiye ile Fransa’nın tahıl üretimine ayırdıkları alanların arasındaki fark birbirine yakın olmakla birlikte hektar başına kg cinsinden tahıl verimi incelendiğinde Fransa’nın performansında daha küçük alanda daha fazla verimlik sağlandığını söylemek mümkündür.

2.4. Türkiye ve İspanya Karşılaştırması

İspanya tarımında dikkat çeken niteliğinin bitkisel üretim olduğu bilinmektedir. Ülkede toplam tarımsal üretimin yaklaşık yarısına oranının bitkisel üretimden oluşmaktadır. Türkiye açısından da

tarım sektörüne elverişli olan ülkede artan nüfus oranının gereksinimlerini karşılayabilmek ve ihracatı için bitkisel üretimin iyileştirilmesine yönelik çalışmaların artması gerekmektedir.

Worldbank verilerine göre, İspanya ekonomisinde 2022 yılında Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, Katma değer (Mevcut ABD Doları) göstergesi 33,15 milyar olurken, bu göstergenin ülke GSYİH'nin yüzdesi ise 2,3 olarak kaydedilmiştir. Tahıl Üretimi Yapılan Alan (Hektar) 5.832.980 olarak gerçekleşirken, Tahıl Verimi (Hektar Başına Kg) ise 3.307 olmuştur (WB, 2022). Bitkisel üretimin önemli bir kalemini oluşturan tahıl üretiminde Türkiye'nin kullandığı alanın yaklaşık yarısını kullanan İspanya'nın sağladığı hektar başına kg verimi, Türkiye'nin hektar başına kg verimine yakındır.

2.5. Türkiye ve Romanya Karşılaştırması

Romanya AB ülkeleri içerisinde tahıl üreticileri arasında önde gelen ülkelerden biridir. Dağlık alanların fazlalığına rağmen genel anlamda tarıma elverişli arazi yapısına sahip olan Türkiye'de de tahıl üretimi ve ihracatının hanehalkına yeterlilik ve sektörel pazarlamada önem taşıdığı bilinmektedir.

Dünya Bankası verilerine göre, Romanya ekonomisinde 2022 yılında Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık, Katma değer (Mevcut ABD Doları) göstergesi 13,45 milyar olurken, bu göstergenin ülke GSYİH'nin yüzdesi ise 4,5 olarak kaydedilmiştir. Tahıl Üretimi Yapılan Alan (Hektar) 5.189.930 olarak gerçekleşirken, Tahıl Verimi (Hektar Başına Kg) ise 3.634 olmuştur (WB, 2022). Türkiye'nin tahıl üretimine ayırdığı alanın yaklaşık yarısını kullanan Romanya'nın, hektar başına kg cinsinden elde ettiği verim, Türkiye'nin verim göstergesinin üstündedir.

3. Sonuç

Tarım sektörü, meydana gelişi, nitelikleri, işleyişi, yapısı ile insanlığın varoluşundan itibaren süregelen yapısı ile diğer sektörlerden ayrıcalıklı konumdadır. Bu durumda sektörün öneminin kavranması açısından global boyutta gelişmiş ülke ekonomileri ve Türkiye özelinde gelişimi, ekonomik boyut ve politikalar çerçevesinde incelenmesi ve ülke sektörlerinin mukayesesi önemlidir. Çin, Hollanda, Fransa, İspanya ve Romanya gibi tarım sektöründe dikkat çeken ülkeler ile Türkiye'nin tarım sektörünün karşılaştırılması amacıyla hazırlanan çalışmada, ülkelerin yetkinliği bulunan sektörel niteliklerine yer verilmiştir. Çin'in nüfusu doğrultusunda gıda arzını karşılamakta zorlandığından dolayı tarım ürünü ihracatında olduğu kadar ithalatında da önemli miktarda tarımsal ürün tedarikinde bulunmaktadır. Türkiye'nin genel anlamda kendine yeterliliği bulunan bir tarım sektörü mevcut olduğundan avantajlı olduğu söylenebilir.

Hollanda'nın tarım sektöründe yeterli olması özellikle çiftçilerde eksik bilginin önüne geçmek amacıyla yapmış olduğu politikalar, desteklemeler ve denetimler mevcuttur. Türkiye'de ise böyle bir denetim mekanizmasının ve bilgi akışının olmaması bu alanda düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Fransa'da tarımsal ürün ihracat oranının yerini koruduğu bilinmektedir. Türkiye gıda arzını karşılamak konusunda çok güçlük çekmemektedir. Türkiye'de tarım arazisi birçok ülkeden büyüktür ve çeşitli yatırım politikaları ile verimlilik artışına bağlı olarak elde edilecek çıktı, ihracatı arttırıp ekonomik büyümeye katkı sağlayabilir. Bu durumda Türkiye'nin kaynaklarından yeterli düzeyde faydalanılmadığı veya yapılan yatırımların yeterli olmadığını söylemek mümkündür.

İspanya'da tarımının bitkisel üretime dayandığı görülmektedir. Hayvancılığın önemli olduğu Türkiye'de, ise bitkisel ürün, üretim miktarı yıllar itibariyle iyileşmektedir. Bu iyileşmenin sürekliliği açısından özellikle hayvanların besin ihtiyacını karşılamakta görev alan bitki ve türevi

ürünlerin gün geçtikçe meydana gelen iklimden kaynaklanan olumsuzluklara maruz kalmasının önüne geçilmesi amacıyla alınan önlemlerin çeşitlendirilmesi gerekli görülmektedir. Romanya tarım sektörü, tahıl üretiminde önemli bir payı meydana getirmektedir. Temel besin ihtiyaçlarından olan tahılların nüfusa yeterli bir seviyede üretilmesi ve ihracatı önemlidir. İhracat, ekonomik istikrar ve büyüme için hayati bir etkidir ve rekabet gücünü artırmanın koşuludur. Türkiye’de tahıl üretiminde dışa bağımlı bir ülke konumunda değildir. Bu durumda verimlilik artışı açısından farklı üretim yöntemlerine başvurması gerekmektedir.

Yazar Beyanı

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak yazar(lar) tarafından hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akçay, E. Y. (2016). AB’nin haylaz çocuğu: Fransa. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 7(14), 1-12. Erişim Adresi: <https://library.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>
- Aksoylu, D., & Karaalp Orhan, H. (2022). AB ortak tarım politikası çerçevesinde Türkiye ve seçili Doğu Avrupa ülkeleri karşılaştırmalı bir analiz. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 172-201. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1507539>
- Arslantürk, Y. (2022). Türkiye’de tarımsal KİT’lerin analizi ve yeni politika önerileri. *Doktora Tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Balcı, B. (2021). Romanya’da tarım ve hayvancılık . *Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayraç, H. N., & Yenilmez, F. (2005). Türk tarımının ab ortak tarım politikasına uyum çalışmaları ve olası ekonomik etkileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 23-42.
- Bingöl, Ş. & Meçik, O. (2021). Yeni kapitalizm ve Türkiye’de tarım sektörünün dönüşümü. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 586-605.
- Bont, K. d., Berkum, S., & Post, J. (2003). *Agricultural and rural development and policies in the Netherlands*. Retrieved from: <https://edepot.wur.nl/186470>
- Dimaranan, B., Lanchoichina, E., & Will, M. (2009). How will growth in China and India affect the world economy? *Review of World Economics*, 145, 551-571. Retrieved from: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10290-009-0029-y>
- Direk, M. (2010), Tarım Tarihi ve Deontoloji, Konya, Eğitim Akademi Yayınları
- Halike, Z., & Direk, M. (2022). Çin Halk Cumhuriyetinde tarımsal üretimin gelişimi. *Eurasian Journal Of Agricultural Economics (EJAE)*, 2(1), 41-56. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3829932>

- Ertekin, M. S. (2017). Çin'de ekonomik büyüme, yoksulluk ve gelir eşitsizliği: dünya ekonomisinde konumu. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 12(1), 13-37.
- European Commission. (2023a). Agriculture and Rural Development. (*At a glance the Netherlands' CAP strategic plan*). Retrieved from https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/55f2438e-bb14-4509-bd42-d4034a2533a8_en?filename=csp-at-a-glance-netherlands_en.pdf (15.03.2024).
- European Commission. (2023b). Agriculture and Rural Development. (*At a Glance France's Strategic Plan*). Retrieved from https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/26257ac9-b7b7-4a98-b85c-82d20de59c5c_en?filename=csp-at-a-glance-france_en.pdf (15.03.2024).
- European Commission. (2023c). Agriculture and Rural Development. (*At a glance: Spain's CAP strategic plan*). Retrieved from https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/337fcbc6-19a2-4c91-945b-248d63a0134c_en?filename=csp-a-a-glance-spain_es.pdf (15.03.2024).
- European Commission. (2023d). Agriculture and Rural Development. (*Planul strategic pe scurt al României*). Retrieved from https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/0c93098c-927c-4691-8c4d-8225fa5dfde5_ro?filename=csp-at-a-glance-romania_ro.pdf (15.03.2024).
- Eyniyev, Z. (2021). Hollanda'nın tarım sektöründeki uluslararası başarısının elmas modeli ile analizi. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Garcia, M. M. (2022). İspanya ve Suudi Arabistan ekonomik ilişkileri ve ticaret yapıları üzerine bir inceleme. *Journal of Economics and Political Sciences*, 2(2), 133-150. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2787182>
- Geray, U. (1990). Yeni koşullar ve tarımda kooperatifçilik. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 40(2), 47-52. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/174958>
- Günaydın, G. (2006). Avrupa Birliği genişleme sürecinde Türkiye, kırsal ve tarımsal politikalar. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hollanda'nın Tarım Başarısı*. (2023.03.22). Tarfin: <https://tarfin.com/blog/hollandanin-tarim-basarisi> Adresinden Alınmıştır. (01.03.2024).
- Hölscher, J., Marelli, E., & Signorelli, M. (2010). China And India in the global economy. *Economic Systems*, 34(3), 212-217.
- Işın, F. (2000). Türkiye'de son yıllarda pamukta uygulanan destekleme politikalarının İzmir ilinde seçilmiş bir yörede üreticilere yansımaları ve üretici görüşleri üzerine bir araştırma. İzmir: Üniversiteler Ofset.
- Jukema, G., Ramaekers, P., & Berkhout, P. (2020). *De Nederlandse agrarische sector in internationaal verband (No. 2020-001)*. Wageningen University & Research, Wageningen.
- Kalaycı, İ. (2012). *Türkiye tarım sektöründe yapısal dönüşüm politikaları (1923-2023): Sürdürülebilir Tarımsal Biyoekonomi Ekseninde Uygulanabilir Öneriler*. İstanbul: İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- Keyder, Ç. (2014). Türkiye'de devlet ve sınıflar, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koçtürk, O. M., & Nuhoglu, B. (2022). Covid-19 sürecinde ülkeler tarafından uygulanan ticaret politikalarının, Türkiye tarım sektörüne etkileri üzerine bir araştırma. *Gümrük ve Ticaret*

- Dergisi*, 9(27), 12-24. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2048452>
- Kulözü, A. G. (2005). Yenilenebilir enerji politikaları: Fransa örneği. Kocaeli: Enerji Kaynakları Sempozyumu ve Sergisi. Erişim Adresi: https://www.emo.org.tr/ekler/a37abdeefe1dab1_ek.pdf
- Lupu, G. V. (2020). Evolution of the common agricultural policy in Romania between 2014-2020. *Scientific papers series management, Economic Engineering in Agriculture And Rural*, 20(2): 295-302. Retrieved from: https://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.20_2/Art39.pdf
- Merdan, K. (2019). Avrupa Birliği ülkelerinde organik tarımın mevcut durumu ve gelişme potansiyeli. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 167-186. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/635371>
- Ministère de l'Agriculture et de la souveraineté alimentaire. (2023). *La gestion des risques en agriculture*. <https://agriculture.gouv.fr/la-gestion-des-risques-en-agriculture> Adresinden Alınmıştır. (05.03.2024).
- North, M. (2014). *Hollanda Altın Çağı'nda sanat ve ticaret (Taciser Ulaş Belge, Çev.)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- OECD. (2018). *Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in China. OECD Food and Agricultural Reviews*. OECD Publishing. Paris. Retrieved from <https://doi.org/10.1787/9789264085299-8-en> (10.03.2024).
- OECD. (2024). *Policies for the Future of Farming and Food in Spain. OECD Food and Agricultural Reviews*. OECD Publishing. Paris. Retrieved from <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/a93d26be-en/index.html?itemId=/content/publication/a93d26be-en> (10.03.2024).
- Örnek, İ. (2007). Dünya Ticaret Örgütü kapsamında Avrupa Birliği ortak tarım politikası ve Türk tarım politikasının değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 319 - 347.
- Öz, M. (2000). Osmanlı klasik döneminde tarım. *Yeni Türkiye Yayınları*, no.32, 27-33. Erişim Adresi: <https://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehoz/osmanliklasikdonemindetarim.html>
- Özekicioğlu, H., Kılınç Savrul, B., & Kılıç, C. (2014). Çin'de yapısal değişim ve Çin ekonomisinin küresel pazarda rekabet edebilirliği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 56. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/185091>
- Özer, G. (2021). Hollanda'nın tarımdaki yapısal yapısı ve bu görünümün uluslararası ticaretin yansımaları. *Hayat Ekonomisi Dergisi*, 8 (1), 69-79. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1596454>
- Pamuk, Ş. (2008). *Osmanlı Ekonomisi ve Kurumları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Saran, A., & Guo, C. (2005). Competing in the global marketplace: The case of India and China. *Business horizons*, 48(2), 135-142. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0007681304001090>
- Sarı, S. (2022). Türkiye'de tarım sektörünün yeri ve önemi. KAYES-2022, 183. Erişim Adresi: <https://asead.org.tr/assets/kayes-5-dok/KAYES-V-Congress-Proceedings-Book.pdf#page=193>

- Arslan, E., ve Solak, A. (2022). Tarım politikası ve Türkiye’de 2002 yılı sonrası uygulanan tarımsal destekler. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)*, 5(19), 790-804.
- Sümer, G., & Polat, Y. (2016). Dünyada tarım sigortaları uygulamaları ve TARSİM. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 236-263. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/286775>
- Şahin, G. (2023). Türkiye ve seçilmiş ülkelerde tarımsal istihdamın durumu ve yapılması gerekenler. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(93), 600-615.
- Şaşmaz, M. Z. (2023). İsrail, Hollanda ve Çin tarım modelleri ışığında Güneydoğu Anadolu Projesi bölgesinde tarımsal gelişme. *Doktora Tezi*. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gaziantep.
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023a). Genel Tarım Sektörü. <https://ticaret.gov.tr/data/5b8700a513b8761450e18d81/Genel%20Tar%C4%B1m%20Sekt%C3%B6r%C3%BC%20Raporu.pdf> Adresinden Alınmıştır. (03.03.2024).
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023b). Çin Halk Cumhuriyeti Pazar Bilgileri. <https://ticaret.gov.tr/data/5f3b93a313b876ea88e4c9cb/%C3%87%C4%B0N%20pazar%20bilgisi%202023.pdf> Adresinden Alınmıştır. (03.03.2024)
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023c). Hollanda Pazar Bilgileri. https://ticaret.gov.tr/data/5ebd2e2813b876cbbc365244/Hollanda%20Pazar%20Bilgileri_2023.pdf Adresinden Alınmıştır. (03.03.2024).
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023d). Fransa Pazar Bilgileri. https://ticaret.gov.tr/data/5f3b973113b876ea88e4ca12/Fransa_%20Pazar_Bilgileri_%202023.pdf Adresinden Alınmıştır. (03.03.2024).
- T.C. Ticaret Bakanlığı.(2023d). Fransa Ülke Profili. <https://ticaret.gov.tr/data/5f3b96e213b876ea88e4ca0c/Fransa%20%C3%9CIke%20Profili%20Ekim%202023.pdf> Adresinden Alınmıştır. (03.03.2024)
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023e). İspanya Pazar Bilgileri. <https://ticaret.gov.tr/data/5e9ffbc413b8766324dec501/%C4%B0spanya%20Pazar%20Bilgileri%202023%20-rev.pdf> Adresinden Alınmıştır. (03.03.2024).
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023e). İspanya Ülke Profili. <https://ticaret.gov.tr/data/5e9ff13f13b8766324dec4ef/%C4%B0spanya%20%C3%9CIke%20Profili.pdf> Adresinden Alınmıştır. (03.03.2024)
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023f). *Romanya Ülke Profili*. https://ticaret.gov.tr/data/5ed8b77513b876d8ec73d49c/Romanya_2023.pdf Adresinden Alınmıştır. (03.03.2024).
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2023f). Romanya Pazar Bilgileri. https://ticaret.gov.tr/data/5ea4113b13b87633206feb42/Romanya%20Pazar%20Bilgileri_2023.pdf Adresinden Alınmıştır. (03.03.2024).
- Teoman, Ö. (2015). Tek parti dönemi Türkiye’inde kadro hareketinin kırsal kalkınmaya bakışı: Karl Kautsky’nin görüşleri çerçevesinde bir değerlendirme. *Mülkiye Dergisi*, 39(3), 189-210. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1115>
- The Worldbank. (2022). Databank. Agriculture. (*Agriculture, forestry, and fishing, value added (% of GDP)*). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS>

- The Worldbank. (2022). Databank. Agriculture. (*Agriculture, forestry, and fishing, value added (current US\$)*). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.CD>
- The Worldbank. (2022). Databank. Agriculture. (*Land under cereal production (hectares)*). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.CREL.HA>
- The Worldbank. (2022). Databank. Agriculture. (*Cereal yield (kg per hectare)*). Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/AG.YLD.CREL.KG>
- TOBB. (2023). *Tarım Sektörü Raporu*. https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/8960/Tarim_Sektor_Raporu_130723.pdf Adresinden alınmıştır. (03.03.2024).
- Toma, E. (2010). *Agricultura României in procesul de integrare europeana-evaluari siprognose*. ARS Academica. Retrieved from: [file:///C:/Users/USER/Downloads/17x24_ETOMA_agricultromaniei_vol2_BT%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/17x24_ETOMA_agricultromaniei_vol2_BT%20(3).pdf)
- Türkoğlu, E. (2015). Küreselleşme ve tarım sektörü: Türkiye örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Uslu, H. (2023). Türkiye yüzyılında tarım politikalarına genel bir bakış. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 30-46. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/3604799>
- Yıldırım, A. E. (2023). *Tarımda Hollanda Gerçeği ve Alınacak Dersler*. Tarım Dünyası: <https://www.tarimdunyasi.net/haber/tarimda-hollanda-gercegi-ve-alinacak-dersler/> Adresinden Alınmıştır. (20.03.2024).
- Zeybek, E. (2012). *AB'ye giriş sürecinde Türk tarımı*. Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Zincirlioğlu, Ö. (1977), *Tarımsal Yatırım Projelerinde Fizibilite*, Ankara, Şark Matbaası.